

T. C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Önleyici Savaş'ın Uluslararası Hukukta Yeri
(ABD'nin Sunduğu Doktrinin Değerlendirilmesi)

Yüksek Lisans Tezi
Jalaladdin SEYYEDİ

Ankara 2010

T. C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Önleyici Savaş'ın Uluslararası Hukukta Yeri
(ABD'nin Sunduğu Doktrinin Değerlendirilmesi)

Yüksek Lisans Tezi
Jalaladdin SEYYEDİ

Danışman:
Doç. Dr. Funda KESKİN

Ankara 2010

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR-----	5
GİRİŞ-----	6

I. BÖLÜM:

ÖNLEYİCİ SAVAŞ DOKTRİNİ(ÖSD):

A. Önleyici Savaşın Temelleri-----	11
1. Konu, İlgili Kavramlar ve Sorunlar -----	11
2. Geçmişte Önleyici Savaş Anlayışı -----	13
3.Günümüzde Önleyici Savaş -----	15
B. Güvenlik Sorunu ve ABD-----	16
1.Güvenliğin Anlamı-----	16
2. ABD'nin, Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Gelişim Süreci-----	20
a. İkna Yoluyla Vazgeçirme Aşaması-----	20
b.İnkâr Yoluyla Caydırma Aşaması -----	21
c.Ön Alıcı Eylem Aşaması-----	22
d. Karşı- Ayaklanma Doktrini-----	24
e. Bush Döneminde Önleyici Savunma-----	25
3.Önleyici Savaş ve Ön Alıcı Eylemin Farkları-----	27
4: 11 Eylül-----	27
C. Terörizm ve Güvenlik-----	28
1. Terörizmin Tanımı-----	28
a.Kavramsal Tanımlamalar-----	28
b. Resmi Tanımlamalar-----	30
2.Terörizmin Türleri ve Bağlantıları -----	31
a.Devlet Terörizmi ve Devlet Destekli Terörizm-----	32
b.Uluslararası ve Uluslarötesi Terörizm-----	33
c . Uluslararası Terörizm ve Önleyici Savaş-----	35
D.Meşru Müdafaa Hakkı-----	37
1. Meşru Müdafaa Hakkının Kriterleri-----	38
a.Silahlı Saldırıya Maruz Kalmak-----	38
b.Gereklilik, Aciliyet ve Orantılılık Kriterleri-----	41
2. Bireysel ve Kolektif Meşru Müdafaa-----	43
E.Önleyici Savaş Doktrini ve Meşru Müdafaa Hakkı-----	44
1.Vuku Muhtemel Saldırıya Karşı Meşru Müdafaa -----	44
2. Meşru Müdafaa Hakkına Dayanan Önleyici Savaş Örnekleri-----	46
a. Caroline Olayı-----	46

b. Nikaragua Davası-----	59
--------------------------	----

II.BÖLÜM:

11 EYLÜL SONRASI; ÖNLEYİCİ SAVAŞ DOKTRİNİ’NİN UYGULANMASI

A. 11 Eylül 2001 -----	51
1. 11 Eylül, Uluslararası Terörizm ve Silahlı Saldırı-----	53
2.11 Eylül’den Sonra Güçlenen ÖSD’nin İlk Somut Örnekleri-----	55
a.Afganistan Savaşı (Kalıcı Özgürlük Harekâtı) -----	55
i. Afganistan’a Saldırının ABD Tarafından Açıklanan Gerekçesi -----	57
ii.Afganistan Savaşı’nın Gerekçelerinin Değerlendirmesi-----	58
b. Irak Savaşı-----	64
i.Irak’ı Özgürleştirme Operasyonu-----	65
ii.Irak’ı Özgürleştirme Harekatı’nın Gerekçeleri-----	66
B. Önleyici Savaş Doktrini ve Uluslararası Hukukun Kriterleri-----	67
1. Uluslararası Hukukta Egemenlik İlkesi-----	67
2.Önleyici Savaş Doktrini ve Egemenliğin İhlali-----	69
3.Hukukun Üstünlüğü İlkesinin İhlali-----	74
4.Uluslararası Hukukta Yeni Örf ve Adet Uygulamalar -----	76
5. Savaşın Normlaştırılması-----	79

III. BÖLÜM:

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI KURUMLAR

A. Uluslararası Kurumlar ve Terörizmle Mücadele-----	82
1. Mevcut Kurumların Yetkileri ve Potansiyelleri-----	82
a.BM Genel Kurulu’nda Terörizme Karşı Mücadelede Alınan Kararlar ve Bildiriler----	83
b. BM Güvenlik Konseyi’nde Terörizme Karşı Mücadele konusunda Alınan Kararlar---	86
2.Terörizm ve Uluslararası Yargılama Sorunu-----	90
a.Uluslararası Ceza Divanı-----	91
b. ABD’nin UCD ile ilgili Engelleyici Tavrı -----	93
i.Divan’ın Statüsünde Saldırı Suçu’na yer verilmesi-----	94
ii.Divan’ın Zorunlu Yargı Yetkisi-----	95
iii.Divan’ın Taraf Olmayan Devletlerin Vatandaşları üzerindeki Yetkisi-----	95
iv.Divan’ın Tamamlayıcılık İlkesinin Eksiklikleri-----	96
v.Savcının “proprio motu” Yetkisi-----	97

vi.Çekince Yasağı-----	98
vii.Güvenlik Konseyi'nin Konumu-----	98
B. Uluslararası Hukukta Terörizmle Mücadelenin Sorunları -----	99
1.Terminoloji Sorunları-----	99
2.Terörizmin Tanımı ve Yorumlanması -----	99
3.Uluslararası Hukukta Eşitsizlik Sorunu: BM Güvenlik Konseyi'nde Veto ve Daimi Üyelik Hakkı-----	101
4.Uluslararası Terörizmle Mücadelede Küreselleşme -----	104
SONUÇ-----	108
KAYNAKÇA -----	113
ÖZET-----	125
ABSTRACT-----	126

• **KISALTMALAR:**

- AB-----Avrupa Birliği
- ABD -----Amerika Birleşik Devletleri
- a. g. e -----adı geçen eser
- AJIL----- American Journal of International Law
- AÜHF-----Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- AÜSBF-----Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi
- Bkz . -----Bakınız
- BM-----Birleşmiş Milletler
- BMA-----Birleşmiş Milletler Antlaşması
- BMGK-----Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- Çev. -----Çeviren
- EJIL -----European Journal of International Law
- ICJ-----International Court of Justice
- Md. -----Madde
- MC-----Milletlerarası Cemiyeti
- NATO -----North Atlantic Treaty Organization
- OAS -----Organization of American States
- ÖSD-----Önleyici Savaş Doktrini
- s. -----sayfa
- SSCB -----Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- UAD -----Uluslararası Adalet Divanı
- UCD-----Uluslararası Ceza Divanı
- UCM-----Uluslararası Ceza Mahkemesi
- UCLAS -----Unilaterally Controlled Latino Assets
- UHK -----Uluslararası Hukuk Komisyonu
- Vs.-----vesaire

Giriş

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından dolayı uluslararası iki kutuplu güç dengesi düzeni de çöktü ve uluslararası ortamda yeni bir düzenin inşa edilmesinin gerekliliği kaçınılmaz şekilde ortaya çıktı. Bu arada ABD eski uluslararası düzeni tek başına ortadan kaldırılabildiğini düşünerek, yeni düzeni de tek başına inşa etmeyi hak ettiğini düşünmektedir. Bu düşünce, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin dünyadaki iki süper güçten biri olarak yerini almasıyla ortaya çıkmış, özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra bu defa ABD'nin kalan tek süper güç olmasıyla daha da kuvvetli devam etmiştir.

Başkan G. W. Bush'un dönemi kuşkusuz ABD'nin liderliği düşüncesinin altın çağıdır. Özellikle 20. yüzyılın ilk yıllarında bir süper güç olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ABD'nin rakipsiz kalması, ABD'nin askeri müdahalesi sonucunda Afganistan ve Irak'ta, Taliban ve Saddam hükümetleri devrilmiştir. Dolayısıyla bu başarılar söz konusu dönemde Neo Con'ların yıldızlarının parlamasını sağlamıştır.¹

Gerçi 20. yüzyılın en önemli olaylarını seçebilmek hiç de kolay değildir ama onlardan birisi kesinlikle Önleyici Savaş Doktrini(ÖSD)'nin ortaya atılmasıdır. Çünkü bu doktrin bir taraftan 17. yüzyılda egemen eşitlik kavramını gündeme getirmesiyle uluslararası hukukun atıf noktası sayılan Westphalia düzeninin ilkelerini, diğer taraftan 20. yüzyılın ortasından itibaren BM Antlaşması'nın inşa ettiği kuvvet kullanma yasağını, büyük bir soru işaretinin gölgesi altına sokmuştur.

Son yıllarda uygulanan önleyici savaş harekâtı uluslararası sistemde derin etkiler yaratmaktadır; eğer bu anlayış uluslararası hukukta bir örf ve adet kuralı olarak olumlu yer kazanırsa, o zaman “suç işlenmeden önce infaz” veya “infazdan sonra yargı” kavramlarının da uluslararası hukukun (hatta iç hukukun²) terminolojisine eklenmesine şahit olabiliriz.

¹ Yeni Muhafazakarlar'ın öne sürdükleri Önleyici Savaş Doktrini'nin ilk somut denemelerinde, Orta Doğu'da, ABD tarafından tehdit olarak nitelenen Taliban ve Saddam rejimleri, 11 Eylül 2001'den sonra bu doktrinin uygulanması sonucunda değiştirilmiştir.

² İtalyan hükümetinin, “Önleyici Operasyon” adını verdiği baskınlar ülkede büyük tartışma başlattı”. Akşam gazetesinde çıkan habere göre, *La Repubblica Gazetesi* şöyle yazdı: ABD yönetiminin ‘önleyici savaş’ kavramından hareketle ‘Önleyici Operasyon’ ismini alan bu durumu eleştirdi. Gazete, İtalya’da hakkında hiçbir suç delili bulunmayan birinin şüpheli sayılmasına tepki gösterdi.

Cumhuriyetçiler döneminde (terörizmle mücadele kapsamında) gündeme gelen dünya liderliği düşüncesi, Demokratların döneminde de BM'ye liderlik etmek şeklinde devam etmiştir.³ Obama yönetimi döneminde tekrar 30,000 savaşçı askerin Afganistan'a gönderilmesi⁴, Bush döneminde başlatılan savaşların devam edeceği anlamını taşımaktadır.⁵ Diğer bir ifadeyle Bush döneminde (Milli Güvenlik Stratejisi kapsamında) sunulan Önleyici Savaş Doktrini hala geçerliliğini korumaktadır.

Önleyici Savaş Doktrini(ÖSD) çeşitli nedenlerle uluslararası hukukta önemsenmesi ve incelenmesi gereken bir doktrindir. Bu önem ÖSD'nin uluslararası hukukta yaratabileceği etkilere bakılırsa daha da artar. Fakat en önemli meselelerden biri doktrinin uluslararası hukukla olan çelişkileridir. ÖSD sadece uluslararası hukukla teorik bakımdan çelişkide bulunması nedeniyle değil, onu ortaya çıkaran güç itibariyle de önem taşımaktadır.

Diğer bir ifadeyle, bu doktrini birkaç yazarın değil, tek başına süper güç niteliği taşıyan dolayısıyla söz konusu doktrini uygulama yeteneğine sahip olan ABD'nin ortaya atmış olması, ÖSD' ye daha çok önem katmaktadır. Zira artık ABD ikili bir koalisyon kapsamında değil tek başına iktidarda olan bir devlet gibi davranabilmektedir, bu nedenle ulusal stratejilerinin uluslararası kamuoyu tarafından daha çok önem ve ciddiyetle incelenmesi gerekmektedir.

Olağanüstü bir siyasi, askeri ve ekonomik (alanlarının hepsinde aynı zamanda) otoriteye sahip olan bir süper gücün tavrını eleştirebilmek, mevcut uluslararası sistem çerçevesinde yer alan devletler tarafından sakıncalı olarak değerlendirilebilir. Lakin hukuk yazarları tarafından, söz konusu eleştiri gayet olası, belki bir vazife olarak algılanmalıdır. Çünkü eğer hukukta bir yoruma dayanarak sürekli uygulamalar yapılırsa öte yandan bu yoruma karşı çıkan olmazsa, söz konusu uygulama, uygulanabilir hukukun ilkesi olarak kabul edilmiş gibi değerlendirilir.

Bkz. "Terörist Avı Sürüyor", Star Gazetesi, 4 Nisan 2004, [<http://www.stargazete.com/index.asp?haberID=46105>]. (10/01/2010)

³Stephen Kaufman, "United States 'Ready to Lead Once More' at United Nations", 14 Ağustos 2009, [<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/August/20090814134131esnamfuak0.6851007.html>]. (10/01/2010)

⁴Celalettin Yavuz, "Yeni Afganistan Stratejisi'nin Ana Hatları", 3 Aralık 2009, [<http://www.turksam.org/tr/a1875.html>]. (10/01/2010)

⁵Irak hususunda bir çıkış stratejisinin varolması, elbette tartışılabilir, lakin günümüze kadar bu strateji doğrultusunda somut adımlar atılmadığı için, bu çıkışın daha uzun süreceği de öne sürülmektedir.

Bu yüzden, gelecekte ÖSD yeni bir örf ve adet hukukunun prensiplerini inşa edebilir. Bundan dolayı bu tarz milli güvenlik stratejileri üretmenin diğer devletler tarafından bir normatif savunma yöntemi olarak uygulanması da beklenebilir. Bu konuda Topal, Kirgis'ten ilginç bir değerlendirme aktarmaktadır:

“Kirgis, ABD'nin 11 Eylül eylemlerine cevap olarak Afganistan'da gerçekleştirdiği müdahaleyi meşru müdafaa hakkına dayandığına ve diğer devletlerin de ABD'nin bu iddiasına itiraz etmediklerine dikkat çekerek, uluslararası örf ve adet hukukunun devletlerin iddiasına ve kabulüne dayandığını, ABD'nin ileri sürdüğü meşru müdafaa hakkına ilişkin herhangi bir itiraz gelmemiş olmasının bu hakkın diğer devletlerin ülkelerinde silahlı saldırılarda bulunan terörist grupları destekleyen veya himaye eden devletlere karşı savunma nitelikli önlemlerde bulunacak şekilde genişlediğini gösterdiğini belirtmiştir”.⁶

Konuyla ilişkili bir devlet tarafından hukuki niteliğe sahip olmayan bir eylemin sürekli tekrar edilmesi ve diğer devletler tarafından itirazla karşılaşmamasının, söz konusu eyleme meşruiyet kazandırabilmesine dair bazı yazarlar tarafından da benzer görüşler öne sürülmüştür. Örneğin:

“Bir gurup yazar, BM Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra geçen 50 yıl aşkın bir süreden beri devletlerin sık sık BM paradigmasına aykırı olarak münferiden kuvvet kullanmış olmaları nedeniyle devletlerin örfi uygulamalarının BM Antlaşması'nın lafzıyla çelişkili olduğunu dolayısıyla artık devlet uygulamasının herhangi bir örfi normunun kuvvet kullanılmasının sınırlandırılıyor olarak yorumlanmayacağını iddia etmektedirler. Böylece BM Antlaşması'nda yer alan md. 2/4'deki kuvvet kullanma yasağının ortadan kalktığını iddia eden bu yazarlara göre, BM Antlaşması çerçevesi artık devlet uygulanmasını yansıtmamakta ve dolayısıyla önleyici/preemptive meşru müdafaa doktrini uluslararası hukuku ihlal etmemektedir.”⁷

Terörizm veya her türlü düşman tehdidinden kurtulmak amacıyla, önleyici bir savaşa başvurmak, uluslararası hukuk açısından sakıncasız olarak nitelenirse, bu hak sadece bir devlet için özel bir hak olarak kabul edilemez. Tabii ki her ülke kendi çıkarlarını sağlamak

⁶Frederic L. Kirgis, “Israel's Intensified Military Campaign Against Terrorism”, Aralık 2001, [http://www.asil.org/insights/insights78.htm]. (22/01/2010), Ayrıca Bkz. Ahmet H. Topal, *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlerine Karşı Kuvvet Kullanma*, İstanbul, Beta Yayınları, 2005, s.257.

⁷Anthony Clark Arend ve Robert j.Beck, *International Law and the Use of Force*, New York, Routledge, 1993, s.101. Aktaran; Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara, USAK, 2006, s.247.

için olası düşmanlara karşı önleyici savaş prensipleri üzerinden savaş açabilir. Bu durum uluslararası hukuku Westphalia ncesi, haklı savaş dönemine geriye çekmektedir.

Yukarıdaki sözü geçen önemden dolayı bu çalışmanın konusu nleyici Savaş Doktrini olarak seçilmiştir. Çalışma üç bölümde hazırlanmıştır. İlk bölüm, ABD'nin önleyici savaş doktrininin uluslararası hukuktaki yerini, ikinci bölüm uygulanması, nc bölüm ise uluslararası kurumların terörizmle mücadele konusunda faaliyetleri, yetkileri ve potansiyelleri incelenmektedir.

Tezin ilk bölümü SD'yi kavramsal ve tarihsel bakımdan açıklamasıyla başlamış sonra da söz konusu doktrinin ABD'nin gündeminde nasıl yer aldığı ve bu yönde hangi aşamaları aşmış olduğu açıklanmıştır.

Birinci bölümde en önemli sayılan konulardan biri terörizm sorunu ve onun ABD ve uluslararası hukukla olan ilişkisidir. İkinci bölümde ise 11 Eylül 2001 olaylarından hemen sonra onun SD' ye nasıl büyük bir gerekçe sağladığı ve terörizmle mücadele gerekçesiyle ABD'nin hala devam eden iki savaşa (Afganistan ve Irak savaşlarına) zemin hazırladığının incelenmesine yer verilmiştir.

ABD söz konusu doktrini sorunsuz uygulayabilmesi için gereken (maddi unsur sayılan) askeri otoriter güce sahiptir, eksik olan şey (manevi unsur sayılan) uluslararası toplumun onayıdır. Bunun için, uluslararası hukukun sihirli gücü, yani meşru kılma yeteneğinden yararlanması gerekir. Diğer bir ifadeyle önleyici savaşı güç kullanma yasağının ihlali sayılmayacak şekilde, uluslararası hukuk çerçevesine sığdırabilmek lazımdır. SD'nin bu konuda başarılı olup olmadığı sorusuna cevap bulmak için, birinci bölümün D ve E başlıklarında çaba sarf edilmiş ve konuyla ilgili tarihsel bazı somut örnekler de incelenmiştir.

Tezin nc bölümünde ise uluslararası hukukun mevcut kurumları ve bu kurumların uluslararası terörizmle mücadele kapsamındaki yeterlikleri ve yetersizlikleri konusu ele alınmıştır. Bu yönde terörizm ile mücadele için, dolayısıyla dünyada barış ve güvenliğin sağlanması konusunda, BM'nin Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin aldıkları tedbirler çok önemlidir.

Bunlara ek olarak uluslararası hukukun diğer yargısal mercilerinden sayılan Uluslararası Ceza Divanı'nın yeri de oldukça öneme sahiptir. Bu yüzden adı geçen kurumların, konu ile

ilgili pozisyonlarını değerlendirmek de bu bölümünde yer almaktadır. Uluslararası hukukla ilgili kurumların sorunları ve engellerini incelemek doğrultusunda kavramsal ve kurumsal yetersizlikleri incelemek de bu bölümde ele alınan konulardandır.

Sonuç olarak, uluslararası hukukun mevcut sorunlarını gidermek için birkaç öneri ortaya konmaktadır. Bu öneriler fazla idealist olarak algılanabilir. Ama biraz dikkat edersek, günümüzdeki mevcut kurumların (örneğin BM'nin) gerçekleşmesi de bir zamanlar sadece idealist düşünceler olarak nitelenmiştir.

I. BÖLÜM:

ÖNLEYİCİ SAVAŞ DOKTRİNİ

A. Önleyici Savaşın Temelleri

1. Konu, İlgili Kavramlar ve Sorunlar

11 Eylül 2001'den sonra ABD'nin ulusal güvenlik stratejisi, “terörizmi evinde vurmak” ve “olası tehditleri yerinde yok etmek” amacıyla, terörizme karşı mücadele kapsamında “Önleyici Savaş Doktrini” (preventive war) olarak ilan edilmiştir. Bununla dünyaya yeni bir “meşru savunma yöntemi” olarak sunulan bu doktrin, uluslararası hukukta yeni tartışmalara yol açmıştır.

Önleyici Savaş Doktrini (ÖSD) ABD (eski) Başkanı G. W. Bush tarafından sunulmuş olmasına rağmen, onu sadece bir şahsın kişisel düşüncesi olarak nitelendirmek doğru olmaz. Zira strateji olarak adlandırdığımız bu anlayış, bir sistemin yöneticileri tarafından hazırlanmış ve Başkan Bush bu güvenlik anlayışını kamuoyuna sunmuştur. Bu bakımdan, doktrinin G.W. Bush tarafından ya da Barack H.Obama tarafından sunulmuş olması önemli değildir.

Konu ile ilgili, Başkan Bush şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Gerekirse, kendini savunma ilkesi altında - halen düşmanın saldırısının yeri ve zamanı kesinlik kazanmamış olsa dahi, saldırılar meydana gelmeden önce güç kullanılması ihtimalini saf dışı bırakmıyoruz" ⁸ Bush 2002 Ocağındaki Kongre'de her yıl yapılan ulusa sesleniş konuşmasında da kitle imha silahına sahip bazı ülkeleri “şer eksen” olarak nitelendirirken, artık ABD yönetiminin terör örgütlerinden ziyade bunlarla bağlantıları olan hükümetleri hedef alacağını ilan etmekteydi. ⁹

Önümüzdeki sayfalarda göreceğimiz gibi düşmanın tehdidine karşı savaşa başvurmak yöntemi tarihte ilk kez Bush tarafından öne sürülmüş değildir. İlginç olan şey savaş

⁸“Önleyici Savaş Hakkımız”, BBC, 16 Mart 2006, [http://www.bbc.co.uk/english/news /story/2006/03/060316_us_strategy.html]. (05/01/2010)

⁹ G.W.Bush'un konuşması, “Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union”, 29 Ocak 2002. [<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29644>]. (03/02/2009), Ayrıca Bkz. Tayyar Arı, “Uluslararası Terörizm: Amaç Mı Araç Mı?”, [http://www.tayyarari.com/59_11.doc]. (03/02/2009)

kavramının tabu olarak dile alınmasından çekinilen bu devirde, savaş kavramının özellikle “meşru müdafaa hakkı” niteliğini taşıyarak tekrar gündeme getirilmesidir.

ÖSD esasta meşru müdafaa hakkına dayanarak öne sürülen bir kavramdır. Lâkin bu dayanak savaş alanına girdiği zaman, kuvvet kullanma yasağının sınırlarıyla karşılaşmaktadır. Söz konusu savaşın önleyici olması niteliği, ÖSD ile ilgili en sorun yaratıcı ilkedir. Bir tehdidin sübjektif olması ve objektifleşme olasılığına dayanarak bir silahlı saldırıyla karşılık verilmesi, kuvvet kullanma yasağı ihlali ile ilişkili gereken hukuksal kanıtları ispatlamada başarılı olsa bile, uluslararası hukuk açısından oldukça tartışmalı konudur. Toluner’e göre “vukuu muhakkak silahlı saldırı tehdidine karşı kuvvet kullanma bile hukuksal temellere dayanmamakta ve BM Antlaşması md. 51 kapsamında suç sayılmaktadır”.¹⁰

Konuyu açıklamak doğrultusunda önleyici savaş, güvenlik, tehdit, savunma, terör, meşru müdafaa, silahlı saldırı, barış, eşitlik, egemenlik, hukukun üstünlüğü, hukuk, siyaset, sistem, kurum, küreselleşme ve bu gibi kavramlar anahtar kavramlar olarak kullanılmıştır, bunun için bu kavramlar üzerinde bir ortak tanıma ulaşma gerekliliği duyulmaktadır.

Önleyici savaş, bir olası tehdit veya tehlikeyi önlemek için devreye girerek söz konusu tehlikeyi gerçekleşmeden önce, gerçekleşme imkânını yok etmektir. Fakat bu kavramın isminden de belli olduğu gibi, bir devletin kuvvet kullanarak, olası tehdide karşı planlanan bir milli güvenlik stratejisidir.

Önlem ve savaş kavramlarını içeren bu strateji, en azından beş genel unsuru kapsamaktadır:

1. Tehlikeli bir tehdit olarak algılanan sorunun ortada olması,
2. Bu tehdidin eylem olarak ya da somut şeklinde ortaya çıkmamış olması,
3. Bu gerçekleşmedik bir olayı önlemek iradesinin ortada olması,
4. Bu iradenin kuvvet kullanarak uygulanması,
5. Bu kuvvet kullanımının kısa vadeli bir operasyonla değil, genellikle uzun süren bir savaş kapsamında gerçekleştirilmesi.

Yukarıdaki sıralanan ilkeler önleyici savaşın söz konusu olması için gereken unsurlardır. Bu genel nitelendirmeden başka bir de Başkan Bush’un seslenişler ve konuşmalarında yapılan

¹⁰ Bkz. Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları*, İstanbul, Beta Yayınları, 2004, s.484.

açıklamaları vardır. Bu açıklamaları detaylı olarak ABD'nin Başkan Bush döneminde milli güvenlik stratejisi anlayışının değerlendirmesinde ele alacağız.

2. Geçmişte Önleyici Savaşın Anlayışı

Önleyici savaş düşüncesi, geçmişte defalarca çeşitli şahıslar ve devletler tarafından gündeme getirilmiştir. Javier Solana'nın ifade ettiği gibi önleyici savaş sorunu, yeni bir sorun değildir en az Tükidides ve Peloponez Savaşı'na kadar gider; fakat modern teknolojiler nedeniyle çok daha akut bir hale gelmiştir.¹¹ Özellikle Livy ve Tacitus döneminde(otoriteye sahip devlet), kendisine yönelik yakın ya da uzak bir tehdit olarak saydığı durumlarda da savaşma hakkını ileri sürerek o devlete karşı, bugün ön alıcı/önleyici (pre-emptive/preventive) denilen tipte müdahalelerde bulunmuştur.¹² Bu dönemler devletlerarası ilişkilerde savaş, ülkelerin toprak kazanması veya devletlerin otoritelerini genişlendirmesi için bir doğal araç olarak sık sık kullanılmıştır.

Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde bir anlaşma ya da “ateşkesin ihlali”, “ülkesel hakların ihlali”, “elçilerin dokunulmazlık haklarının ihlali” ve benzer durumlarda devletler tarafından, güç kullanımının meşru sayılması gerektiği öne sürülmüştür.¹³

Bu değerlendirmede savaşı meşru kılan şey sadece toprak bütünlüğü veya devlet iktidarına karşı tehlike arz eden eylemler değildir. Belki devletin şan ve haysiyetini zedelenen ya küçümseyici davranışlar ve elçilerin dokunulmazlık hakları ihlali gibi, diplomatik prensiplerine uymayan ilkelerin de savaşı haklı kılan ölçütlerden sayılmıştır.

Ortaçağ'da ise Hristiyanlık düşüncesi çerçevesinde, Thomas Aquinas tarafından formüle edilen haklı savaş (just war) doktrini, meşruiyet konusunda uzun süre etkisini koruyacak bazı ölçütler ortaya koymuştur. Bu ölçütlerden birincisi, savaşın meşru bir “otorite” tarafından ortaya çıkarılmasıdır. İkincisi savaşın açıkça “ilan edilmek” suretiyle yapılmasıdır. Üçüncüsü ise, bu savaşın “haklı bir nedene” dayanması, dördüncüsü de savaşın “iyi niyetle” yürütülmesinin gerekliliğidir.

Diğer ifade ile savaşa başvuran iktidarın kendisinin savaşı idare etmek için yeterince gücü, savaşa başvurmak için gerekçe olarak gösterdiği nedenin haklı temellere dayanması, savaşın

¹¹David Yost Monterey, “Debating security strategies”, Kış 2003, [http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/english/art 4. html#top]. (03/02/2009)

¹² Chris Brown , *Sovereignty, Rights and Justice*, Cambridge, Polity Press, 2002, s. 29.

¹³ Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998, s. 26.

süresinde kullandığı yöntemlerin kurallara uygun ve meşru tanınması en sonunda da kötü niyetle bu savaşı yürütmemesi dolayısıyla en yakın ve uygun fırsatta savaşa son verilmesi, söz konusu savaşı haklı kılan koşullar olarak tanınmıştır.¹⁴

Burada gereklilik ve orantılık ilkelerinden başka otoriteliliğin de bir ölçüt olarak öne sürüldüğünü görmekteyiz. Otoritelilik ilkesinin benimsenmesi savaş konusuna gerçekçi kriterlere değer verilmesini göstermektedir. Bu görüşe göre savaşın başlaması kadar sonuçlanması da önemlidir. Eğer bir devlet savaşı yönetebilmek için gereken güce sahip değilse bundan doğan olası yenilme ve sonuçlarından sorumlu olmakla birlikte savaşın haklı olmasından da söz etmesi mümkün değildir.

Haklı savaş geleneğinin günümüzdeki takipçileri, bu ölçütlere başka ilkeleri de eklemişlerdir. Buna göre, savaşa “son çare” olarak başvurulması, savaşa girerken hedeflenen “sonuçlara ulaşma şansının yüksek olması” ve savaşın öngörülen “olumlu sonuçlarının, olumsuz sonuçlardan fazla olmaması” da geçmişteki koşullara ek şartlar olarak ortaya atılmıştır.¹⁵ Bu değerlendirmede gereklilik ve orantılık kriterlerinden başka, “sonuçlandırıcılık” yada “sonuçlandırma şansının yüksekliği” kriterini de görüyoruz. Bu unsur “otoriterlilik” unsuru ile eş anlamlı sayabiliriz. Tabii ki eski dönemlerde uluslararası mahkemeler söz konusu olmadığı için, hiç kimse savaş açtığından dolayı yargılanmamıştır. Yoksa savaşın son çare olup olmadığı, sonuca ulaşma şansının yüksek olup olmadığı veya hangi sonucun olumlu hangisinin olumsuz olduğu, acaba kimin, nasıl ve hangi kurallar ve faktörlere göre karar vereceği sorularına somut bir örnekle yanıt bulunabilirdi.

Haklı savaş anlayışında meşru müdafaa meselesi sadece mevzunun bir kısmını oluşturmaktadır. Bu anlayışta saldırganın savaş durumunu yaratmakta haklı nedenlere sahip olabileceği, bilakis saldırı yada tecavüze uğrayan tarafın sorumlu hatta savaşla cezalandırılmayı hak ettiği söz konusu olabilir. Dolayısıyla haklı savaş ile önleyici savaş anlayışının çelişkisi yoktur.

¹⁴Bkz. Brown, *a.g.e.*, s.29-30.

¹⁵ John Gorry, “‘Just War’ or The Future(s) of a Tradition ” *Politics*, Cilt XX, No. 3, 2000, s. 178.

3.Günümüzde Önleyici Savaş

Yakın tarihte önleyici savaş düşüncesinin somut bir örneği olarak Almanların bazı ordu mensuplarının Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce, Rusya'ya karşı savaş açmak isteğine böyle gerekçe gösterdiklerine de işaret edebiliriz. Almanlar 20. yüzyılın ilk on yıllık diliminde, Rusya'nın çok güçlü hale gelmesinden korkarak tehlikeli olmadan önce bu ülkeye savaş açmayı önerirken, Alman Şansölyesi Otto Von Bismark muhalefette bulunarak Önleyici Savaşı, “ölüm korkusundan intihar etmek” ifadesiyle nitelendirmiştir.¹⁶

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında henüz savaşa dâhil olmayan ABD'ye karşı 7 Aralık 1941'de gerçekleştirdiği Pearl Harbor saldırısını da bir önleyici savaş planının parçası olarak değerlendirebilmemiz mümkündür. Bu saldırılarda Japonya hükümeti, ABD'ye gözdağı vermek ve onun savaşa girip Japonya'ya karşı Pearl Harbor'daki gemiler ve askerlerle saldırı düzenlemesini önlemek için, Pearl Harbor limanındaki gemileri ve askeri tesisleri uçaklarla bombalamış ve ABD'nin deniz kuvvetlerine ağır hasar vermiştir. Başkan Eisenhower'ın de yönetimi 1950'lerin başlarında “önleyici düşman püskürtme” stratejisi üzerinde durmuştu; Kennedy yöntemi ise Küba Füze Krizi esnasında Küba'ya yerleştirilmiş orta menzilli Sovyet füzelerinin etkisizleştirilmesini düşünmüştü.¹⁷ Bunların temelinde soyut olan korkunç bir tehdit ve bir an önce somutlaşması gereken askeri eylem söz konusudur.

Soğuk Savaş döneminde püskürtmek veya caydırmakla ilgili çok fazla güvenlik stratejisi üretilmiştir. Bunların hepsi savaşı önlemek için ortaya konmuştur bu yüzden çoğu zaman amaç kuvvet kullanmadan, kuvvet kullanımının olumsuz sonuçlarını düşmanın gözünün önüne sergilemek diğer bir ifadeyle karşı tarafı kazanma şansının olmadığına inandırmaktır.

ABD'nin resmi güvenlik stratejilerine ek olarak 1960'larda Başkan Kennedy'nin kendine mensup olarak Kennedy doktrini adıyla tanımlanan “Karşı Ayaklanma Doktrini” (Counter – insurgency) özellikle Güney Amerika'da uygulanmıştır.

1980'lerdeki Saddam Hüseyin'in İran'a saldırısıyla başlayan sekiz yıllık savaşın, İran'ın İslam Devrimi'nin Irak'a ihraç edilmesi korkusundan dolayı aslında önleyici savaş olarak gerçekleştirildiği Saddam Hüseyin tarafından söylenmiştir. 1981 yılında aynı savaş sırasında İsrail, Saddam hükümetinin savaşa meşgul olmasını değerlendirip, Irak'ın İsrail'le düşman

¹⁶ Bkz. Richard K Betts, “Ölüm Korkusundan İntihar Etmek?”, *Foreign Affairs*, Cilt 82, No:1, 2003, s. 34–43.

¹⁷ Francis Fukuyama, *Neo Con'ların Sonu*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006, s.91.

olduğu ve gelecekte İsrail'e karşı nükleer silahıyla saldıracağını öne sürerek Irak'ın Osirak nükleer reaktörüne savaş uçaklarıyla saldırmıştır. Bu saldırı sonucunda bölgede mevcut nükleer tesislerini imha etmesi de önleyici savaşın başarılı bir uygulanması olarak algılanmıştır.¹⁸

Günümüzde yeniden bir nevi hukuksal haklara dayanarak gündeme gelen önleyici savaş kavramı ABD'nin Bush döneminde güvenlik stratejisinin önemli ilkelerinden biridir. ABD bu doktrinin oluşum noktasına gelebilmek için, güvenlik stratejisini sürekli geliştirmiş ve bu yönde belirli aşamalardan geçmiştir. Buna göre ABD'nin ilk güvenlik stratejisinden başlayarak, devamında bu aşamaları da değerlendirmek lazımdır.¹⁹

B. Güvenlik Sorunu ve ABD

1. Güvenliğin Anlamı

Güvenlik her zaman (birey veya toplum olarak) insan için en önemli sorunlardan biri belki de en baştaki sorun olmuştur. Erhan'a göre "güvenlik, sözlük anlamıyla korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissidir".²⁰ Özcan'a göre Güvenlik "Devlet olarak örgütlenen bir toplumun düzen ve güvenlik içinde bulunması duruma denir."²¹

Bu tariflerden yola çıkarsak, güvenlik insanların varlıklarını tehdit eden korkulardan kendilerini uzak hissetmeleri veya varlıklarını güvence altına hissetmeleridir.

Toplum olarak yaşayan insanlar için böyle bir his ya da durumu yaratmayı devlet örgütü üstlenmektedir. Yaratılan güvenli ortamı istikrarlı bir şekilde devam ettirmek için devlet planlama yapmaktadır, bu yönde diğer devletlerin veya devlet dışı aktörlerin olası tehditlerine karşı düzenlenen bu planlar milli güvenlik stratejileri oluşturur.

Güvenliğin anlamı zaman içerisinde gittikçe genişlenmiştir, bu yönde ilk can güvenliği olarak ortaya çıkan kavram sonra mal güvenliği de kapsamış ve günümüzde henüz gerçekleşmemiş olan mal varlıklar yani çıkarları da kapsam alanına almaktadır.

¹⁸ Fukuyama, *a.g.e.*, s.93.

¹⁹ Bu doğrultuda gereken bilgileri sağlamak için, görüşleri ABD'nin güvenlik stratejileri ile her zaman uyum sağlayan NATO uzmanlarının açıklamalarından yararlanılmıştır. Örneğin David Yost Monterey'nin NATO sitesinde yer alan yorumları için Bkz. Monterey, *a.g.e.*

²⁰ Çağrı Erhan, "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı", *AÜSBF dergisi*, No.56-4, Ekim-Aralık 2001, s. 78.

²¹ Hüseyin Özcan, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1985, s. .269

Devletlerin güvenlikten kast ettikleri aynı değildir. Devletlerin tehditler anlayışına bağlı olarak değişmektedir. Bunun yanı sıra, güvenlik algısını toplumların kültürlerine bağlayan yazarlar da olmuştur. Örneğin A. De Vasconcelos güvenliğin farklı kültürlerde farklı anlamlara geldiğini savunmakta ve bunu da “kimlik temelli güvenlik” olarak isimlendirmektedir.²²

Güvenlik konusundaki tanımlar arasında görüş birliği olmamasına rağmen, bir tehdit unsuru her zaman güvenlik tanımlarında yer almıştır. Arnold Wolfer, güvenliği “ elde edilen, sahip olunan değerlere karşı tehdidin yok olduğu durum” olarak tanımlarken, Baldwin “ sahip olunan değerlere karşı bir zararın en düşük olduğu hal” tanımını yapmıştır.²³ BM Genel Kurulu’nun 1987’de Silahsızlanma ve Kalkınma Konferansı’nda yapılan güvenlik tanımına göre ise, güvenlik tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir ve güvenliğin sadece askeri değil aynı zamanda siyasi, ekonomik, insani ve çevresel boyutları da bulunmaktadır.²⁴

ABD’nin güvenlik stratejileri üzerinde etkisi olan realist görüşler, etki itibarıyla uluslararası hukukta önemli yere sahiptir, bu yüzden diğer görüşlere göre üzerinde daha fazla inceleme yapılmalıdır. Uluslararası politikayı devletler arasında mücadele süreci olarak gören realizme göre, devlet adamını yönlendiren unsurlar korku, kuşku, güvensizlik, güvenlik ikilemi, üne kavuşma, prestij ve çıkar gibi unsurlardır.

Özellikle korku ve bunun yol açtığı güvenlik ikilemi devletleri savaşa zorlayan nedenlerin başında gelmektedir. Realist yaklaşımın önderlerinden H. Morgenthau’ya göre “Birbiriyle rekabet eden egemen devletlerin oluşturduğu, gücün geçerli olduğu bir dünyada her devletin görevi, kendisinin fiziki ve siyasi, ekonomik ve kültürel kimliğini koruyacak gerekli her önlemi almaktır.”²⁵

Realizm görüşü, uluslararası sistemi bir devletlerarası sistem haline indirgemesi, devleti egemen rasyonel aktör olarak tanımlaması ve güvenlik olgusunu analizinin merkezine alması ile nitelendirmiştir.²⁶

²² Alvaro De Vasconcelos, “Security as Component of Comprehensive Policy”, *Perceptions*, June- August 2003, Vol. VIII, No. 2, s.149.

²³ Ülger İrfan Kaya, *Avrupa Birliği’nde Siyasal Bütünleşme: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu*, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2002, s.24.

²⁴ Kaya, *a.g.e.*, s. 26.

²⁵ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2002, s.164.

²⁶ Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans(ed.) , “Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme”, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1996, s. 272.

Realistlerle amaç ve araçlar konusunda farklılaşan neo realistlere göre ise; zayıf olmak güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkardığı gibi, çok güçlü olmaya çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya veya ittifak ilişkisi içine girerek güçlerini birleştirmeye itmektir.²⁷ Devletlerin güvenliğini sağlayan faktörler iki kısımda nitelenebilir.

Birincisi, ülkelerin coğrafyası, askerlik anlayışı, beceri ve kapasitesi, milletin ruhsal yapısı, cesareti ve dini anlayışı olan "doğal faktörler"; İkincisi ise ittifaklar, uluslararası sözleşmeleri savaş hukuku düzenlemeleri, hakemlik anlaşmalarını ve silahsızlanma sözleşmelerini kapsayan hukuki faktörlerdir.²⁸ Güvenlik son zamanlarda devletlerin (özellikle ABD'nin) tarafından kuvvet kullanmasını izah edici bir kavram olarak gündeme gelmiştir. Bu konu tezin ikinci bölümünde daha da eleştirilecektir.

İkinci dünya savaşından beri ABD, milli güvenlik sorunu ile ilgili, en çok mücadele eden devlet olarak gözükmektedir. Bunun gerekçelerinden en önemlisi de bu devletin uluslararası ilişkilerinde oldukça geniş ilişkileridir. Bu ilişkilerin sonucunda dünyanın her köşesinde ticari çıkarlar elde etmektedir. Bugün ABD için günden güne artan çıkarlarını, günden güne artan tehditlere karşı muhafaza etmek, her zamankinden daha fazla hayati bir mesele olarak gündeme gelmektedir. Bu devlet, söz konusu çıkarlarını güvence altında tutmak için çoğu saldırıyla karşılaştığı gibi çoğu saldırıyı da gerçekleştirmiştir.

Son yıllarda ABD dünyanın farklı ülkelerinde elliden fazla askeri müdahale, silahlı çatışma ve operasyonlarla kuvvet kullanımına başvurmuştur. Üstelik BMGK'de veto avantajına sahip olduğu için söz konusu güç kullanmalarla ilgili hiçbir zaman kınanamamıştır. ²⁹ ABD'nin aleyhine ve uluslararası faaliyetlerinin karşısında dünyanın çeşitli noktalarında terörist eylemler gerçekleştirilmiştir. Özellikle 80'li yıllarda Amerikan hedeflerine yönelik saldırılarda belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Bu yapılan terörist eylemlerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

²⁷ Deniz Ülke Arıboğan, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998, s. 240.

²⁸ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003, s. 26.

²⁹ William Blum ve Killing Hope : *US Military and CIA Interventions Since World War* , Tahran, Ettelaat Books, 2007, s. 25.

1983’de Lübnan’da Amerikan deniz piyadelerine karşı bomba patlatmasında onlarca Amerikan asker öldürüldü. 1988’de Pan American şirketi uçağına düzenlenen saldırılarda onlarca Amerikalı hayatını kaybetmiştir. 1986’da Batı Berlin’de bir diskoya, iki Amerikalının ölmesine yol açan bombanın Libyalı resmi görevliler tarafından yerleştirildiğı gerekçesiyle ABD buna aynı yöntemle cevap vererek Kaddafi’nin ve ailesinin bulunduğu Trablus’u uçaklarla bombalamış ve Kaddafi’nin kurtulduğu saldırı sırasında küçük kızı ABD’nin bombalarıyla öldürülmüştür.

1990’ların ortasında iki terörist tarafından Suudi Arabistan’da bulunan Amerikan askeri hedeflerine bir saldırı düzenlenmiştir. 1993’te Dünya Ticaret Merkezi’ne düzenlenen bombalı saldırıda altı kişi hayatını kaybederken binden fazla kişi de yaralandı. 1995’te Oklahoma City’deki Alfred Murray’nin Federal Bina’ya karşı yapıldığı saldırıda 167 kişi ölürken, 40 kişi civarında da yaralanmıştır.³⁰ 1995’te yapılan bir araştırmada ABD, terörist saldırılara maruz kalan ilk 20 ülke arasında yer almıştır.

1996’da TWA’nın 800 sefer sayılı uçağına Long Island yakınlarında düzenlenen saldırıda 230 kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı yılda da Atlanta Olimpiyatları esnasındaki saldırıda da bir kişi ölürken çok sayıda kişi yaralanmıştır. 1998’de El-Kaide tarafından gerçekleştirilen ABD’nin Tanzanya ve Kenya’daki büyükelçiliklerine yapılan saldırıda yaklaşık 280 kişi hayatını kaybetmiştir. El-Kaide, bu saldırının amacının ABD’nin Arap topraklarındaki doğrudan ve dolaylı işgaline son vermek olduğunu ifade etmiştir.

Daha şiddetli eylemler kapsamında 11 Eylül 2001’de kaçırılan dört Amerikan uçağıyla, New York şehrindeki Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerine, Washington’da Savunma Bakanlığı ve askeri birimlerin bulunduğu Pentagon’a düzenlenen dehşetli saldırılar neticesinde yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir.³¹

³⁰ Bu saldırı iki Amerikalı tarafından gerçekleştirilmiştir.

³¹Tayyar Arı, “Uluslararası Terörizm: Amaç Mı Araç Mı?”, [http://www.tayyarari.com-/download/eskiyazi/uls_terorizm.doc]. (05/01/2010)

2. ABD'nin, Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Gelişim Süreci

ABD'nin güvenlik stratejileriyle ilgili sunulan konferansları dikkate alırsak, onun güvenlik stratejilerinin adım adım nasıl önleyici savaş tezine ulaştığını ve bu süreçte gelişimini izleyebiliriz.³² Bu adımlar söz konusu toplantılarda şu adlandırmalarla açıklanmıştır:

- a- İkna Yoluyla Vazgeçirmek (dissuasion).
- b- İnkâr Yoluyla Caydırmak (deterrence by denial).
- c- Ön Alıcı Eylem (pre-emption).
- d. Karşı- Ayaklanma Doktrini

Son aşama olarak Önleyici savunma (Bush döneminde; Önleyici Savaş Doktrini), bu aşamalar böyle izah edilmektedir.³³

a. İkna Yoluyla Vazgeçirme Aşaması

“İkna Yoluyla Vazgeçirmek” anlamında kullanılan “dissuasion” kavramı, aslında “caydırma” “deterrence” sözcüğünün Fransızca karşılığıdır; ancak ABD Savunma Bakanlığı “Quadrennial Defense Review”da bu terimi özel bir anlamla kullanmış³⁴ ve daha sonra da sözcük bu özel anlamında kullanılmaya devam etmiştir. Amaç düşmanın askeri yetenekler edinimi konusunda rekabete girmenin hiçbir yarar sağlamayacağı sonucuna varmasını sağlamaktır. Bu doktrinin Soğuk Savaş döneminde bilindiği gibi, temelinde yumuşak güç yer almıştır.

Yumuşak güç bir ülkenin teknoloji açısından diğer ülkelere rekabet sağlama imkânlarına sahip olması olarak nitelendirilebilir. Uluslararası siyasi otorite ve ticari ilişkiler, bilimsel ilerleme, kültürel karizma ve ekonomik zenginlik bu çerçevede yer alabilir. Yumuşak gücü kullanarak düşmanı gittiği yolundan vazgeçirmek için çeşitli tedbirler ve yöntemlere başvurulabilir, siyasi lobiler ve şahsiyetleri pazarlık için devreye sokmaktan ekonomik baskılara kadar, teşvikten tehdide kadar bu yol uzanabilir. Üstelik bu aşamada uzun süreli yorucu bir psikolojik savaşı yürütmek söz konusu olabilir.

³² Monterey California'daki Deniz Kuvvetleri Lisans Üstü Etütler Okulu'nda profesördür ve “NATO Transformed”un (USIP 2000) yazarıdır. Bu sunumu 19-20 Haziran 2003 tarihinde Amsterdam'da, Hollanda Atlantik Dernekleri ve Amsterdam Almanya Enstitüsü'nün sponsorluğu ile yapılan “Transatlantic Relations at Crossroads” konulu konferansta yapmıştır.

³³ Monterey, *a.g.e.*

³⁴ “Quadrennial Defense Review”, USA Department of Defense, 30 Ekim 2001, [<http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/QDR2001.pdf>]. (03/02/2009)

“Foreign Affairs” dergisinin Mayıs/Haziran 2002 sayısında, ABD’nin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld bu kavramın mantığını bir örnekle tanımlamaktadır:

*“Biz öyle değişik yeni varlıklar geliştirmeliyiz ki, sırf bunlara sahip olmamız bile düşmanı rekabete girmekten vazgeçirsin. Örneğin, bizim etkili füze savunması konuşlandırmamız, karşı tarafı balistik füze satın almak için harcama yapmaktan vazgeçirebilir; çünkü bu füzeler onlara istediklerini, yani ABD ve müttefiklerinin şehirlerine karşı nükleer şantaj yapabilme imkânını sağlamayacaktır.”*³⁵

Bu mantıkta nükleer silahlara sahip olmak, bir avantaj sayılmış ve ABD’ye karşı devletleri, bu durumdan korkutmak, yormak ve demoralize olmalarını sağlamak önerilmiştir. Rumsfeld’e göre ülkenin nükleer silahlara sahip olması, bu silahları tehdit olarak düşman şehirlerinin üzerinde (Demokles’in Kılıcı gibi) tutması, düşmanı psikolojik yenilgiye doğru iterek, hedeflerinden vazgeçtirir. Tabii ki bu süreçte ABD’nin gücünü aşırı derecede abartmak da Hollywood gibi kurumları ilgilendirir.³⁶

b. İnkâr Yoluyla Caydırma Aşaması³⁷

Eğer yumuşak güçleri kullanarak ikna yoluyla vazgeçirme yöntemi etkili olmazsa, sert gücün devreye girmesiyle silahlanma yarışı veya çatışmalara hazırlıklar ortaya çıkabilir. O zaman, hedefi saldırganlıktan ve zor kullanmaktan caydırmak gerekecektir. Amerikalı strateji uzmanları yıllardır Soğuk Savaş dönemine hâkim olan caydırıcılık yönteminin, cezalandırma tehdidiyle caydırma ya da “inkâr yoluyla caydırma” yöntemiyle desteklenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yöntem düşmanın vazgeçmeye ikna olmamasından, birinci aşamayı (ikna yolunu) atlatıp saldırı endişesinde bulunduğu zamandan itibaren başlamaktadır.

İnkâr Yoluyla Caydırma aslında düşmanı yapacağı saldırının yenilgiyle sonuçlanacağına inandırarak, yani operasyonel hedeflerine ulaşabilme olasılığını ortadan kaldırarak, saldırmaktan caydırmak anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle düşmana planladığı saldırı ya da savaşı kazanmak için, yüksek şansa sahip olmadığını kabullendirmektir. Aslında bu dönem İkna Yoluyla Vazgeçirme olumlu sonuç vermeyince başlamaktadır.

³⁵Donald H. Rumsfeld, “Transforming the Military”, Mayıs-Haziran 2002, [<http://www.foreignaffairs.com/articles/58020/donald-h-rumsfeld/transforming-the-military>]. (03/02/2009). Ayrıca Bkz: K.L. Vantran, “Dynamic Response ’07 Succesful say Rumsfeld”, 8 Ekim 2003, [<http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=28360>]. (03/02/2009).

³⁶ Rumsfeld, *a.g.e.*

³⁷ Monterey, *a.g.e.*

Bu aşamada düşman silahlanmadan vazgeçmeye ikna olmamış, bir adım ilerlemiş ve saldırıya geçmek için hazırlanmış durumundadır. Bu doktrinde güçlenmiş bulunan düşmanı, gücünü ABD'ye karşı kullanmadan caydırmaktır, yani artık düşmanın güçlenme arzusunu değil saldırma arzusunu engellemektir. Bu dönemde ABD sert gücünün etkinliklerini ve bu gücün saldırısına maruz kalmanın sonuçları ve boyutlarını, müttefikleriyle birlikte yapılan bölgesel manevra, denemeler ve diğer şekillerde hasımın gözlerinin önünde sergilemektir.

c. Ön Alıcı Eylem Aşaması

Bütün çabalara rağmen, caydırıcılık yöntemi başarısız olabilir, bu savaş her an başlayabilir demektir. Artık düşman rekabetten vazgeçirilememiş ve saldırıdan caydırılamamış durumdadır. Bu olasılık da ABD'yi herhangi bir tür caydırıcılığın güvenilirliği ile ilgili şüphelere ve son derece tartışmalı bir konu olan “Ön Alıcı Eylem Doktrini” ile karşılaştırmaktadır.

ABD'nin Milli Güvenlik Stratejisi Belgesi'ne göre: “*Seçilmiş bir amaca yönelik olmayan, masum insanları hedefleyen, askerleri şehit olmayı amaçlayan ve en kuvvetli yanı bir devlete ait olmaması olan terörist düşmana karşı alışlagelmiş caydırıcılık kavramları işe yaramaz. Terörü destekleyen devletler ile kitle imha silahları sahibi devletlerin örtüşmesi bizi harekete geçmeye zorlar.*”³⁸ Bu durumda milli güvenlik stratejisi açısından ABD üçüncü aşamaya ayak basmaktadır.

Ön Alıcı Eylem yöntemi bir çatışma, saldırı veya savaş olarak ortaya çıkmak üzereyken, düşmandan önce davranarak, onun bizim aleyhimize kullanacak bütün imkânları ve araçlarını imha etmek ve savaşı kazanmaktır. Ön Alıcı Eylem tarih boyunca kabul edilen ve kullanılan bir savaş taktiğidir, ama günümüzde bir güvenlik stratejisi olarak ABD ve NATO tarafından sistematize olarak uygulanmıştır.

ABD hükümetinin “önceden davranma” dediğine birçok Amerikalı, Avrupalı ve diğerleri “önleyici” savaş demektedirler. Lakin bu kavramların arasında büyük bir fark vardır. Ön Alıcı Eylem Doktrini ve Önleyici Savaş Doktrini'nin farkı NATO'nun resmi

³⁸ Monterey, *a.g.e.*

sitesinde şöyle açıklanmıştır: “Çoğu gözlemci şöyle bir ayırım yapacaktır: önceden davranarak saldırmak, bir düşmanın saldırıya geçmek üzere olduğu konusundaki kanıtlara dayanarak, derhal harekete geçmekten ibarettir. Bunun aksine önleyici savaş olası; fakat varsayıma dayanan bir riski ortadan kaldırmak için girişilen askeri operasyonları içermektedir”.³⁹

ABD’nin güvenlik stratejisi konusunda resmi açıklamalarda beyan edilen savunma projeleri hariç bir takım uluslararası hukuka (müdahalecilik açısından) uygun olmamasından dolayı, resmen açıklanmayan projeler de vardır.⁴⁰ Bunun bir örneği 1960’larda ortaya atılan karşı-ayaklanma isimli doktrindir. Resmi düşmanlara karşı resmi stratejileri üretmek uygundur ama gizli düşmanlara karşı aynı şeffaflığı göstermek pragmatik değildir. ABD’nin güvenlik stratejilerinin özelliği, değişen koşullarla uyum sağlamaktır. Bu yüzden bütün yönetimler dış politikada pragmatist olmayı tercih etmişlerdir.

Geçmişteki üç stratejinin arasındaki bağ, Soğuk Savaş koşullarına göre Sovyetler Birliği veya Doğu bloğundaki devletlerin hedef alınmasıdır. Uluslararası terörizmin ciddi şekilde aktör olarak ortaya çıkmasıyla, ABD devlet destekli terörizmle gizli savaşta bulundu.

Artık kendilerini göstermeyen ve hiçbir diplomatik ya da hukuki prensiplere uymayan devlet destekli terör örgütleriyle İkna ve İnkâr, vazgeçirme ve ya caydırma üzerinden konuşmak anlamsız görünüyordu. Bu nedenle ABD resmi stratejilerinin yanında gayri resmi güvenlik stratejilerini uyguladı. Bunların en önemlisi teröristlere karşı misilleme stratejisidir.

Kennedy Doktrini olarak tanımlanan bu strateji 1960’larda başlamış ve önleyici savaş dönemine kadar devam etmiştir.

³⁹ Monterey, *a.g.e.*

⁴⁰ Konu ile ilgili belgeler gizli tutulmaktadır, Örneğin P.K.308 NSAM2 numaralı dosyanın büyük bölümü hala gezlilik derecesi altındadır. Aktaran; Cemal Güzel, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s.255.

d. Karşı- Ayaklanma Doktrini

Bu doktrin ilk kez 1961’de Başkan John F.Kennedy’nin döneminde ortaya konulmuştur. 3 Şubat 1961’de Başkanın Kennedy’nin onayı ile Ulusal Güvenlik Eylemleri Memorandumu (NSAM 2) kapsamında, karşı-gerilla adıyla genişletilen bu program, yıllarca ABD tarafından devamlı uygulanmıştır.⁴¹ ABD bu doktrin kapsamında askeri birimlerini, düşman olarak nitelendiren devletlere karşı savaşılan silahlı guruplara yardım için ülke dışına göndermiştir. Bu gruplar ABD tarafından eğitim ve lojistik destek alarak kendi ülkelerindeki hükümetlere karşı silahlı ayaklamalar düzenlemişlerdir.

Mc Clintock’e göre *“Kennedy, silahlı kuvvetleri, dış ülkelere ihraç edilecek bir karşı-ayaklanmacı doktrin geliştirmeyi ve bunu birçok denizaşırı çatışma alanda uygulamayı başarmıştır. Yeniden yönlendirilmiş-askeri ve sivil “ajans”lardan oluşan- bir dış yardım altyapısı, soğuk savaşın bu yeni silahı için etkili bir pazarlama sistemi oluşturdu. Kennedy Kasım 1963’te Dalas’ta terör olduğunda, Amerikan karşı-ayaklanmacı birimleri Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki düzinelerce ülkede etkinlik halindeydiler.”*⁴²

ABD’nin Kennedy dönemindeki Genelkurmay Başkanı Lyman L.Lemnitzer’in Temmuz 1962 tarihli 18 aylık gelişme raporunda karşı-gerilla doktrini ile ilgili şöyle yazmaktadır:

*“Ocak 1961’de Başkan ulusal silah stokumuza, bir karşı-ayaklama programı biçiminde “yeni bir boyut” eklemekte kararlı olduğunu açıkladığında, pek az kişi onun gerillalarla savaşmak için kısa vadeli bir taktikten daha fazla bir şey tasarladığını anlamıştı. Daha sonra açıkça anlaşıldı ki, Başkanın kafasındaki kavram, dinamik bir ulusal strateji, nükleer savaşın tehlikelerini ve terörünü göze almaksızın Komünizmi yenmek için; yıkıcı hareketleri çıktıkları yerde ve daha da önemlisi henüz çıkmalarına ve kök salmalarına zaman bırakmadan ezmek için tasarlanmış bir eylem planıdır.”*⁴³

Kennedy doktrini ABD tarafından şer eksenli sayılan hükümetler veya terörist olarak nitelendirilen silahlı gruplara karşı aynı şekilde özel kuvvetler yetiştirmek ve dünyanın çeşitli

⁴¹ Güzel, a.g.e. s.257.

⁴² Michael McClintock, *Western State Terrorism*, UK, Polity Press, 1991, s.121-154. (Çev: İsmet Birkan), Aktaran; Güzel, a.g.e. s.256.

⁴³ L.L.Lemnitzer, “Memorandum for the Special Assistant to the President for National Security Affairs”, (21 Temmuz 1962). Aktaran; Güzel, a.g.e. s.259.

yerlerinde kullanmak için ortaya konulmuştur. Diğer bir ifadeyle bu doktrin bir nevi terörizme karşı misilleme doktrini olarak algılanmaktadır.

Aralık 1960 tarihli, ABD ordusu Özel Kuvvetleri Sahra talimatnamesi (*Spacial Warfare Center, Counter-Insurgency Operations*), karşı-ayaklanmacı terörün haklı ve yasal olarak kullanılmasına açıkça göndermede bulunan ilk belgelerden biridir. Lemnitzer'e göre bu doktrin "hem sağlığa kavuşturucu hem de hastalığın önünü kesici bir strateji" olarak değerlendirilmekteydi.⁴⁴ Dolayısıyla bu doktrin teröristlere karşı bir nevi ön alıcı eylemler yapmakla görevlendirilmiştir.

Kissinger Komisyonu'nun 1980 tarihli raporunda "sivil başıbozuklardan" karşı-ayaklanma doktrini kapsamında önemli rol oynamaya devam etmelerine dair beklentilerin olduğuna vurgu yapmaktadır.⁴⁵ Yani karşı-ayaklanma doktrini yıllar sonra da geçerlilik ve önemini korumuştur. Bu doktrin kapsamında gerçekleşen eylemlerden biri El Salvador ile Nikaragua sınırlarında Nikaragua devletine karşı düzenlenen kontralar örgütüdür. Chomsky'nin ifadesine göre "Eski CIA yöneticisi Stansfield Turner'in Nisan 1985'te Kongrede verdiği ifadede belirttiği gibi, Kontra savaşı kolaylıkla devlet destekli terörizm sayılabilir."⁴⁶

e. Bush Döneminde Önleyici Savaş

Vazgeçirme, Caydırma, Ön Alıcı Eylem stratejilerinin muhatabı devletlerdir. Karşı Ayaklanma stratejisi, terör konusu ile ilgilenmektedir. Önleyici Savaş Doktrini ise hem devletler hem teröristler ile ilgilenmektedir. İlk kez Ashton B. Carter ve William J. Perry'in 1999'da yayınladıkları "*Önleyici Savunma: ABD için Yeni Bir Savunma Stratejisi*" isimli kitapta Önleyici Savaş düşüncesinin temel ilkelerini gündeme getirişlerdir.

Carter ve Perry'e göre; *Soğuk Savaş süresince ABD'nin yaşamsal çıkarlarına en büyük tehdit, Sovyet Rusya'nın varlığıyken, Soğuk Savaş sonrası ortamında tehdidin nereden geleceği belirsizleşmiş, bu nedenle de olası tehditlerin bir hiyerarşi içerisinde izlenmesi, bunların ABD'nin yaşamsal çıkarlarına karşı büyük bir tehlike olmadan önlenmesi için politikalar oluşturulması gerektiği savunulmuştur. Bu tehlikeler şu an için caydırılmaz ya da*

⁴⁴ Güzel, a.g.e. s.261.

⁴⁵ Güzel, a.g.e. s.299.

⁴⁶ Chomsky, a.g.e., s.12-38.

*bulunamaz; ancak önlenabilir tehditlerdir.*⁴⁷ Bu sözler aynen 11 Eylül'den sonra G. W. Bush tarafından West Point'te tekrar edilmiştir.⁴⁸

Resmi olarak, ÖSD ilk kez G.W. Bush'un 1 Haziran 2002'de West Point'teki konuşmasında dile getirilmiştir.⁴⁹ Başkan Bush konuşmasında “*Sovyetler Birliği’ni genişlemesinin sınırlanması*” ve “*nükleer silahlarla gerçekleştirilebilecek bir saldırının caydırılmasının*” artık geçerliliğini yitirdiğini söylemiştir.⁵⁰ Bush, konuşmasında, “*dünyanın gizli köşelerinde şiddet dolu kişilerin kendi radikal amaçları ve ideolojilerini ilerletme ideali eylemlerini başladıklarını*” ifade etmiştir. Buna örnek olarak, Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırıyı, Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerinin bombalanmasını, Hobar kulelerine ve Yemen'de USS Cole'a yapılan saldırıları göstermiştir.⁵¹

Uzun yıllar Amerika'nın bu saldırılara, "istisna olay" muamelesi yaptığını ve sınırlı tedbir aldığını belirten başkan Bush, arkasından gelen 11 Eylül saldırısının her şeyi değiştirdiğini söyledi. Bush, durumu şu cümlelerle açıklamıştır:

"Bir sabah, fanatiklerin, bizim yok edilmemizi içeren dünya çapında bir hareketiyle yüz yüze olduğumuzu anladık. Dünyanın öbür ucundaki baskı ve umutsuzluk koşullarının, bizim sokaklarımıza acı ve ölüm getirebileceğini gördük. Bunun sonucunda ABD, ulusal güvenlik yaklaşımını yeniden şekillendirdi. Burada, evimizde savunmamızı artırdık ve Yurtiçi Güvenlik Bakanlığı'nı kurduk. Ulusal güvenlik yetkililerimize Yurttaşlık Yasası ve teröristler arasındaki iletişimi izleme kapasitesi gibi hayati yeni araçlar sağladı. İstihbarat camiasını yeniden düzenledik, bu teröristlere karşı savaşta ihtiyaçlarımızı karşılayacak konuma getirdik ve sayılarını artırdık."⁵² Bunlara ek olarak teröristlerin mal varlıklarını dondurup paralarını kesecek tedbirler alındığını belirten Başkan Bush, kendilerine yeni müttefikler bulmak ve karşıtlara baskı uygulamak için diplomatik girişimler başlattıklarını da kaydetti.

⁴⁷ Carter ve Perry, *a.g.e.*, s.14.

⁴⁸ Garwood-Gowers, Andrew, “Self Defence Against Terrorism in the Post-9/11 World”, *Queensland University of Technology Law Journal*, Cilt 4, Sayı 2, 2004, s. 6-7.

⁴⁹ Bush, “The National Security Strategy of the United States of America”, Graduation Speech At West Point, White House, Eylül 2002, [<http://www.voicesofdemocracy.umd.edu/internat/bush2006txt.xml>]. (05/01/2010). Ayrıca Bkz. “The National Security Strategy of the United States of America”, Information Clearing House, 17 Ekim 2002, [<http://www.informationclearinghouse.info/article2320.htm>]. (05/01/2010).

⁵⁰ Ergin Yıldızoğlu, *Hegemonyadan İmparatorluğa*, İstanbul, Everest Yayınları, 2003, s. 352.

⁵¹ “Bush, geleceğin savaşlarını anlattı”, Deutsche Welle, 10 Aralık 2008, [<http://www.dw-world.de/dw/article/0.3862385.00.html>]. (03/02/2009).

⁵² White House, “The National Security Strategy...”, *a.g.e.*

ABD Başkanı terörizme destek veren, kitle imha silahı arayışındaki düşman rejimlerden hesap sorulacağını açıklayarak, *"İdeolojik bir mücadeleye girdiğimiz sonucuna vardık ve bu nefret dolu aşırılık gösterimi, umut dolu özgürlük alternatifiyle değiştirme çabasını başlattık. Düşmanın bir adım önünde olma aciliyetini gördük, ordumuzu değişimden geçirdik"* ifadesini kullanmıştır.⁵³

Bush, askeri strateji ve ordu üzerinde radikal değişiklikler gerçekleştirdiklerini de belirtti ve *"Saldırmak için, bize saldırılmasını beklemeyeceğimiz kararlılığını ortaya koyduk. Teröristlere karşı deniz aşırı savaşa gittik. Böylece savaşı kendi evimizde yapmadık. Müttefiklerimizin terörizmle mücadele kapasitelerini güçlendirdik"* dedi.⁵⁴

3.Önleyici Savaş ve Ön Alıcı Eylemin Farkları

Önleyici eylem, genellikle yakın bir askeri saldırıyı bozmaya yönelik bir girişim olarak algılanır; önleyici savaş, gerçekleşmesi aylar veya yıllar sürecek bir tehdidi önlemek amacıyla tasarlanmış bir askeri harekâttir.⁵⁵

Uluslararası hukuk bakımından ön alıcı eylem, vuku muhakkak ya da çok yakında gerçekleşmesi kaçınılmaz olduğu ve bu kaçınılmazlığa dair sağlam kanıtların mevcut olduğu durumda düşmandan önce ona karşı saldırıda bulunmaktır. Örneğin düşmanın sınırdaki yığınak yaptığı ve saldırıya hazırlandığı zamanda bir an önce ona saldırmaktır. Önleyici savaşa vuku muhtemel ya da zamanı belli olmayan ama mantıksal olarak gerçekleşmesine ihtimal verdiğimiz durumda ona karşı savaş açmaktır.

Ön alıcı eylem yöntemi, Soğuk Savaş sırasında gündeme gelen "ilk vuruş" ya da "ön alıcı vuruş" (pre-emptive strike) ile eş anlamlıdır. Bazen de bu teori "önleyici savunma" (preventive defence) şeklinde ifade edilmiştir. Ön alıcı eylem, bir çatışma ya da savaş düşman tarafından başlatılmak üzereyken, bir an önce imkânları yok edip savaşı önlemek veya zafer elde etmek amacıyla uygulanır, üstelik bu prosedürde sırf askeri eylemlerden değil gerekirse diplomatik araçlardan da bir ön alıcı eylem olarak bahsetmek mümkündür, Önleyici Savaş'ta ise düşman tarafından hiçbir eylem planlanmadığı takdirde bile sırf muhtemel bir savaşı başlamadan bitirmek, düşmanı yok etmek ve yalnız kuvvet kullanmakla zafere ulaşmak söz konusudur.

⁵³"Bush, savunmada değişimi anlattı", Hürriyet, 9 Aralık 2008, [http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews-.aspx?id=10539242] (11/12/2009).

⁵⁴Greg Travalio ve John Altemburg, "State Responsibility for Sponsorship of Terrorist and Insurgent Groups: Terrorism, State Responsibility and the Use of Military Force", USA, *Chicago Journal of International Law*, Cilt 4, 2003, s. 6-7.

⁵⁵John, Lewis Gaddis, "Grand Strategy in the Second Term", USA, *Foreign Affairs* 84, No. 1, 2005, s. 2-15.

Ön alıcı eylemle önleyici savaş yöntemlerinin başka bir farkı ise orantı ve boyuttur. Ön alıcı eylem bir askeri operasyondan ibarettir ama önleyici savaş birden fazla geniş kapsamlı operasyonlardan oluşur. Önleyici savaş onlarca ön alıcı eylemi kapsayabilir. 11 Eylül 2001'den sonra George W. Bush, “önleyici eylem ile önleme arasındaki ince farkın artık ortadan kalktığını, önleyici eylemle ilgili kısıtlayıcı tanımlamanın genişletilmesinin gerektiğini” savunmuştur.⁵⁶

C. TERÖRİZM ve GÜVENLİK

1. Terörizmin Tanımı

a.Kavramsal Tanımlamalar

Erhan'ın “*Güvenlik, sözlük anlamıyla korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissidir*”⁵⁷ tarifini esas alırsak, terörizmin güvenliğin tam tersine bu korku ve tehlikeden uzaklık hissini ortadan kaldırma çabasında olduğunu anlaşılmaktadır, böylece güvenlik ve terörizm kavramlarının ne kadar yakın bağlantıları olduğu ortaya çıkmaktadır.

Terminolojik bakımdan Meydan Larousse'e göre terörizm, Latince'deki “terere” kelimesinden gelen “terör” sözcüğünün, “korkudan sarsıntı geçirme, korkudan dehşete düşmeye sebep olma” gibi anlamları vardır.⁵⁸ Buna benzer tariflere bazen “korkutup kaçırmak veya caydırmak” gibi anlamlar da eklenmiştir.⁵⁹ Ana Britannica'da ise terör, “siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁰

Farklı şekillerde tanımlanan terörizm, korku ve panik havası oluşturmak için bir veya birden fazla kişi tarafından şiddete başvurma eylemidir. Başka bir tanım itibarıyla terörizm, diğer birey ve gruplara karşı belli politik hedefler doğrultusunda şiddet kullanarak veya şiddet

⁵⁶ Gaddis, *a.g.e.*, s. 2-15.

⁵⁷ Erhan, *a.g.e.*, s.78.

⁵⁸ Meydan Larousse, 1973, Cilt. 12, s. 82.

⁵⁹ Güzel, *a.g.e.*, s.15.

⁶⁰ Ana Britannica, 1990, Cilt. 20, s. 117. Ayrıca Bkz. Güzel, *a.g.e.*, s.15.

kullanma tehdidinde bulunarak yıldırma ve korkutma eylemidir. Bu tür tanıma göre terörizm sadece eylemleri değil eylem yapma tehdidini de kapsamaktadır. Terörizm amaçlarını ve taleplerini dramatize ederek dile getirmek için zor ve şiddet yöntemini kullanmaktır. Kısacası terörizmin sloganı şudur: “Bir Öldür Bin Korkut”.⁶¹

Terörizmin amacı devletlerin ve halkların akıllıca düşünmesini engellemektir. Terörizm halklar üzerinde korku salmayı amaçlar. İnsanlara sürekli olarak bir parkta, bir alışveriş merkezinde, bir tren istasyonunda, bir eğlence merkezinde ya da bir havaalanında saldırıya uğrayabilecekleri korkusunu yaşatır.⁶² Başka bir ifade ile terörizm (suikast veya katletme gibi) bir somut eylemin şiddetle ortaya koyulmasıyla (korku ve dehşet havasını yaratmak gibi) soyut bir hedefi gerçekleştirme çabasıdır.

Tabii ki terörizm için asıl hedef sadece korku yaratmak değil, belki korku yaratmanın etkisi altında olan şahıs veya şahısların pes etmeleri, taviz vermeleri veya boyun eğmelerini sağlamaktır. Zira genelde terörizmin gerçek hedefi öldürülen kişiler değil, hayatta kalan kişilerdir. Dolayısıyla öldürülenler sadece kurban olarak seçilmektedirler.

Başeren’in açıkladığı gibi, “Terörizmde fiil semboliktir. Yani terörizm bir kişiyi öldürüp milyonları korkutarak, onların siyasal tercihlerini etkilemektedir”.⁶³ Bu nedenle terörizm, gerilla savaşı ve savaş birbirinden farklı olarak teşhis edilebilir. Terörizmin simgeselliğine karşılık, gerilla savaşında ve savaşta fiil öncelikle neticeye yöneliktir.⁶⁴

George ve Watson’a göre: “Terörizm sıradan vatandaşlardan devlet başkanlarına kadar toplumun her kesimini etkileyen ulusal değil uluslararası bir olgudur.”⁶⁵ Literatürde genellikle kontrolsüz kitlelerin yarattığı aşırı şiddet ve katliamlar terör, terörün iradi kullanımı ise terörizm olarak adlandırılır. Devlet terörü ve yukarıdan terör hariç tutulmak kaydıyla, günlük kullanımdaki anlamlarıyla terör ile terörizm kavramları arasındaki en önemli fark, terörün belirli bir irade gerektirmeden de ortaya çıkabilen, kendiliğinden, sistemsiz, örgüte gerek duymayan, çoğu kez de anlık veya kısa süreli bir şiddet olgusunu ifade etmesidir. Terörizmin

⁶¹ Güzel, *a.g.e.*, s.145.

⁶² Arı, *a.g.e.*, s. 164.

⁶³ Sertaç H.Başeren, “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Yıl 1, 2003, s.53.

⁶⁴ Sertaç H.Başeren, *Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm, Dünyada ve Türkiye’de Terör içinde*, Ankara, T.C. Merkez Bankası Yayınları, 2002, s.186.

⁶⁵ Bruce George ve Timothy Watson, *European Terrorism Tomorrow*, Denis A.Pluchinsky’s (US) Ins, (Çev. Başak Özgür), 1992. Aktaran, Güzel, *a.g.e.*, s. 190.

ise terörün, sistematik, iradi, çoğu kez örgütlü ve uzun süreli kullanımını içeren bir kural dışı savaş ve propaganda tekniği, bir strateji olmasıdır.⁶⁶

Wilkinson'a göre terörizm; “Bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri, teröristlerin siyasal amaçlarına hak versinler diye düzenli olarak yıldırıma dönük öldürme ve yok etme eylemleri ya da öldürme ve yok etme tehdidine başvurulmasıdır.”⁶⁷

b. Resmi Tanımlar

Uluslararası hukuk terörizmle ilgili tanımlama sorununu yaşamaktadır. “Terörizmin ne uluslararası hukuk bilminde ne de uluslararası hukukun en önemli süjesi olan devletler arasında genel kabul görmüş tek bir tanımı yoktur. Hatta, aynı devletin farklı kurum ve organlarının bile terörizm hakkında yaptığı tanımların değiştiği görülmektedir.”⁶⁸

ABD Adalet Bakanlığı terörizmi şu şekilde tanımlamaktadır: “...sivil toplumu korkutmak veya zorlamak, korku veya sindirme ya da adam kaçırmak veya suikast yoluyla hükümetin davranışlarını etkilemek niyetiyle şiddet eyleminde bulunmasıdır.”⁶⁹

CIA tarafından ise “Bireyler veya gruplar tarafından şiddet kullanımı ya da kullanma tehdidi, terördür.” şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁰ Bu tarife göre şiddet kullanmaya tehdit etmek de terörizm kapsamında yer almıştır. ABD Savunma Bakanlığı da : “Terörizm; çoğu kez politik veya ideolojik maksatlarla, hükümetleri veya toplumu yıldırma veya korkutmak niyeti ile devrimci bir grup tarafından kişilere veya mülke karşı yapılan hukuk dışı şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdididir” ifadesiyle tanımlamıştır.⁷¹

ABD yasasına⁷² göre: “Terör Eylemi, (I) Birleşik Devletler’in ya da herhangi bir eyaletin ceza yasalarını çiğneyen, yargılama alanı içinde işlendiğinde ceza gerektirecek ihlal oluşturan bir şiddet edimi ya da insan yaşamı için tehlike oluşturan bir edim içeren bir etkinlik, (II)(a)sivil bir nüfusa göz dağı verme ya da baskı yapma; (b) gözdağı ya da baskı yoluyla bir

⁶⁶ Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye ve Terörizm* (Rapor), Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006, s. 4.

⁶⁷ Paul Wilkinson, *Terrorism and the Liberal State*, Londra, The Macmillan Press Ltd., (Çev. Talip Kabadayı). 1977, s.47-64.

⁶⁸ Taşdemir, *a.g.e.*, s.9.

⁶⁹ Taşdemir, *a.g.e.*, s.10.

⁷⁰ Y. Pulat Tacar, *Terör ve Demokrasi*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, 1999, s. 75.

⁷¹ Yücel Acer, “Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü”, *Ermeni Araştırmaları*, Cilt 2, Sayı 8, 2003, s.128, [http://www.eraren.org/index.php?Lisan=trvePage=DergiIcerikveIcerikNo=141]. (05/01/2010)

⁷² United States Code Congressional and Administrative News, 98. Kongre, İkinci Oturum, 1984, 19 Ekim, 2. cilt; Par.3077, 98 STAT.2707 (West Publishing Co., 1984) Aktaran, Güzel, *a.g.e.*, s.219.

hükümetin siyasetini etkileme; ya da (c)suikast ya da adam kaçırma yoluyla bir hükümetin davranışına etki etme amacını güttüğü ortaya çıkan bir etkinlik demektir. ”⁷³ Bu tanımda terör eyleminin devlet ve sivil toplumun ikisine de karşı olduğunu vurgulamaktadır.

2001 tarihli İngiltere Terörle Mücadele Yasası’nda (Terrorism Bill) terör tanımı; “Siyasi, dini ya da ideolojik sonuçlara ulaşmak için hükümeti, toplumu ya da toplumun herhangi bir bölümünü belli bir yöne zorlamak maksadıyla kişilere ve mala karşı yapılan ciddi şiddet kullanımı ya da şiddet kullanımı tehdidinde bulunulması” şeklinde tanınmıştır.

2.Terörizmin Türleri ve Bağlantıları

Terörizmin çeşitli ve geniş kapsamlı olmasından dolayı terörizmin ortaya çıkması veya çıkarılması hususunda tek ve net bir tarif elde etmek mümkün olmamıştır. Terörizmin nedenleri ve destekleri hususunda tanımlama yapmak için önce terörizmin hangi türünden söz ettiğimiz önemlidir. Bahsettiğimiz terörizmin sektörüne göre amaçları, araçları, dayanakları ve kaynakları da fark etmektedir.

Etnik değerlere dayalı terörizm, dini değerlere dayalı terörizm, sınıf mücadelesine dayalı terörizm, sosyal haklar ve toplumun temel haklarına dayalı terörizm, sağ-sol, ak-kırmızı ve yüzlerce siyasi ve ideolojik düşüncelere dayalı ama şiddet ve zorbalıkla yol açmaya gayret gösteren rengârenk terör örgütlerin hepsi siyasi terörizmin çatısı altında tanımlanmaktadır.

Terörizm her zaman siyasi anlamla öne çıkmış değildir, eskiden mafya grupları veya profesyonel terör örgütleri de elbette bulunmaktadır. Terörizm anlamına sonra siyasi niteliği eklenmiştir, böylece günümüzdeki, bilinen siyasi terörizm kavramı ortaya çıkmıştır. Yoksa siyasi olmayan teröristler, caniler, mafyalar veya psikopatlar gibi kişiler de siyasi olmayan amaçlarla terör yapmışlardır.⁷⁴

Artık terörizmin eleştirmesi söz konusu olduğu zaman, genelde maksat siyasi terörizmdir. Siyaset unsuru terörizmle öyle iç içe girmiş ki İngiltere’nin 1974 tarihli “Terörizmi Önleme Yasasına” göre: “*Terörizm siyasal amaçlı şiddet kullanımıdır ve kamuya yada kamunun herhangi bir kesimine korku salmayı amaçlayan her türlü şiddeti içermektedir*”.

Siyasi terörizmi genel olarak aşağıdaki gibi 4 ana dala ayrılabilir:

⁷³ United States Code Congressional and administrative News, 98.Kongre, İkinci Oturum, 1984, 19 Ekim, 2.Cilt; par.3077, 98STAT.2707 (West Publishing Co., 1984). Aktaran; Güzel, *a.g.e.*, s. 219.

⁷⁴ Paul Wilkinson, *Terrorism and the liberal state*, London, The Macmilan Press Ltd., 1977, s.47. Aktaran, Güzel, *a.g.e.*, s.143.

1-Devlete Karşı Terörizm

2-Devlet Terörizmi

3-Ülke İçi Terörizm(Ulusal Terörizm)

4-Ülke Dışı Terörizm (Uluslararası Terörizm, Uluslararası Terörizm)

Richardson ve Mullins gibi bazı yazarlar farklı olarak uluslararası terörizmden başka uluslararası terörizm kavramını da öne sürmüşlerdir. Onlara göre bu iki terim arasındaki ayrım, devlet desteğinin bulunup bulunmamasıdır. Uluslararası terörizm uluslararası alanda faaliyet ettiğine rağmen herhangi bir devletin sponsorluğu veya bir devletin kontrol altına girmemesi için, uluslararası terörizmden farklı olarak nitelendirilmektedir.⁷⁵

a.Devlet Terörizmi ve Devlet Destekli Terörizm

Devlet terörizmi ile devlet destekli terörizm arasında fark vardır. Devlet terörizminde bir devlet kendi çıkarları için ülke içi veya dışında gizli şekilde terör örgütlerini barındırarak kullanmaktadır. Başeren'e göre devlet terörizmi bir devletin kendi ülke sınırları içinde kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı sistematik şiddet eylemlerinden oluşmaktadır.⁷⁶ Tabii ki devlet terörizmi dış politika aracı olarak ülke dışı faaliyetleri de kapsamaktadır. Devlet terörizmin bir örneği olarak ABD'nin Başkan Kennedy döneminde izlediği doktrine dikkat çekebiliriz.⁷⁷Devlet destekli terörizmde ise, bir terör örgütü genelde yabancı olan devletlerden destek alarak ülke içi veya dışında terör eylemlerini gerçekleştirmektedir.

Bir terörizmin devlete bağımlı olup olmadığı gibi bir devletin de terörizme bağımlı olup olmadığı söz konusu olabilir. Nitekim eğer devlet terörü bir organik ilişkide kendisinin bir parçası şeklinde üretiyor ve yönetiyorsa, devlet terörizmini şekillendirmiş olmaktadır. Ama devlet bir mekanik ilişkide terörist örgütü kullanıyor ve onu destekliyorsa, devlet destekli terörizm söz konusudur.

Devlet destekli terörizmin bazı nedenleri şunlardır: Güçlü devletlerin etkili politikalarının karşısında kendileri için bir çıkış noktası bulamayan veya haklarını elde edemeyen bazı devletler, engelleri aşmak için teröristleri kullanmayı araç olarak görmektedirler. Diğer taraftan bazı güçlü devletlerin kendi politikalarının işlerliğini kolaylaştırmak için terörü bir

⁷⁵ Taşdemir, *a.g.e.*, s.36-37.

⁷⁶ Başeren, *a.g.e.*, 2002, s.187.

⁷⁷ Güzel, *a.g.e.*, s.255-256.

araç olarak kullanılmaktadırlar. Bazı devletlerin ideoloji ya da devrimlerin ihraç etmek için terörizmi bir yöntem olarak seçmektedirler.⁷⁸

Devletlerin uluslararası terörizme bulaşmaları konusunda BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 Tarih ve 2625 (XXV) Sayılı Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisine göre:

“Hiçbir Devlet, diğer bir devletin rejimini zorla devirmeye yönelik yıkıcı, terörist veya silahlı faaliyetleri örgütleyemez, yardım edemez, teşvik edemez, finanse edemez, tahrik edemez veya müsamaha edemez veya diğer bir devletteki iç savaşa müdahale edemez”.

Üstelik devletler bu tür faaliyetlerden sadece uzak durmaya değil, bu tür müdahaleler ve faaliyetlere de göz yummamaya çağırılmışlardır. Bu bildiride devletler terörizme karşı şu şekilde görevlendirmektedir:

“Her Devletin, diğer bir Devletteki bir iç savaşı veya terörist hareketlerini örgütlemekten, tahrik etmekten, onlara yardım etmekten veya bu hareketlere katılmaktan veya kendi ülkesinde böyle hareketlerin yapılmasına yönelik organize faaliyetlere göz yummaktan kaçınma görevi vardır.”

Terörizme karşı devletlerin böyle bir açık şekilde hukuki görevleri varken, son yıllarda çeşitli ülkeler dış politikalarında terörizmle mücadelede değil terörizmi kullanmaya yer vermişlerdir.

b.Uluslararası ve Uluslararası Terörizm

Terörizm coğrafya açısından ülke içi ve ülke dışı terörizm olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Ama bazı yazarlara göre sınır dışı faaliyetleri itibarıyla her ülke dışı terörizmi uluslararası terörizm olarak değerlendirmek doğru değildir. Bu hukuk yazarları yabancı devlet destekli ülke dışı terörizmi uluslararası terörizm olarak ve yabancı devlet destekli olmayan ülke dışı terörizmi de uluslararası terörizm olarak birbirinden ayırmışlardır.⁷⁹ Buna göre uluslararası terörizmin tanımlamasında ülke dışında faaliyette bulunmak ve yabancı devletlerden yardım almak belirleyici özellik olarak nitelendirilir.

⁷⁸ Taşdemir, *a.g.e.*, s.54.

⁷⁹ Taşdemir, *a.g.e.*, s. 34-35.

Başka bir tanımlamada uluslararası terörizm, sadece yabancı devlet destekli terörizm değil yabancı devlet ve ya da şahıslara yönelik terörizmi yürütmektir.⁸⁰ Bu ve başka özellikler uluslararası bir terör örgütünün özellikleri olarak sayılabilir ama olmazsa olmaz özelliklerden sayılamazlar. Örneğin Taşdemir'in Erickson'a ait bir cümleye işaret ettiği gibi “devlet sponsorluğu ya da desteği, uluslararası terörizm için bir ön koşul teşkil etmemektedir”.⁸¹ Alkan günümüzde terörün en önemli yanını, uluslararası nitelik kazanması olarak değerlendirmektedir. Zira artık teröristler sadece içinde bulundukları ülkede değil, diğer ülkelerdeki teröristler ile de bağlantı kurup destek sağlamaktadırlar.⁸²

2005 yılında çıkartılan TC'nin yeni Terörizm yasası, uluslararası hükümet organizasyonlarına yönelik faaliyet ve tehditleri de terörizm suçu kapsamına almıştır.⁸³ Gördüğümüz tanımlamaların hepsinde bir kaç müşterek ilke vardır; terörizmin organize olması, siyasi ve bazen ideolojik amaçları olması, korku yaratmak için şiddete başvurduğu bütün terörizm tanımlarında yer almıştır. Chomsky uluslararası terörizmi, CIA'nın “Patterns of International Terrorism” adlı çalışmasından bir alıntıyla: “Yabancı bir hükümetin ya da örgütün desteği ile yürütülen ve/veya yabancı uluslara, kurumlara ya da hükümetlere yönelik terörizm” şeklinde aktarmaktadır.⁸⁴

BM Uluslararası Terörizm Komitesi'nin uluslararası terörizm tanımı ise şu şekildedir: *“Terörizm uluslararası boyutları da bulunan bir uzlaşmazlığın üzerine, bu uzlaşmazlığın arzu edilen yönde gelişimini sağlamak amacıyla, bir üçüncü devletin sınırları dâhilinde, bir yabancının kendi uyruğunda bulunmayan bir başkasına uyguladığı şiddet ve baskıdır”*.⁸⁵

Terörizmin ulusal sınırları aşan etki ve boyutlarının olması, konuyu uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirmeyi gerektirmiştir. Teorik açıdan bir psikolojik savaş metodu olarak kabul edilen terörizm, elde etmiş olduğu devlet desteği neticesinde, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit oluşturmıştır.⁸⁶

⁸⁰ Sadi Çaycı, Düşük Yoğunlukta Çatışma, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi SBF, Ankara, 1989, s.8.

⁸¹ Taşdemir, a.g.e., s.44.

⁸² Nacati Alkan, *Söz Bitmeden (Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri)*, Ankara, USAK,3.baskı, 2009. s.122.

⁸³ Hamide Zafer, *Ceza Hukukunda Terörizm*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999, s. 118.

⁸⁴ Tacar, a.g.e. s.68.

⁸⁵ Türkiye Barolar Birliği, a.g.e., s. 11–12.

⁸⁶ Taşdemir, a.g.e., s.3.

Uluslararası terörizmin en dramatik boyutu “Devlet Destekli” niteliğini kazanmasıdır. Toplumun güvenliğinden sorumlu ve yasaları korumakla görevli olan devlet, asıl amacı güvenlik temellerini sarsmak ve yıkmak olan, yasaları ihlal eden terör örgütlerine, üstelik kurban olan aynı halkın ödediği vergilerden kaynaklanan bütçe ile sponsorluk yapmaktadır. Eğer devlet desteği teröristlere sağlanmasa, terörizmin kolaylıkla bir ülkenin sınırlarını aşarak uluslararası seviyesine ulaşması mümkün değildir.⁸⁷

c.Uluslararası Terörizm ve Önleyici Savaş

11 Eylül'ün ilk haftasında, ABD silahlı kuvvetlerinin dünyanın her yerinde teröristlerle mücadeleye girdiğini ve o günden beri de durmadığını belirten Başkan Bush, Afrika'dan, Güneydoğu Asya'ya kadar teröristler nerede saklanırsa, tam kapasite askeri ve istihbarat varlığını kullanarak El Kaide ve bağlantılarına baskı yaptıklarını kaydetti. Bush terörizme destek veren düşman rejimlerden hesap sorulacağını açıklayarak, “*Düşmanın bir adım önünde olma aciliyetini gördük. Ordumuzu değişimden geçirdik*” ifadesini kullanmıştır.⁸⁸

Başkan Bush'un yeni doktrini ile ilgili konuşmasının özeti şu şekilde olabilir: Uluslararası güvenliği korumak için uluslararası etkin mekanizmalar bulunmamaktadır. Bu yüzden ABD, uluslararası terörizme karşı, tek taraflı olsa bile kendi çıkarları ve güvenliğini korumak için kendi mekanizmalarını üretmek zorundadır. Bu doğrultuda kuvvet kullanmaktan kaçınılmayacaktır ve ABD bunu bir hak olarak değerlendirmektedir.

Terörizme karşı meşru savunma hakkı esasında kuvvet kullanma kanıtının ileri sürülmesi konusunda 1986'da ABD'nin Dışişleri Bakanı George P. Shultz, “*Uluslararası hukukun bizi, teröristleri uluslararası sulara ya da hava sahasında yakalamaktan, rehinleri kurtarmak için diğer ulusların topraklarında bunlara saldırmaktan, terörist ya da gerillaları destekleyen, eğiten ve barındıran devletlere karşı kuvvet kullanmaktan yasakladığını ileri sürmek anlamsızdır*” ifadesini kullanmıştır. Shultz'un bu ifadesiyle oluşan doktrin, uluslararası terörizme karşı nasıl yanıt verilmesi gerektiği konusunda Reagan yönetiminin dış politikasına şekil vermiş ve “Shultz Doktrini” olarak isimlendirilmiştir.⁸⁹

⁸⁷ Alkan, a.g.e., s. 123.

⁸⁸ White House, “The National Security Strategy...”, a.g.e.,

⁸⁹ Nyamuya Maogoto Jackson, “War on the Enemy: Self-Defense and State-Sponsored Terrorism”, *Melbourne Journal of International Law*, Cilt 4, 2003, s.422-423.

Sonralarda ÖSD olarak tanıdığımız tezin Shultz'un tezine benzerliği, Amerikan güvenlik anlayışının tüm dönemlerde aynı temellere dayalı olduğunu göstermektedir, 11 Eylül olayları gibi gündeme gelen şartlar sadece bu anlayışı izah etmek için, diğer bir ifadeyle ona yeni kanıt sağlamak için kullanılır.

Shultz Doktrini ile Bush Doktrini arasında şu müşterek olan temel anlayış gözükmektedir: Denizler ötesinden bizi tehdit eden teröristler var, bu teröristlere destek veren, eğitim veren ve barındıran devletler var, biz hepsine karşı uluslararası hukukun kurallarına rağmen, üstelik üçüncü ulusların topraklarında olsa bile, kuvvet kullanarak yok edeceğiz. Bu doktrinin ÖSD ile farkı, olası tehdide karşı savaş hakkı ilkesini açık olarak içermemesidir.

Erhan'a göre 11 Eylül 2001 olayları, ABD'nin 1990'ların ortalarından itibaren tanımlamaya çalıştığı, ama bir türlü tam olarak somutlaştıramadığı yeni tehdit biçimlerini, başka bir ifadeyle başat güç olarak kalmasını meşru kılacak gerçekleri tüm boyutlarıyla gözler önüne serdiğinden, küresel siyasetin yeniden şekillenışı açısından gerçekten de bir miladı sembolize ediyodu.⁹⁰

11 Eylül saldırıları uluslararası sistemde derin değişmelere yol açmış, küresel barış ve terör gibi olgular yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle Bush yönetimi önceliği güvenliğe vermiştir, Bunun sonucunda da Ortadoğu'ya yönelmiştir. Önce Afganistan operasyonu gerçekleştirmiş, daha sonra 20 Mart 2003'de Irak'a savaş açmıştır. ABD'nin yürüttüğü teröre karşı operasyonlar, Afganistan'da Taliban, Irak'ta Baas rejiminin yıkılmasına neden olmuştur.⁹¹

⁹⁰ Çağrı Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 56.

⁹¹ Ertan Ersoy, "11 Eylül saldırıları sonrası Kafkaslar, Hazar Havzası ve Orta Asya da Değişen dengelerin Petrol ve Doğalgaz Politikalarına yansımaları", *Jeopolitik dergisi*, Sayı 1, Kış 2002, s. 151.

D.Meşru Müdafaa Hakkı

1899 ve 1907 La Haye Sözleşmeleri, ilk defa sistematik bir hukuksal bütünlük içinde çatışmaların yürütülmesine insancıl ilkeler (*jus in bello*) getirmiş ve uluslararası insancıl hukukun, diğer bir deyişle savaş hukuku kurallarının doğmasına yol açmıştır. La Haye Sözleşmeleri'nin temel amacı, savaş hukuku kurallarının ihlal edilmesine engel olmak ve bu ihlali gerçekleştiren kişileri de bu kurallarla uymaya zorlamaktır.⁹²

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da uluslararası toplumun savaşa karşı bütün tepkilerine rağmen MC Misakı'nda kuvvet kullanımı yasaklanmamış, sadece üye devletler, savaşa bazı girişimler sonuçlanıncaya kadar başvurulmayacağını taahhüt etmişlerdir. Bu sayede, Misak'ın hükümleri esnek bırakılmış, devletlerin savaşa başvurma haklarını tamamıyla ellerinden alan bir düzenleme ortaya konulmamıştır.⁹³

MC sisteminde, savaş kurallaştırmaya hatta yasallaştırmaya çalışılmış, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise BM Antlaşması çerçevesinde savaş tam olarak yasaklanmış, onun ismini dile getirmekten bile kaçınılmış, yerine kuvvet kullanma kavramı getirilmiştir. Antlaşmanın 2. maddesinin 4. fıkrasında kuvvet kullanma yasağı yer almaktadır.

Kuvvet kullanmanın yasaklanması çabasına rağmen, bazen hayati ve kritik durumlarda kendi hayatını korumak için yegâne seçenek güç kullanmak olabilir, bu durumda başka çaresi olmayan taraf bir istisna veya acil durumun itibarıyla geçici olarak belli bir şartlar altında sırf hayatını kurtarmak için kuvvet kullanma yasağını ihlalinde haklı bulunur. Buna Meşru Müdafaa Hakkı denir.

BM Antlaşması ile kuvvet kullanma yasağına dört istisna getirildiği görülmektedir. Bu istisnalar şunlardır:

1. İkinci Dünya Savaşı'nda düşman olan devletlere karşı girişilecek eylemler. Bu istisna BM Antlaşması'nın 107 ve 53. maddelerinde düzenlenmektedir.
2. Güvenlik Konseyi çalışmaya başlayıncaya kadar geçerli olan istisnalar. Bu istisna 106. maddede düzenlenmiştir.
3. BM Antlaşması'nın 51. maddesine uygun olarak gerçekleştirilen meşru müdafaa hakkı.

⁹² Ezeli Azarkan, *Nuremberg'ten La Haye'ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri*, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s.30.

⁹³ Keskin, *a.g.e.*, s. 29-30.

4. Güvenlik Konseyi kararı ile uygulanan zorlama tedbirleridir.⁹⁴

Md. 2/4'de ifadesini bulan “uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının” en önemli istisnası, kuşkusuz md. 51'de yer alan meşru müdafaa hakkıdır.⁹⁵ Çünkü diğer sözü geçen 53. ve 106. maddeler BMGK'yi ilgilendirir, 107. madde ise İkinci Dünya Savaşı koşullarıyla ilişkin olduğu için zaman süresinde söz konusu şartların ortadan kalktığına göre pratik açıdan uygulanabilme yeteneğini kaybetmiştir.

51. maddede yer alan hüküm şu şekildedir:

“Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da müşterek meşru müdafaa hakkına halel getirmez”.

Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve bu durum, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.⁹⁶

1. Meşru Müdafaa Hakkının Kriterleri

a. Silahlı Saldırıya Maruz Kalmak

BM Antlaşması'nın 51. maddesi uyarınca, üye devletlerden biri silahlı saldırıya maruz kalırsa, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası için tedbir alıncaya kadar, saldırıya maruz kalan devlete veya bu fiilden etkilenen diğer devletlere bireysel veya müştereken meşru müdafaa hakkının geçerli olduğunu belirtmiştir.⁹⁷

Silahlı saldırının resmi tanımına dair elde olan sınırlı belgelerden biri 14 Aralık 1974 Tarihinde BM Genel Kurulu 3814 (XXIX) Sayılı karardır. Söz konusu kararın birinci maddesine göre silahlı saldırı aşağıdaki cümlelerle açıklanmıştır:

⁹⁴ Keskin, a.g.e., s. 41.

⁹⁵ Seha L. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977, s.238.

⁹⁶ Birleşmiş Milletler Antlaşması, [http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf]. (18/11/2009)

⁹⁷ Christopher Greenwood , “The Concept of War In Modern International Law”, *International and Comparative Law Quarterly*, volume 36 (April) , 1987, s.301

“Saldırı, bir Devletin diğer bir devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya işbu Tanımda belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanmasıdır.”⁹⁸

Genel Kurulun bu kararında saldırıyı bir devletin yapmış olması, bu saldırının hedefinde olan diğer devletin egemenliği, ülke bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığının birinden birinin olması, şart olarak belirtilmiştir. Kararın bu kısmına kadar herhangi bir geniş yorumlamaya yer bırakılmamıştır.

Aslında söz konusu cümle BM Antlaşması md.2/4’ten alınmış fakat “devlet egemenliği” ilkesi ona eklenmiştir. Bu da md.2/4’teki iki koşulun devletin iç siyasetini kapsamadığı şüphesini yarattığı için, devletlerin iç egemenlik niteliğini de koruma altına almak üzere eklenen kavramdır.

Ama kimi zaman şahit olduğumuz gibi, BM kararlarında tartışma ve çeşitli yorumlara yol açan bir ifade kullanmıştır. Bu tartışmalı ibare şudur: “*Birleşmiş Milletler Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarz*”, bu diğer herhangi tarzın mahiyeti meçhul bırakılmış ve BM Antlaşması’nın 111 maddesinden herhangi biriyle ilgili olabilmek imkânına sahiptir.

Söz konusu kararın 2. maddesi ise şöyle demiştir:

“Bir Devletin Birleşmiş Milletler Antlaşmasına aykırı şekilde ilk defa silahlı kuvvet kullanması, bir saldırı fiilinin prime facie kanıtını teşkil eder. Ancak Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasına uygun şekilde, bir saldırı fiilinin işlenmiş olduğu konusundaki bir tespitin, söz konusu fiillerin veya sonuçlarının yeterli ağırlıkta olmaması da dâhil olmak üzere, diğer ilgili şartların ışığında haklı olamayacağı sonucuna varabilir.”

Bu açıklamaya göre bir saldırı eylemi BM Antlaşması’na uygunluk niteliğini kazanabilirse söz konusu saldırı suç sayılmaz. Bu ifadeden kast edilen şey, BM Antlaşması’nın kuvvet kullanma (Md.2/4) yasağının istisnası olarak bilinen 51. maddesine uygun bulunması ve bu maddedeki öngörülen koşullar çerçevesinde yer aldığının kanıtlanmasıdır, ancak eylemin haklı olduğu sonucu doğurabilecektir.

⁹⁸ Bu tanımda “Devlet” terimi, a) Tanıma veya bir Devletin Birleşmiş Milletlerin üyesi olup olmamasına hâlel getirmeyecek bir şekilde kullanılmıştır. b)Yerine göre “Devletler grubu” kavramına da kapsar.”

Söz konusu kararın 3. maddesinde saldırı ile ilgili devletleri aktör olarak belirleme doğrultusunda daha daraltıcı bir yaklaşımı sunmuştur: *Aşağıdaki fiillerin herhangi birisi 2. madde hükümlerine tâbi ve ona uygun şekilde bir saldırı fiili niteliği taşır:*

a) Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istila etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, böyle bir istiladan veya hücumdan ileri gelen herhangi bir askeri işgal veya kuvvet yoluyla başka bir Devletin ülkesinin veya bir bölümünün ilhakı;

b) Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin, başka bir Devletin ülkesini bombardıman etmesi veya bir Devletin diğer bir Devletin ülkesine karşı herhangi bir şekilde silah kullanması;

d) Bir Devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir Devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya hava filolarına saldırması;

e) Bir Devletin başka bir Devlette sonuncusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi;

f) Ülkesini başka bir Devlette emrine veren bir Devletin, ülkesinin o Devlet tarafından üçüncü bir Devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesi;

g) Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir Devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması.

5. maddeye göre:

1. Siyasi, ekonomik, askeri veya başka türlü hiçbir mülahaza (sebeup), saldırıya haklılık gerekçesi sağlamaz.

2. Bir saldırı savaşı, milletlerarası barışa karşı bir suçtur. Saldırı, milletlerarası sorumluluğa yol açar.

3. Saldırıdan kaynaklanan (ileri gelen) hiçbir ülkesel kazanım ve özel avantaj, hukuki olarak tanınmaz veya tanınmayacaktır.

BM Antlaşması md. 2/4'teki kuvvet kullanma yasağı uluslararası hukukun *jus cogens* nitelikli bir kuralıdır. Bu nedenle, meşru savunma hakkı da genel kurala istisna getiren her

özel durum gibi dar yorumlanmalıdır. ABD kuvvet kullanımı yasağına geniş istisnalar için ısrar eden az devletten biri olmuştur. Meşru müdafaa hakkını, ülke dışındaki vatandaşlarını korumayı, önleyici meşru müdafaayı, terörizmle savaşıma ve insancıl müdahaleyi kapsayacak şekilde yorumlamıştır.⁹⁹ Özellikle bu son ikisi yakın zamanda öne çıkmıştır ve Afganistan’a karşı askeri harekâtının gördüğü yaygın onayla ABD kabul edilebilir kuvvet kullanımı alanını daha da genişletmiş gözükmemektedir.¹⁰⁰

Silahlı saldırının niteliği konusunda görüş farklılıkları olsa da meşru bir müdafaa hakkının doğması hususunda silahlı saldırıya maruz kalma şartının gerekli olmasına dair, BM Antlaşması md.51. açık ve net ifadede bulunmaktadır. Bu yüzden md.2/4’ün yorumunu daraltması öte yandan md.51’in yorum alanını geniş tutması BM Antlaşması’nın hükümlerini barıştan yana yorumlama ilkesine aykırıdır.

b.Gereklilik, Aciliyet ve Orantılılık Kriterleri

Gereklilik, aciliyet ve orantılılık meseleleri meşru müdafaanın önemli koşullarındandır.¹⁰¹ Bozkurt devletler hukuku açısından, meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımının kriterlerini sadece orantılılıkla sınırlamayıp, gereklilik koşulunun da mevcut olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰² Bu görüşün tarihçesi en azından Caroline olayına kadar uzanmaktadır. Bu iki ilke her ne kadar BM Antlaşması’da dile getirilmese de geleneksel devletler hukuku açısından, orantılılık ve gereklilik aranan şartlardandır.

Gereklilik, silahlı saldırının gerçekleşmesi ve onun durdurulması için güç kullanımının gerekli olduğu kanaatine varmak aşamasıdır. Yani uluslararası hukuka uygun olmak şartıyla, düşmanın en kısa zamanda teslim olmasını ve saldırıyı durdurmasını sağlayacak önlemlerin alınması açısından haklılığı sağlayan nedenleri ifade etmektedir.¹⁰³ Gerekçelik, kuvvet kullanmadan başka seçeneğim yoktu demektir.

⁹⁹ Chistine Gray, *International Law and the Use of Force*, New York, Oxford University Press, 2000, s. 22-23 ve 84—119.

¹⁰⁰ Michael Byres, “Terrorism, the Use of Force and International Law after 11 September” , *International and Comparative Law Quarterly* 51, 2002, s.401.

¹⁰¹ Keskin, *a.g.e.*, s.50-52.

¹⁰² Bozkurt, *a.g.e.*, s.319.

¹⁰³ Bozkurt, *a.g.e.*, s.60-61; Duran, *a.g.e.*, s. 45.

Gereklilik ile yakın ilişkisi olan kriter aciliyettir. Aciliyet silahlı saldırının karşısında başka bir seçeneğin olup olmasını denemek için fırsatın bulunmadığı koşulda ortaya çıkar. Başka bir deyişle aciliyet, acil bir durumda kuvvet kullanmadan başka yollara başvurmaya hatta düşünmeye bile fırsat olmadığı aksi takdirde hayat kaybının olabileceği ortamı ifade etmektedir. Aciliyet, başka seçeneğimin olup olmadığını denemek fırsatım yoktu demektir.

Aciliyet ilkesi gereklilik ilkesi gibi sadece hasmın eyleminin ya da isteğinin sonucunda doğmuş bir koşulu ifade etmez, bazen savunma durumuna düşürülen tarafın koşullarından(veya dezavantajlarından) da kaynaklanabilir.¹⁰⁴ Meşru müdafanın amacı, hukuki durumu korumak, eğer hukuki durumda bir bozulma söz konusu ise eski durumuna getirmektir. Meşru müdafanın saldırgan devleti cezalandırmak gibi bir amacı bulunmamaktadır.¹⁰⁵ Bu yüzden savunma eylemlerinin orantılı olması şarttır.

Orantılık bir kuvvet kullanıma dayalı eylemden doğacak sonuçların oranını kontrol altında saklayabilmektir. Orantılılık belli bir hareket tarzının neden olacağı can ve mal kaybının, o harekât ile kazanılacak askeri zaferin arasında fazla derecede uyumsuzluğun olmamasını ifade etmektedir.

Sivil şahıslara ve mallara da zarar verilmekten kaçınılması, en azından bunun asgariye indirilmesi gerekmektedir.¹⁰⁶ Meşru müdafaa halinde, kuvvet kullanılırken saldırıyı sona erdirecek oranda kuvvet kullanılmalıdır.¹⁰⁷

Hukukun amacı sadece suçu önlemek ya da cezalandırmak değildir. Suç ile ceza arasında da bir uygunluk ve orantı sağlamak, hukuk için oldukça önem taşımaktadır. Ters bir durum hukuksal yargının meşruiyetini kaybetmesine neden olmaktadır.¹⁰⁸ Diğer ifadeyle meşru müdafaa hakkı, devletlerin sınırsızca kullanabilecekleri bir hak değildir. Bu hakkın anlamını, kapsamını ve sınırlarını uluslararası hukuk belirlemektedir. Meşru müdafaa geçici nitelikte

¹⁰⁴ Örneğin "A" tarafından(bir farazi trenin kantininde) B'ye karşı silahlı bir saldırı Gerçekleşiyor. B'nin yakınında kaçış kapısı var ama B'nin haberi yok veya baskı altında bunu öğrenmeye fırsatı yok, sonuçta mecburen kuvvet kullanıma başvurmuştur. Burada gerekli bilgilere sahip olmamak B'nin dezavantajıdır. Eğer "C" gibi önceden çevreyi bilen şahıs B'nin yerinde olsaydı kuvvet kullanımının yerine yakınlıkta bulunan kapıdan kaçabilirdi, fakat B'nin bu seçeneği denemek için gereken zamana sahip olmadığı için risk alabilme şansına da sahip değildir. Bunun için söz konusu durumda kaçış kapısının mevcut olması, meşru müdafanın gereklilik koşulunun ihlali anlamına gelmez.

¹⁰⁵ Duran, *a.g.e.*, s.45.

¹⁰⁶ Sadi Çaycı, *Silahlı Kuvvet Kullanılması*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s.70.

¹⁰⁷ Devletler Hukuku, Harp Akademileri Basımevi, Ankara, 1969, s.139.

¹⁰⁸ Antonio Cassese, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *EJIL*, Cilt 12, Sayı 5, 2001, s. 997, [http://www.ejil.org/pdfs/12/5/1558.pdf]. (20/02/2009)

bir hak olup, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için alacağı önlemlerle son bulmaktadır. Meşru müdafaa hakkının ne zaman sona ereceğini bu hakkı kullananlar değil, BMGK belirlemektedir.¹⁰⁹

2. Bireysel ve Kolektif Meşru Müdafaa

Meşru müdafaa, bireysel veya müşterek olmak üzere iki şekilde meydana gelebilmektedir. 51. maddede dikkati çeken müşterek meşru müdafaa kavramı, devletlerin, kendi savunmalarını başka devletlerin savunmaları ile birleştirebilmeleridir. Güvenliğin tanımı, saldırgan devlet aleyhine gerekli ve orantılı bir askeri faaliyeti içine almaktadır.

Müşterek meşru müdafaa kapsamında, BM Antlaşması'nın VIII. bölümünde belirtilen hususlarla çelişmeyen, savunma ittifakları kurulmuştur.¹¹⁰ Bu nedenle müşterek meşru müdafaa hakkının kullanılması için bölgesel örgütlere başvurmanın önünde hiçbir engel yoktur. Yani bir devlet meşru savunma hakkını bu kurumlar çerçevesinde diğer devletlerle birlikte kullanabilmektedir.¹¹¹ (Tabii ki BM Antlaşması 51. maddesi ile uyum sağladığı takdirde).

Bu çerçevede, müşterek meşru müdafaa hakkının iki şartı vardır. Birincisi; silahlı bir saldırının varlığı, ikincisi ise silahlı saldırının mağduru olan devletin, başka bir devletten ya da devletler grubundan yardım istemesidir.¹¹²

Meray'a göre 51. madde iki temel ilke üzerinde kurulmuştur. Bu ilkeler, devletlerin, kendi başlarına ya da müşterek meşru müdafaa haklarını kullanmaları için silahlı bir saldırıya maruz kalınması şartına bağlanması ve devletlerin bu haklarını kullanırken, davranışlarının Güvenlik Konseyi'nin eylem ve denetimiyle sınırlandırılmasıdır. Yani taraf devletler, meşru müdafaa haklarını, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirler alınca kadar kullanabilmektedirler. Ayrıca meşru müdafaa hakkı uyarınca alınacak önlemler, hemen Güvenlik Konseyi'nin bilgisine sunulacaktır. Güvenlik Konseyi'nin her an soruna el koyma yetkisi saklı tutulmuştur.¹¹³

¹⁰⁹ Duran, *a.g.e.*, s.45.

¹¹⁰ Enver Bozkurt, *Devletler Hukuku Mevzuat*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2004, s.58.

¹¹¹ Keskin, *a.g.e.*, s.143-144.

¹¹² Hasan Duran, "Yeni Bir Müdahale Şekli: İnsani Müdahale", *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 2001.s.45.

¹¹³ Ali L Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul, Gözlem Matbaacılık, 1981, s.166.

ÖSD'nin uygulamasının somut örneği olarak bilinen Kalıcı Özgürlük Operasyonu adlı Afganistan savaşında, ABD ve İngiltere kolektif bir meşru müdafaa hakkını öne sürmüşlerdir. İngiltere'nin bir saldırıya uğradığı söz konusu olmamıştır, yani ABD'nin yardım isteği üzerine bu devlete askeri destek sağlama kapsamında operasyonlara katılmış olması gerektir.

ABD'nin bir terörist örgütün mağduru olarak bir kolektif savunmayı gerektiren askeri yardım ihtiyacı, herhangi bir yerde kanıtlanmış değildir. Uluslararası hukuk çerçevesinde kuvvet kullanım yasağının ihlali ve meşru müdafaa'nın değerlendirmesi BM Antlaşması şartlarına tâbidir. Dolayısıyla BM Antlaşması'nda öngörülen koşullar gerçekleşmediği takdirde, NATO'nun 5. maddesi gibi devletlerarası özel anlaşmanın bu hususta kolektif meşru müdafaa hakkını değerlendirip öne sürebilmesi de söz konusu olamaz.

E.Önleyici Savaş Doktrini ve Meşru Müdafaa Hakkı

1.Vuku Muhtemel Saldırıya Karşı Meşru Müdafaa

G.W. Bush ÖSD'nin vuku muhtemel tehditlere karşı uygulanacağını şu cümlelerle ifade etmiştir:

...Oturup kaderimizi bekleyerek bize vaki tehditleri önlememiz mümkün olmadığına göre, tehdit vuku bulmadan önce harekete geçmemiz gerekiyor.Bunu sağlayacak yegane konsept ise “en iyi savunma taarruzdur” konseptidir.ABD olarak küresel güvenliği sağlamaya ve özgürlüğü tüm dünyaya yaymaya kararlıyız....Risk gördüğümüz yerde tehdidin oluşmasını beklemeden harekete geçmemiz gerekmektedir...¹¹⁴

Muhtemel saldırılara karşı kuvvet kullanımının meşru müdafaa kapsamında olup olmadığına dair bazı tartışmalar yapılmıştır. Bozkurt'a göre bu konuda BM Anlaşması'nın 51. maddesi kapsamında, bu tarz bir kuvvet kullanımı meşru müdafaa olarak kabul edilmemektedir.¹¹⁵ Çünkü muhtemel saldırıya karşı ilk kuvvet kullanan tarafla kullanma hazırlığında olan tarafın eylemlerinin birbirleriyle orantılı olup olmadığı karşılaştırılmamaktadır.¹¹⁶

¹¹⁴ W. Bush, Graduation Speech At West Point, 1 Haziran 2002, [http://www.voicesofdemocracy.umd.edu/internat/bush2006txt.xml]. (05/01/2010)

¹¹⁵ Bozkurt, *a.g.e.*, s.319.

¹¹⁶ Keskin, *a.g.e.*, s.51.

Bu görüŖe göre ÖSD meŖru müdafaa kapsamına girmemektedir; zira meŖru müdafaa kapsamında olmak için bir saldırıya maruz kalmak ya da bir tehdit olarak değerdendirilmiş olayın gerçekteŖmesi gerekmektedir. Hâlbuki bu doktrinde muhakkak saldırı söz konusu değildir. Belki sırf tehdidin olasılığını hissetmekle bile savaŖa baŖvurmak hakkını kazanma söz konusudur.

BM Bildirgesi'nin 39. maddesine göre, BMGK bir tehdidin, barışı ihlal eden bir eylemin ya da bir saldırının mevcut olup olmadığına karar vermelidir. BMGK, bu karar doğrudusunda silahlı ya da silahsız yaptırımları karara bağlamaktadır. Arı'nın söylediğı gibi böyle bir tehlike olasılığı karşısında bir ülkenin tek başına, BMGK kararı ve yetkilendirmesi olmadan silahlı saldırıya geçmesinin, BM'nin mevcut düzeni içinde açıkça uluslararası hukuka aykırı bir eylem olduğı ortadadır.

Bir terörist eylemin 51.madde anlamında bir “silahlı saldırı” olarak değerdendirilebileceğı farz edilse bile, 11 Eylül 2001 terörist saldırıları ile ortaya çıkan durum meŖru müdafaa kapsamına girmemiŖtir. MeŖru müdafaanın ana fikri, Webster formülünde özetlendiğı haliyle, saldırının sürmekte olmasını ve amacın bunu püskürtmek olduğunu belirtmektedir. Saldırı sona erdiğinde kuvvet kullanmaya ilişkin yasal haklılaŖtırma farklı olmalıdır.¹¹⁷ 11 Eylül terörist eylemlerin aynı günde baŖlamıŖ ve sona ermiŖtir. Buna göre 11 Eylül'deki eylemlere meŖru müdafaa hakkı kapsamında karşılık vermek iddiasının hukuksal temellerden hariç olduğı söylenebilir.

American Journal of International Law'da yakınlarda çıkan bir editoryal yorumda, Göttingen Konferansı'ndaki bazı katılımcılar tarafından, ABD'nin kuvvet kullanımının iddia edilen yasadıŖlığını kanıtlamak üzere değerdendirilen altı önermeyi aŖağıdaki gibi oluŖturmuŖtur:¹¹⁸

- 1- XII. bölüm kapsamında Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmesi durumu dışında, antlaşmanın madde 2(4)'teki kuvvet kullanmaya yönelik yasağı ihlal eder.
- 2- MeŖru müdafaaya bir saldırı sona erdikten sonra izin verilmez.
- 3- MeŖru müdafaa ancak bir devlet tarafından yapılan bir saldırıya karşı tatbik edilebilir.

¹¹⁷ Byres ve Nottle, *a.g.e.*, s.234.

¹¹⁸ Franck Thomas, "Terrorism and the Right of Self-Defence", *American Journal of International Law*, Cilt 839, 2001, s. 39.

4- Meşru müdafaa ancak gerçek bir saldırıya karşı tatbik edilebilir.

5- Meşru müdafaa “Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği için gerekli önlemleri alıncaya kadar” tatbik edilir. Konsey, bu önlemleri 1373 Sayılı ve 28 Eylül 2001 tarihli kararla aldığı için meşru müdafaa hakkı durdurulmuştur.

2. Meşru Müdafaa Hakkına Dayanan Önleyici Savaş Örnekleri

a. Caroline Olayı

Meşru müdafaa şartları üzerine bahis olduğu zaman çoğu yazarın ilgisini çeken örnek Caroline olayı adıyla tanımlanan hadisedir. Konu ile ilgili ilk resmi tartışmalar Caroline olayı sırasında¹¹⁹ Olay ABD ile İngiltere’nin barış halinde olduğu bir dönemde meydana gelmiştir. Bu olay 1837’de Kanada’nın İngiltere’ye karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi esnasında ve bu yolda Kanada halkının tarafından ayaklanmalar ve isyan sürerken ortaya çıkmıştır.

Caroline isimli bir geminin isyancılara yardım etmesi ve hükümet kuvvetlerine zayıf verdirilmesi nedeniyle İngilizler gemiye saldırmış ve gemiyi ateşe vererek Niagara şelalesinden aşağı atmışlardır. İki Amerikan vatandaşının öldüğü ve bazılarının da yaralandığı olay, ABD ile İngiltere arasında bir uyuşmazlığa ve diplomatik yazışmalara yol açmıştır.¹²⁰ ABD hükümeti tarafsız tutum takınmasına rağmen, Kanadalılar, ABD eyaletlerinden Caroline isimli (ABD bandıralı) gemi araçlığıyla silah yardımı almaktaydılar.

İngilizler bu gemiyi ABD limanlarından birinde ele geçirerek imha ettiler.¹²¹ Olay sırasında bir İngiliz vatandaşı da tutuklanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde İngiliz Hükümeti, gemiyi ele geçirip yok etmesi hususunda meşru müdafaa hakkını kullandığını beyan etmiştir.¹²² Olayla ilgili olarak, ABD ve İngiliz dışişleri bakanları 1841 ve 1842 yılları arasında yazışmalarda bulundular. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Daniel Webster, Lord

¹¹⁹ Rebecca Wallace , *International Law*, London , Sweet ve Maxwell Ltd. , 1997, s.252.

¹²⁰ Bkz. Anthony Clark, “International Law and the Preemptive Use of Military Force”, Washington, *The Washington Quarterly*, Cilt 26, No.2, 2003, s. 90-91.

¹²¹ Keskin, *a.g.e.*, s. 50-51.

¹²² Wallece, *a.g.e.*, s. 252-253.

Ashburton’a yazdığı mektupta meşru müdafaa hakkının koşullarına ilişkin bu tarihten sonra esas alınan hususlara şu şekilde değinmiştir:

*“Meşru müdafaa bir zaruret arz ettiğini, ani ve topyekûn bir kararı zorunlu kıldığını, başka seçenek bırakmadığını ve meseleyi enine boyuna tartmak için zaman kalmamış olduğunu Majestelerinin Hükümetinin kanıtlaması gerekir. . . Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen eylem, tehlike arz eden durumlarla orantılı olmalı ve sınırlar içinde kalmalıdır.”*¹²³

Bu tartışma neticesinde ABD ve İngiltere, meşru müdafaa hakkının kullanılması için o an ortaya çıkan, başa çıkılmaz, ani ve başka bir korunma yoluna başvurmaya imkân bırakmayacak nitelikte tehlikeyle karşılaşmış olunması gerektiği konusunda görüş birliğine varmışlardır.¹²⁴ Webster Fox’a gönderdiği başka bir notada şöyle yazmıştır:

“Kanada yerel makamlarının, durumun vahametinin Amerikan topraklarına girmelerini gerektirecek olması halinde dahi makul olmayan ve aşırı olan bir şey yapılmadıklarını ispatlamak gerekte bu da Britanya makamlarına düşmektedir; zira meşru müdafaa zarureti ile haklı görülebilecek bir eylem, bu zaruret (necessity) ile sınırlı olmalı ve kesinlikle bu kapsam dahilinde kalmalıdır.”

Caroline olayı önleyici meşru müdafaa açısından çok anlamlı ve önemlidir, çünkü Antik Yunan çağına dayanan haklı savaş teorilerinden sonra ortaya çıkan çağdaş bir hukuki ilkenin ve günümüze kadar uzanan tartışmaların temelini oluşturan meşru müdafaa hakkının ilk resmi ve yazılı tartışmanın belgesidir. Olayın hukuki tartışmalarından ABD’nin hukukçularının eskiden ne kadar uluslararası hukuk alanında öncü oldukları da ifade edinebilir. Üstelik ABD’nin o günkü hukuksal ve mantıklı görüşünü yansıtmaktadır ve günümüzdeki ÖSD’nin meşru müdafaa çerçevesinde yer alabileceğini ya da alamayacağını kendi hukukçuları açısından değerlendirmektedir.

Webster’in yıllar önce açıkladığı gibi meşru müdafaa hakkının doğması için bir zaruretin arz etmesi, hayati durumun olması ve acilen bir önlem alınmasa can tehlikesinin söz konusu olması, başka bir seçeneğin ortada bırakılmamış olması, alınan tedbirlerin orantılığı ve gerekliliğinin uygulanması gerekmektedir.¹²⁵

¹²³ Berdal Aral, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Kırıkkale, Siyasal Kitabevi, 1999, s.24–25.

¹²⁴ Keskin, *a.g.e.*, s. 51.

¹²⁵ Byres ve Nottle, *a.g.e.*, s.234.

Webster meşru müdafaa kapsamında önlem alıcı bir eylem (*anticipatory*) gerçekleştirebilmek için silahlı saldırının gerçekleşmiş olduğunu bir koşul olarak öne sürmüş değildir, belki söz konusu silahlı saldırının çok yakın (*imminence*) ve kaçınılmaz olması, yani saldırının vuku muhakkak olmasını meşru müdafaa hakkında yararlanabilmek için yeterli olarak nitelendirmiştir.

Bazı hukuk yazarlarına göre de düşmanın sınır yakınlığında yığınak gibi savaş hazırlığını yapmakta bulunmaları ve çok yakında silahlı saldırıya geçmekleri kesin ve an meselesi olursa meşru müdafaa hakkının doğabileceğine dair görüşlerde bulunmuşlardır.¹²⁶

Webster'in meşru müdafaa hakkının ilkelerinden bir zaruretin arz etmesi, hayati durumun olması ve acilen bir önlem alınmazsa can tehlikesinin söz konusu olması, başka bir seçeneğin ortada bırakılmamış olmasını öne sürmesi açıkça gereklilik ilkesini ifade etmektedir. Gereklilik şartı son çare olarak kuvvet kullanılmasını öngörmektedir. Gereklilik, önceki sayfalarda da işaret ettiğimiz gibi saldırının durdurulması için başka bir yolun kalmaması şeklinde güç kullanmaktır. Yani uluslararası hukuka uygun olmak şartıyla, saldırıyı durdurmasını sağlayacak önlemlerin alınması açısından haklılığı sağlayan nedenleri ifade etmektedir.¹²⁷ Taşdemir' e göre meşru müdafaa'nın gerekliliği, bir silahlı saldırının meydana gelmesiyle otomatik olarak karşılanmaz. Devam eden silahlı saldırılara maruz kalan bir devletin, uyuşmazlığı barışçıl yollarla çözmeyi denemesi rasyonel olmayacaktır. Dolayısıyla bu durumda gereklilik kriteri otomatik olarak karşılanmış olur.¹²⁸

Webster'in notasındaki “*gerçekleştirilen eylem, tehlike arz eden durumlarla orantılı olmalı ve sınırlar içinde kalmalıdır*” cümlesi orantılık ilkesine işaret etmektedir. Böylece Webster'in uluslararası hukuk ilkelerine dayalı diplomatik tavrından dolayı İngiltere hükümeti ABD'den özür dilemiştir. ABD ve İngiltere, önleyici meşru müdafaa dahil, meşru müdafaa'nın tanımını için üç kriterin üstünde görüş birliğine varmışlardır. Bu kriterler yukarıda incelediğimiz gibi şunlardır: Aciliyet, gereklilik ve orantılık.

Webster'in değerlendirmesinin ilginç yanı meşru müdafaa kriterlerinin üçe ayırmasıdır, zira günümüzdeki hukukçular bile bazen gereklilik ve aciliyet kriterlerini genelde birbirinden

¹²⁶ İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara, USAK, 2005, s.180.

¹²⁷ Bozkurt, *a.g.e.*, s.60-61; Duran, *a.g.e.*, s. 45.

¹²⁸ Taşdemir, *a.g.e.* s.201.

ayrıt etmemektedirler. Bu nedenle çoğu uluslararası hukuk yazılarda sadece gereklilik ve orantılık kavramlarına rastlamaktayız. Gereklilik ve aciliyet kriterleri aslında iki farklı ama her zaman peş peşe gelen ilkelerdir.

Gereklilik ve aciliyet kriterleri, eylemin gerçekleşmeden önce ama gerçekleşmesini gerekli kılan ilkelerdir. Lakin orantılılık kriteri, karşılığın gerçekleşmesi sırasında ve ondan sonra eylemin şiddet ve boyutundan dolayı doğacak sonuçların kontrol altına alınabilmesi ve sorunla yanıtın boyutsal uyum sağlamasıdır.

b. Nikaragua Davası

Meşru müdafaa konusunda diğer meşhur örneklerden biri de Nikaragua Davası'nın kararıdır. Nikaragua'da 1979'da Somoza yönetiminin devrilmesinden sonra Sandinista'lara karşı CIA tarafından organize edilen Kontralar tarafından yürütülen gerilla savaşı ABD tarafından siyasi, askeri ve mali olarak desteklenmiştir. Nikaragua'nın ikinci bir Küba olmasını Amerikan ulusal çıkarına aykırı bulan Reagan yönetimi Sandinista yönetimini devirmek için ne gerekiyorsa yapmaya kararlı olduğunu göstermiştir. ABD'nin Nikaragua açıklarının mayınlamasının Uluslararası Adalet Divanı tarafından suç olarak değerlendirilmesi üzerine, Amerikan yönetimi mayınlama faaliyetini durdurduysa da diğer eylemlerine devam etmiştir.¹²⁹

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da, Nikaragua Davası'nda meşru savunma hakkına başvurulabilmesi için devletin silahlı bir saldırıya maruz kalması gerektiğine karar vermiştir. Divan, Petrol Platformları Davası¹³⁰ ve Duvar Kararı'nda¹³¹ söz konusu içtihadını teyit etmiştir. Doktrinde de meşru savunma hakkının söz konusu olabilmesi için silahlı saldırı koşulunun gerekliliği hususunda genel bir mutabakat oluşmuştur.¹³²

UAD, Nikaragua Davası'nda silahlı saldırının düzenli silahlı kuvvetlerin gerçekleştirdiği sınır ötesi harekâtların yanı sıra, benzeri ağırlıkta silahlı harekât gerçekleştiren düzensiz

¹²⁹ Arı, *a.g.e.*, s. 165.

¹³⁰ 1996 yılında ABD'nin savaş gemilerinin İran petrol platformlarını tahrip etmeleriyle ilgili, UAD, Kasım 2003'te, ABD'nin davranışlarının kendi ulusal güvenlik gerekliliklerini korumak için yeterli neden olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmiştir.

¹³¹ "Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory", International Court of Justice, 9 Haziran 2004, [<http://www.icj-cij.org/presscom/index.php?pr=71&pt=1&p1=6&p2=1>]. (05/01/2010).

¹³² Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), I.C.J. Reports, 2004, par. 139.

kuvvetlerin, grupların ve ücretli askerlerin başka bir devlet tarafından veya onun adına gönderilmesi ya da bu olaylara önemli ölçüde karışılmasını da içerdiğini belirterek, sayılan durumlarda da meşru savunma hakkının doğduğuna hükmetmiştir.

Divan, silahlı saldırı kavramını devletin devlet dışı aktörlere silah ve eğitim olanağı sağlamasını dışarıda tutmak suretiyle şekillendirmiştir. Dolayısıyla bu tür bir destek, devletin sorumluluklarını ihlâl etse bile mağdur devlet için meşru savunma hakkını doğurmayacaktır.¹³³ Divan, sayılan nitelikteki olaylarda devletle devlet dışı aktör arasındaki ilişkinin çok yakın ve saldırının devlete ait düzenli kuvvetlerin saldırısına koşut bir ciddiyette olması durumunda silahlı saldırının gerçekleşmiş olacağına karar vermiştir. Ayrıca Divan'ın söz konusu kararına temel teşkil eden "Saldırının Tanımı Kararı"nda,¹³⁴ saldırının bir devletten gelmesi gerektiği açıkça belirtilmekle birlikte, yapılan tanımın tüketici olmadığının vurgulandığı da unutulmamalıdır. Nikaragua davası kararında, ABD'nin Nikaragua'ya karşı, savunma eylemlerinin uluslararası hukuka uygun olmadığını vurgulamıştır.¹³⁵

¹³³ I.C.J. Reports 27 Haziran 1986, s.104, par.195. Bkz. [<http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>] (05/10/2010)

¹³⁴ BM Genel Kurulu'nun silahlı saldırı hususunda Bkz. 14 Aralık 1974 Tarihli, 3314 (XXIX) sayılı kararı, Md. 3, paragraf g.

¹³⁵ Gündüz, *a.g.e.*, s.58-67. Ayrıca Bkz. (Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, I.C.J. Reports 1986, par. 194).

II.BÖLÜM:

11 EYLÜL SONRASI; ÖNLEYİCİ SAVAŞ DOKTRİNİ'NİN UYGULANMASI

A.11 Eylül 2001

11 Eylül 2001 ÖSD'nin gündeme gelmesinde bir dönüm noktasıdır. Dolayısıyla ÖSD'nin açıkça ortaya konulmasını hızlandıran, üstelikle bu doktrinin bütün tartışmalı yanlarına rağmen dramatik bir ortamda herkesi duygulandırıp uluslararası kamuoyunun dudaklarına sus damgasını vuran gündür.

11 Eylül 2001'de 81 yolcu ve 11 mürettebatlı Boeing 767 tipli American Airlines'a ait bir uçak Boston-Los Angeles hattından kaçırılarak New York şehrinin Manhattan'daki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinden kuzey kulesine çarptırıldı. Birkaç dakika sonra Washington-Los Angeles hattındaki Boeing 757 ikiz kulelerin diğerine çarptırıldı. Aynı gün ise 56 yolcu ve 9 mürettebatla Boston-Los Angeles seferini yaparken kaçırılan Boeing 767 de ABD'nin Savunma Bakanlığı'nın binası Pentagon'a çakıldı. New York-San Francisco seferindeki 38 yolcu ve 7 mürettebatıyla kaçırılan dördüncü uçak ise Pennsylvania'nın Pitsburg kentinin yakınlarında düştü. Aynı günde park edilen bir bombalı kamyon ABD'nin Dışişleri Bakanlığı binasının önünde patladı. Washington'un en önemli alışveriş merkezlerinden olan Washington Mall ve ABD kongre binası Capitol Hill de bombalı saldırıya uğramışlardır. Olaylarda toplam 2798 kişi hayatını kaybetmiştir.¹³⁶

ABD Başkanı Bush, terörist saldırılardan 4 gün sonra 15 Eylül 2001 Tarihli yaptığı 'ulusa sesleniş' konuşmasında, ilk düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

"Savaşta'yız, teröristler tarafından Amerika'ya karşı açılmış bir savaş var ve buna cevap vereceğiz. Bunları kimlerin yaptığını bulacağız ve onları saklandıkları delikten çıkartarak adalete teslim edeceğiz".

Başkan Bush 9 gün olaydan sonra 20 Eylül 2001'de Kongre'ye hitaben yaptığı konuşmada o meşhur cümlesini dile getirmiştir:

¹³⁶ Taşdemir, a.g.e., s.153. ABD'nin BM Daimi Temsilcisi John D.Negroponte'nin 7 Ekim 2001'de BMGK başkanına gönderdiği mektupta ölümlerin sayısı, "81 ülkenin vatandaşları dahil yaklaşık 5000 kişi" olarak beyan edilmiştir.Bkz. U.N. Doc. S/2001/1946, 7 October 2001

*“...Her bölgedeki her ulus şimdi bir karar vermek zorundadır. Ya bizimle birliktesiniz ya da teröristlerle. Bugünden itibaren terörizmi barındırmaya ya da desteklemeye devam edecek herhangi bir ulus ABD tarafından bir düşman rejim sayılacaktır”.*¹³⁷

11 Eylül’de gerçekleştirilen eylemlerin hedefleri, gerçekleştirilme tarzı, neden olduğu can ve mal kaybı yönünden daha önceden gerçekleştirilmiş terörist eylemlerden oldukça farklı ve (bazı yazarlara göre) kolayca silahlı saldırı sınıfına sokulabilecek nitelikte eylemler olduğu görülmektedir. ABD içinde eş zamanlı olarak kaçırılan yolcu uçakları, Dünya Ticaret Merkezi ve ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) gibi ekonomik ve askeri açıdan simgesel nitelikte binalara çarptırılmıştır. Özellikle Pentagon başta olmak üzere bu tür kamu binalarına yönelik eylemler doğrudan devletin egemenliğinin ihlâli niteliğindedir.¹³⁸

ABD kendisine karşı başta 11 Eylül olayları olmak üzere terörist eylemleri silahlı saldırı olarak nitelendirmiş ve bu nedenle kendisi için meşru müdafaa hakkının doğduğunu öne sürmüştür. Başkan Bush, 11Eylül’ü silahlı saldırı olarak değerlendirmekle kalmamış belki bir savaş olarak nitelendirmiştir.¹³⁹ 11 Eylül’ün ya da terörist eylemlerin silahlı saldırı olup olmadığını eleştirmeden önce bu eylemlerin koşullarını ve meşru müdafaa hakkının doğabilmesi için gereken koşulların arasındaki uyum veya uyumsuzluğu değerlendirmemiz gerektir. Zira ancak bir eylemin silahlı saldırı niteliğine sahip olması, o eyleme karşı meşru müdafaa hakkını doğurabilir.

¹³⁷ Taşdemir, *a.g.e.*, s.154.

¹³⁸ Carsten Stahn, *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security versus Liberty?*(*Nicaragua Is Dead, Long Live Nicaragua - The Right to Self-Defense under Art. 51 UN Charter and International Terrorism*), ed. Walter, Christian, Berlin, Heidelberg, 2003, s. 827–877.

¹³⁹ G.W. Bush, “Address Before a Joint Session of the Congress on the United States Response to the Terrorist Attacks of September 11”, Weekly Comp.Pres.Doc., Cilt 37, s.1349, 20 Eylül 2001, [<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/0920-8.html>]. (23/04/2009)

1.11 Eylül; Terörizm ve Silahlı Saldırı Niteliği

NATO 12 Eylül 2001 tarihinde bir ilki oluşturan kararda 11 Eylül saldırıların ülke dışından ABD'ye karşı yönlendirildiği ortaya çıkması halinde, ABD'nin bir silahlı saldırıya maruz kaldığı ve bu nedenle meşru müdafaa hakkının doğacağını beyan etmiştir.¹⁴⁰ Kimi hukukçular ise terörist eylemin silahlı saldırı niteliğinde olup olmadığının belirlenmesinde, eylemin devletin egemenliğinin özüne zarar verip vermediği hususunun esas alınması gerektiği ileri sürülmüştür.¹⁴¹

Bu görüşe göre BM Antlaşması'nın madde 2/4'e göre kuvvet kullanma yasağını gerektiren, bir ülkenin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığına karşı başka bir devlet tarafından kuvvet kullanmasını içermektedir. 51.madde meşru müdafaa hakkını bir kuvvet kullanmaya maruz kalan devlete değil silahlı saldırıya maruz kalan devlete tanımıştır. Silahlı saldırının niteliklerini açıklayan BM Genel Kurulu 3814 (XXIX) Sayılı kararının bir devlet tarafından gerçekleşmesinin gerekli olduğuna dair 1. maddesinde vurgu yapmıştır.

BM Antlaşması madde 2/4'te kuvvet kullanmanın yasaklanması için sadece bu eylemin hedefinde bir devletin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığının olması yeterli bilinmiştir. Yani bu ilkelerin zarar görmesi veya ne kadar zarar görmesi önemsizmiş, sırf bu ilkelerin hedef alınması her orantıda kuvvet kullanmayı yasaklamıştır. Lakin silahlı saldırının meşru müdafaa hakkını doğurması için BM Genel Kurulu 3814 (XXIX) Sayılı saldırı tanımının 2. maddesinde "*söz konusu fiillerin veya sonuçlarının yeterli ağırlıkta*" olmasından bahsedildiğine göre, bu saldırının toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına zarar verebilmesi önemsizmiş gözükmemektedir. Başka bir deyişle, bir silahlı saldırının meşru müdafaa hakkının kullanılmasına temel oluşturabilmesi için silahlı saldırı devletin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığına zarar verebilecek seviyede olmalıdır.

Diğer bir ifadeyle saldırının orantısı, onun silahlı saldırı olarak nitelendirilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. 11 Eylül saldırısı veya benzer bir terörist eylem ABD'nin toprak bütünlüğü veya siyasal bağımsızlığına karşı tehlike arz etmediğine göre bu tür eylemler silahlı saldırı olarak değerlendirilemezler. Bu noktadan başka bir sonuca da varmak mümkündür, asıl

¹⁴⁰ NATO Press Releases, Statement by the North Atlantic Council, 12 Ekim 2001, [http://nato.int/docu/pr/2001/p01.124e.htm]. (23/4/2009)

¹⁴¹ Anthony Clark Arend ve Robert J. Beck, *International Law and the Use of Force*, New York, Routledge, 1993, s. 217.

mesele toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığın tehlikeye atılmaması ise, bu ölçüt sadece terörist eylemin boyutuna değil eyleme maruz kalan ülkenin de durumuna bağlıdır.

Diğer deyişle 11 Eylül eylemleri ABD için meşru müdafaa hakkını doğuracak silahlı saldırı niteliğini taşımasa bile aynı boyutta benzer eylem Kuveyt gibi daha küçük bir ülkenin toprak bütünlüğü veya siyasal egemenliğini tehlikeye atabilmektedir. Buna göre bu eylem söz konusu ülke için meşru müdafaa hakkını doğurabilecektir.

BM'nin ilk dönemlerinde silahlı saldırının ancak devletlerarasında söz konusu olacağı ve yalnız devletlerin silahlı saldırı gerçekleştirebileceği kabul edilmiştir.¹⁴² Bu tanımı esas alırsak El Kaide bir devlet olmadığına göre söz konusu olayların silahlı saldırı olarak kabul edilmesi zordur.¹⁴³ Stahn'e göre BM Antlaşması md. 51 çerçevesinde öngörülen "silahlı saldırı" kavramıyla bağdaşması mümkün olmayan söz konusu doktrin suiistimallere yol açacak niteliğindedir.¹⁴⁴

Buna rağmen teröristleri de silahlı saldırıyı gerçekleştirebilen aktörler olarak değerlendirmeyi savunanlar da vardır. Bunlar 3814 sayılı kararın 3. maddesinin g. şıkkına dayanarak teröristleri dolaylı saldırgan olarak nitelendirmektedirler. Bu bende göre:

Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir Devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması. Kararın 2. maddesine tabi olarak bir saldırı fiili niteliğini taşıması beyan edilmiştir.¹⁴⁵

¹⁴² Delbruck, Jost, "The Fight Against Global Terrorism: Self-Defense or Collective Security as International Police Action? Some Comments on the International Legal Implications of the War Against Terrorism", *German Yearbook of International Law*, Cilt 44, 2001, s. 15.

¹⁴³ Taliban hükümetinin El Kaide'ye destek vermesi bu devletin ABD'ye karşı silahlı saldırıda bulunması anlamına gelmez. Dolayısıyla El Kaide ile Taliban iki ayrı örgüt olmak üzere aynı sorumluluğu taşımamaktadır. Meşru müdafaa koşullarına uyması şartıyla 51. madde destek verene karşı değil saldırgan devlete karşı eylem yapmaya izin vermektedir. Burada mevzu BM Antlaşması 51. maddesi olduğu için doğrudan silahlı saldırı söz konusudur.

¹⁴⁴ Carsten Stahn, "What They Say and What They Do Not Say?", *Security Council Resolutions 1368 ve 1373* (2001), s. 5. Ayrıca Bkz. Ülkü Halatçı, 11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No:7, 2006, ss.80-98. Ayrıca Bkz. Carsten Stahn 'Jus ad bellum', 'jus in bello' . . . 'jus post bellum'? Rethinking the Conception of the Law of Armed Force, 2007, <http://www.ejil.org/pdfs/17/5/111.pdf> (20/02 2009)

¹⁴⁵ Daha fazla tartışma için Bkz. Taşdemir, a.g.e., s.143-146.

Stahn'e göre BM Antlaşması md. 51 çerçevesinde öngörülen "silahlı saldırı" kavramıyla bağdaşması mümkün olmayan söz konusu doktrin suiistimallere yol açacak niteliğindedir.¹⁴⁶ Özellikle silahlı saldırının tanımına bakarsak böyle bir tanımlamayla karşılaşırız:

“Bir devletin silahlı kuvvetlerinin, diğer bir devleti işgal etmesi; bir devletin silahlı kuvvetlerinin, diğer bir devletin ülkesini bombalaması veya herhangi bir şekilde silah kullanması; bir devletin silahlı kuvvetleriyle, diğer bir devletin kara, deniz ve hava kuvvetlerine veya deniz ve hava filolarına saldırması... Silahlı saldırının tanımının şartlarından olarak belirlenmektedir.”¹⁴⁷

Silahlı saldırı hususunda BM'nin ifadesi (silahlı saldırının devletler tarafından gerçekleşmesine dair) net ve şeffaftır. Bu yüzden 11 Eylül olaylarında araçların savaş silahları olmaması bir yana, onu gerçekleştiren aktörler de devletler olmadığı için hukuki bir değerlendirmede silahlı saldırı niteliğini taşıyamamasından dolayı meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanma hakkını da doğurmamaktadır.¹⁴⁸

Başka bir önemli konu, ABD'nin hiçbir yerde sadece bu olayı ÖSD'nin uygulanması için gerekçe olarak göstermiş olmamasıdır. Fakat bu olayı uluslararası terörizmin nasıl ABD'nin güvenliğine karşı tehdit oluşturduğunu açıklamak için örnek olarak göstermiştir.

2.11 Eylül'den Sonra Güçlenen ÖSD'nin İlk Somut Örnekleri

a.Afganistan Savaşı(Kahçı Özgürlük Harekâtı)¹⁴⁹

Afganistan son yıllarda uluslararası toplumun kaygıyla izlediği ülkedir. Yıllarca eski Sovyetler Birliği'nin Kızılordusu'nu ülkeden çıkarmak için savaşan Taliban dâhil çeşitli gruplar, başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerden sürekli mali ve lojistik yardımlar alarak güçlendiler. Kızılordu'nun Afganistan'dan çıkmasıyla birlikte ismi bile duyulmamış olan Taliban, belirsiz bir şekilde Afganistan'ın yönetimini ele geçirdi ve irticai bir rejim inşa etmeye başladı.

Diğer taraftan başka bir ismi duyulmamış olan Suudi Arabistanlı Usame bin Ladin Arabistan'dan Sudan ve ondan sonra Afganistan'a gidip dünyanın en ünlü terörist lideri olarak gündeme gelmektedir. Bin Ladin'in El-kaide isimli örgütünü kısa bir zamanda

¹⁴⁶ Stahn, *a.g.e.*, s.6.

¹⁴⁷ 14 Aralık 1974 Tarihli BM Genel Kurulu 3814 (XXIX) Sayılı kararı

¹⁴⁸ Travalio ve Altenburg, *a.g.e.*, s. 98–100.

¹⁴⁹ Operation Enduring Freedom . Bazı yazılarda “Sonsuz Özgürlük Harekâtı” olarak da kullanılmıştır.

yapılandırıp terör eylemlerini gerçekleştirmesinde ilginç bir nokta, ilk operasyonun eski Sovyet Birliği'nin çökmesinden hemen bir yıl sonra (1992'de) gerçekleşmesidir.¹⁵⁰

11 Eylül terörist eylemlerinin sonucunda terörizme karşı uluslararası toplumda yaratılan öfke ve Amerikan halkından yana ortaya çıkan duygusal ve sempati ortamından yararlanan Başkan Bush kendine karşı ve düşman olarak nitelendiren teröristler ve yandaşlarına karşı ağır ağır konuşmalar ve suçlamalarla hitap ederek tehditte bulunmuştur.

11 Eylül terörist eylemlerinden hemen sonra, olay faili meçhul olmasına rağmen başkan Bush 20 Eylül 2001 konuşmasında¹⁵¹ bu olayla ilgili El Kaide ve Bin Ladin'i suçlamış ve Afganistan hükümetinden Bin Ladin'in ABD'ye iade edilmesini talep etmiştir. Taliban yönetimi ise Bin Ladin'in bu eylemlerde sorumlu olduğuna dair ABD'den kanıt istemiştir ve bu isteği şartsız koşulsuz yerine getirmeyi reddetmiştir.

Taliban yönetimine karşı askeri eylemler 7 Ekim 2001'de ABD ve İngiltere tarafından başlatılmıştır. Söz konusu operasyonlar ÖSD'nin günümüzde ilk somut örneği olarak uluslararası hukuka sunulmaktadır. Önce ABD ve İngiltere savaş uçakları El Kaide örgütüne ait olduğu öne sürülen eğitim kampları ile Taliban'ın askeri tesislerini vurmaya başlamıştır. Operasyon "Kalıcı Özgürlük Harekâtı" olarak adlanmıştır. Afganistan'ın başkenti Kabil başta olmak üzere ülkenin diğer şehirleri, Kandahar, Herat ve Celalabad yoğun bombalanma altına alınmıştır.

Taliban devletiyle savaşıyan Özbek ve Tacik militanlar ve silahlı gruplar "Kuzey İttifakı" adıyla tanınan gerillalar Taliban yönetimini devirmek için ABD ve İngiltere ile işbirliği yapmışlardır. Kuzey İttifakı Kasım ayı ortasında Mezar-ı Şerif'i ele geçirerek başkente doğru hareket etmişlerdir. Aralık ayının ortasına kadar Afganistan büyük ölçüde ABD, İngiliz ve Kuzey İttifakı'nın eline geçmiş, dolayısıyla kırk üç gün içerisinde Taliban hükümeti devrilmiştir.¹⁵²

7 Ekim 2001'de ABD'nin İngiltere ile birlikte Afganistan'a karşı savaşı başlamakla birlikte BM Antlaşması'nın 51.maddesine uygun olarak Güvenlik Konseyi'ni

¹⁵⁰ Bin Ladin'in ilk eylemi Aralık 1992'de Yemen'deki ABD'li askerleri hedef alan otel bombalamasıdır.

¹⁵¹ George W. Bush, "Address to a Joint Session of Congress and the American People", 20 Ekim 2001, [<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>]. (23/04/2008)

¹⁵² Topal, a.g.e., s.230.

bilgilendirmişlerdir.¹⁵³ Üstelik söz konusu terör eylemlerini savaş olarak değerlendirmekle birlikte kuvvet kullanacağını da açık ilan etmekten çekinmemiştir. Bu yüzden uluslararası hukuk açısından önemli bir soru ile karşılaşmaktayız. Acaba uluslararası terörizm veya devlet destekli terörizmi savaş olarak nitelendirmek mümkün müdür?

Başeren'e göre ABD Başkanı George W.Bush'un 11 Eylül terörist saldırılarına ilişkin olarak gerek 15 Eylül 2001'de yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, gerekse teröristleri yargılamak için Askeri Komisyonlar kuran 13 Kasım 2001'deki emri çerçevesinde, terörist eylemleri savaş eylemi olarak nitelendiren ifadelerini, uluslararası hukukun bunlara yüklediği teknik içerikleri kapsayacak şekilde yorumlamak doğru görünmemektedir".¹⁵⁴ Taşdemir'de bu konuda "devlet dışı terörist örgütler tarafından gerçekleştirilen uluslararası terörizmin bir savaş şekli olmasının mümkün olmadığını" savunmaktadır.¹⁵⁵

i. Afganistan'a Saldırının ABD Tarafından Açıklanan Gerekçesi

BMGK'nin açık bir yetkilendirmesi olmaksızın başlattıkları operasyonu, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına dayandırmışlardır. Saldırıların sonrasında durumla ilgili Güvenlik Konseyi tarafından çeşitli kararlar alınmış olmakla birlikte, ilgili kararlarda ne operasyona izin veren ne de saldırıların faillerini belirleyen açık bir ifade kullanılmıştır.

BMGK'ye gönderilen söz konusu bildiride ABD'nin Afganistan'a saldırması için gerekçe olarak şunlar iddia edilmektedir:

1-ABD 11 Eylül 2001'de "geniş çaplı ve kanlı saldırılara" uğramıştır.

2-Saldırıların dört sivil havaalanı, Dünya Ticaret Merkezi'nin kuleleri, Pentagon binası, ve diğer hedeflere yönelik olarak Washington, New York, Pennsylvania ve Virginia da gerçekleşmiş dolayısıyla 81 ülkenin vatandaşları dâhil yaklaşık 5000 kişinin ölümüne neden olmuştur.

3-El Kaide Örgütü saldırının sorumlusudur.

4-Taliban rejimi üs olarak El Kaide'yi desteklemektedir.

¹⁵³ U.N. Doc. S/2001/1946, 7 October 2001. Bkz. Taşdemir, *a.g.e.*, s.155.

¹⁵⁴ Sertaç Hamdi Başeren, "Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletleri'nde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme", *Prof.Dr.Vecdi Aral'a Armağan*, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2001, s.70.

¹⁵⁵ Taşdemir, *a.g.e.*, s.33.

5-El Kaide ABD ve vatandaşları için sürekli tehdit oluşturmaktadır.

6-ABD ve uluslararası toplumun tüm çabalarına rağmen Taliban rejimi politikasını değiştirmeyi reddetmiştir.

7-El Kaide dünya çapında masum insanları ve ABD vatandaşlarının içeride ve dışarıda çıkarlarını hedef alan terör birimlerine Afganistan topraklarında eğitim ve destek sağlamaktadır.

8- El Kaide'nin sorumluluğuna dair ABD'nin elinde ciddi deliller bulunmaktadır.

9-Saldırıya yanıt olarak, daha başka saldırıları önlemek ve caydırmak ve amacıyla operasyonlarını başlattığını bildirmektedir.

10-Operasyonlar BM Antlaşması'nın 51. maddesine uygundur.

11-Operasyonlar diğer devletlerle birlikte yapılmaktadır ve doğal olan bireysel ve kolektif meşru müdafaa kapsamında gerçekleşmiştir.

12-Operasyonlar El Kaide'nin eğitim kampları ve Taliban rejiminin askeri tesislerine karşı yapılacaktır ve sivillerin korunmasına özen gösterilerek sivil mülkiyete en az zarar verileceğine dair taahhüt verilmektedir. Üstelik ABD, Afgan halkının sıkıntılarını hafifletebilmek için insani yardım çabalarına devam edecektir.

ii.Afganistan Savaşı'nın Gerekçelerinin Değerlendirmesi

Bildiri ABD'nin kanlı terörist saldırısına maruz kaldığını beyan emektedir. Ancak uluslararası hukukta terörist saldırılarının silahlı saldırı olarak nitelendirilmesi konusunda önceki sayfalarda tartışmaları değerlendirdiğimiz için detaylara tekrar girmemiz gerekmemektedir. Bildiride silahlı saldırı terimi kullanmaktan çekinilerek kanlı saldırı teriminin kullanılması dikkat çekicidir. Bu tutum ABD'nin bu iki terimin hukuki yükümlülüğünün bir tutulmasının sakıncasının farkında olduğunu göstermektedir. Buna rağmen ABD'nin 11 Eylül olayını silahlı saldırı olarak nitelendirdiği bellidir. Çünkü silahlı saldırı unsuru ortada olmadan BM Antlaşması'nın 51. maddesine sığınmak hukuki açıdan anlamsızdır.

Carsten Stahn gibi bazı yazarlara göre BMGK'nin 1368 sayılı kararına atıf yapılarak 11 Eylül saldırılarının Taliban'a izafe edilebileceği görüşü sağlam bir hukuksal temelden yoksundur.¹⁵⁶ Söz konusu saldırının asıl sorumlusu El Kaide olarak bildirilmiş Taliban

¹⁵⁶ Stahn, , *a.g.e.*, s. 830.

hükümeti ise yataklık ve destek sağlamadan sorumlu olarak tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle devlet destekli bir terörizm söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla Afganistan topraklarının El Kaide örgütü tarafından üs olarak kullanıldığı için Taliban'ın bu teröristleri tutuklayıp ABD'ye teslim etmedikleri gerekçesiyle suçun Taliban hükümetine izafe edilmesi de söz konusudur.

Topal'a göre "silahlı saldırı bulutuna ulaştığı hususunda genel bir kabul oluşan eylemlerin, Ladin liderliğindeki El Kaide Örgütü tarafından gerçekleştirildiği kanıtlanmış olsa dahi bu durum, Taliban yönetimine karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabilmek için yeterli değildi."¹⁵⁷ Yani El Kaide ve Bin Ladin'in suçu ispatlanmadan önce, Taliban bu örgütlere destek verdi diye onun topraklarına saldırmak uluslararası hukuka uygun değildir. Hatta yataklık ya da üs olarak kullanılmak da bu orantıda cezalandırmayı hak etmemektedir.

Ladin ve El Kaide Örgütünün fiilen Taliban yönetiminin kontrol altında olduğu veya teşvik ile eylemlerde bulunduğu ispat edildiği takdirde, gerçekleştirilen eylemlerin Taliban yönetimine isnat edilebilmesi mümkündür.¹⁵⁸ Bu görüşe göre terörizmden sorumluluğun doğması için yataklık yapmak değil üstün bir makam olarak fiilen teröristler üzerinde yönlendirme veya tahrik etme gücüne sahip olmak gerekmektedir. Taliban'ın El Kaide ile böyle bir ilişkisinin olduğuna dair hiçbir iddia söz konusu olmamıştır.

Başkan Bush New York Times'a 8 Ekim 2002'de şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "*Taliban rejimi, teröristleri desteklemek ve barındırmakla cinayetleri bizzat kendisi işlemiştir*".¹⁵⁹ Böylece suçlu ve destekçisi arasında önce de söylediği gibi ayırım yapmamaya kararlı olduğunu vurgulamıştır.

Hukukta kolektif suçlarda iştirak eden şahıslarla ilgili onların neyi, nasıl ve neden yaptıklarını dikkate almadan herkese aynı derecede ceza verilmez. Zira suçun maddi unsuru aynı olsa da manevi kriterler farklı olabilir. Hatta aynı suçu işleyen iki kişi arasında ağırlaştırıcı ya da hafifletici kriterlere dikkat ederek farklı kararlar verilebilir. Suçu işleyen ve suçluya destek sağlayanların aralarında bu nedenle ayırım yapılmaktadır.

¹⁵⁷ Topal, *a.g.e.*, s.251.

¹⁵⁸ Topal, *a.g.e.*, s.252.

¹⁵⁹ Taşdemir, *a.g.e.*, s.158.

Aynı Taliban, diğer Afgan mücahitler gibi Kızılordu ile savaşırken ABD’den yardım almıştır. Kızılordu Afganistan’ın o zamanki devlet başkanı Nurmohammet Taraki’nin resmi yardım talebi üzerine Afganistan’a girmişti¹⁶⁰ ve Taliban gibi grupları terör örgütleri olarak nitelendirmekteydi. Dolayısıyla ABD’yi Afgan teröristleri barındırmakla suçlamaktaydı. Sovyetler Birliği’nin askerlerine karşı saldırıları bizzat ABD yapmıştır diye bu ülkeye karşı savaş açabilmesi, ABD’nin bu nedenle Afganistan’a saldırabilmesi kadar hukuk temellerinden uzaktır.

El Kaide’nin dünya çapında masum insanlara, içeride ve dışarıda ABD vatandaşlarının çıkarlarını hedef alan terör birimlerine, Afganistan topraklarından eğitim ve destek sağlamasını vurgulamaktan amacı operasyon için gereken yeterlilik unsurunun mevcut olduğunu kanıtlamaktır.

ABD Kalıcı Özgürlük Harekâtı’nı BM Antlaşması’nın 51. maddesiyle uyum sağladığını izah etmek yönünde üç ayrı gerekçeyi bir arada sıralamıştır. Bunlar, saldırıya yanıt vermek saldırganı caydırmak, gelecekteki saldırıları önlemektir. Terör örgütünü sürekli tehdit olarak değerlendirmek saldırının bitmemiş olmasını kanıtlamak ve meşru müdafaa kapsamına sığdırmak amacıyla öne sürülmüştü. Yoksa 11 Eylül’den 7 Ekim’e kadar yaklaşık bir ay geçmiştir. O zaman aciliyet ilkesi aksamaktadır.

Afganistan’a karşı yapılan saldırının, bir gün süren 11 Eylül saldırılarına yanıt olarak gerekçe gösterilmesi meşru müdafaa hakkının aciliyet kriteriyle uyuşmamaktadır. Zira eğer teröristler sıcak takip sonucunda Afganistan topraklarında köşeye sıkıştırılıp karşı saldırıya uğramış olsalardı, bir tür örf ve adet hukukunda kapsanan “yakın takip hakkı” söz konusu olabilirdi, saldırının sona ermiş olmasından 29 gün sonra bu gerekçe meşru müdafaa hakkı kapsamında geçerli olamaz.

Topal’ın da vurguladığı gibi: “11 Eylül eylemleri klasik terörist eylemleri formatında kısa sürede gerçekleşmiş ve sona ermiştir. Dolayısıyla harekâtın başladığı tarihte ABD devam eden herhangi bir silahlı saldırı altında değildir. Oysa meşru müdafaa hakkına başvurabilmek için ani, karşı koyulmaz, başka bir seçime ve düşünmeye imkân bırakmayan bir gereklilik halinin söz konusu olması gerekmektedir”.¹⁶¹

¹⁶⁰ Söz konusu yardım talebi sonraki Afganistan devlet başkanları Hafızollah Emin, Babrak Karmael tarafından da onaylanmıştır.

¹⁶¹ Topal, *a.g.e.*, s.254.

Caydırmak ilkesini öne sürmeninse ABD'nin Afganistan'da yaptığı operasyonlarla uyuşmamaktadır çünkü caydırmak, karşı tarafı korkutmak ve planlarını gerçekleştirmekten vazgeçirmektir. ABD'nin Afganistan'a saldırması, bu düşmanı caydırmak için değil yok etmek hedefiyle gerçekleştirilmiştir. Açıklamanın sonunda yer alan ama önünde yeri olan “başka saldırıları önlemek” ibaresi, belki de ABD'nin Önleyici Savaş Doktrini'nin uygulamasının başlangıcı olduğuna dair ifade edilen en doğru gerekçedir.

ABD'nin Güvenlik Konseyine gönderdiği mektupta sivil topluma en az zarar verileceğini, onların mülkiyet haklarının korunacağını ve sıkıntılardan kurtarmaları için insani yardımlar sağlanacağını taahhüt ettiğini resmi olarak beyan etmesi, orantılık kriterine uyacağını hatırlatmak içindir.

BMGK'nin 11 Eylül saldırısından hemen bir gün sonra 12 Eylül'de 4370 sayılı toplantısında kabul ettiği 1368 sayılı karar, 11 Eylül eylemlerini “korkunç terörist saldırıları” olarak kınar, olayların kurbanlarının ve ailelerinin acılarını paylaşarak başsağlığı dileyerek, saldırıların organizatör ve sponsorları ve eylemcilerini cezalandırmak için hesaplarına el koyulmasını vurgulamaktadır. Söz konusu kararda devletleri terörist eylemlerin sindirilmesi ve önlenmesi amacıyla artan oranda işbirliği, tam bir uygulamayı içeren 19 Ekim 1999 tarihli BMGK'nin 1269 sayılı sözleşmesinin kabulüne davet eder. 11 Eylül'ün hemen yarını gündemin sıcaklığıyla toplanan toplantının en sert cümleleri şu olmuştur:

“Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine göre 11 Eylül 2001 tarihli terörist saldırıya cevap verilmesi için her türlü gerekli adımların atılması ve terörizmin bütün şekilleri ile mücadele edilmesini vurgular”.

Saldırıya cevap verilmesi konusunda *her türlü gerekli adımlar* cümlesindeki her türlü adımdan kastedildiği şeyi acaba kuvvet kullanmayı da kapsamakta mıdır? Acaba Güvenlik Konseyi BM Antlaşması'nın 42. maddesine dayanarak her türlü girişim yetkisini BM üyelerine tevkil mi etti? Benzer sorun 1373 sayılı kararda da “*terörist eylemlerin işlenmesini engellemek için gerekli adımlarını atacaklar*” tekrar olmaktadır.

Bu her türlü gereken adım veya gereken adımlar nedir? Teşhisi kimin yetkisidir? Nasıl uygulanacaktır? Bu tür sorularla ilgili açıklama ne yapılmış ve ne de yapılması öngörülmüştür, daha üzücüsü açıklamamak bir gelenek hale gelmiş ve BMGK kararlarında

bir yöntem olarak ara sıra kendini göstermiştir. Aslında uluslararası barış ve güvenlikle ilgili olan böyle bir hassas konuda net olmayan, soru doğuran cümleleri kurmaktan amaç nedir?

28 Eylül 2001’de 4358 sayılı toplantısında 1373 sayılı kararı onaylayan BMGK terör örgütlerin finansmanının önlenmesi ve devletleri işbirliğine çağırmasından başka ABD’nin Afganistan’a saldırabilmesi yönünde bir izin olarak nitelendirilebilecek şey bulunmamaktadır. Sadece “sarı ışık” olarak algılanabilecek şey kararın geniş yorumlara “pencereyi açık bırakan” 2. maddesinin (b) şıkkında yer alan : “Aynı zamanda devletlerin; bilgi teatisi yoluyla diğer devletlerin önceden ikaz edilmesi de dahil olmak üzere, terörist eylemlerin işlenmesini engellemek için *gerekli adımlarını* atacaklarını kararlaştırmışlardır”.

Konsey 12 Kasım 2001 tarihinde 1377 sayılı kararda uluslararası terörizmi 21. yüzyılda uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en ciddi tehditlerden birini oluşturduğunu ifade etmiştir. İki gün sonra 14 Kasım 2001 tarihindeki toplantısında 1378 kararında, Taliban yönetimi, Afganistan’ın El Kaide örgütü başta olmak üzere terörist örgütler tarafından kullanılmasına ve Bin Ladin’in ülkede barınmasına izin verdiği için kınanmıştır.¹⁶²

BMGK’nin sözü geçtiği kararların hiçbirisinde Taliban’a karşı kuvvet kullanmaya izin verilmemiş veya onaylanmamıştır. Buna rağmen bazı yazarlar tarafından kalıcı özgürlük harekâtı uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilmiştir. Örneğin Greenwood, Taliban’ın teröristlere barınma imkânı sağladığı için harekâtın meşru müdafaa hakkının uygulaması olduğunu öne sürmüştür. Ya da Feistein, Taliban’ın terörizmi önlemekte gösterdiği isteksizlik nedeniyle bu harekâtı uluslararası hukuka uygun gördüğünü dile getirmektedir. Murphy de Taliban’ın teröristleri teslim etmediği için onların terörleri onaylamış olduğuna dair tespitte bulunmuş ve bunu harekâtı meşrulaştıran bir gerekçe olarak değerlendirmiştir.¹⁶³

Doktrinde harekâtın uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunanlar arasında olan Paust, Taliban’ın El Kaide üzerinde kontrolü olmadığı için bu eylemlere doğrudan katıldığı sonucuna varılamadığı için harekâtın meşru olmadığı iddia etmiştir. Glennon, Quigly ve Magret de harekâtın uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunular arasındadırlar.

¹⁶² United Nations Document, Resolution 1378 (2001), Adopted by the Security Council at its 4415th meeting, 14 Kasım 2001, [http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/638/5/PDF/N016357.pdf?openElement]. (23/05/2009)

¹⁶³ Görüşlerle ilgili detaylar ve kaynaklar için Bkz. Topal, *a.g.e.*, s. 239-241.

Savaştan yıllar sonra Afganistan’da terörizm sorunu bitmiş değildir. ABD’nin “Önleyici Meşru Müdafaa Savaşı” da sona ermiş değildir. Hatta Başkan Obama Döneminde de 30, 0000 yeni askerin bölgeye gönderilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla “Taliban’ı yok etmek için bombalanılan her Afgan köyü ve yolu açılan her sivil ölüm, beklenenin tam tersi biçimde örgütün güç kazanmasına yol açmıştır”.¹⁶⁴

Afganistan’da terörizme karşı gerçekleşen ÖSD’nin uygulamasının neyi önlediği belli değildir. Zira yıllar sonra Taliban ve El Kaide ortadan kalkmış değildir ve Bin Ladin’den haber yok. Afganistan hâlâ işgal altında, halk için Taliban işgalinin yerine yabancı ülkeler işgali konmuş, yıllar sonra işgal istilaya dönmüş ancak yoksulluk ve hukuksuzluk devam etmiştir. Bunların hepsinin üzerinde ABD ve İngiltere’nin meşru müdafaaları zaman rekorunu kırmış, lâkin henüz Taliban ve Bin Ladin’in 11 Eylül olaylarında sorumlu olduklarına dair “ciddi deliller” kamuoyu mahkemesine sunulmuş değildir.

ABD’nin savaşı hala devam ediyor. ABD’nin Afganistan’a saldırması sonucunda Afganistan’da yiyecek kıtlığı yüzde elli artarak açlıktan mağdur kalanların oranı 7, 5 milyon kişiye ulaştı.¹⁶⁵ İki yıl içinde Taliban kuvvetlerin can kaybı 10.000 kişi civarında olarak belirtilmiş ve sivil halkın can kaybı 3767 kişi olduğu ifade edilmiştir.¹⁶⁶ New York Times’ta yayınlanan bir haber (25 Eylül 2002), yaklaşık altı milyon Afgan’ın ve ülke dışında mülteci kamplarında yaşayan 3, 5 milyon insanın BM’nin yiyecek yardımına muhtaç olduğunu söylemektedir.¹⁶⁷ Bunlar ABD’nin 7 Ekim 2001’de BMGK’ye gönderdiği mektupta sivillere en az zarar verileceğine, onların mülkiyet haklarının korunacağına ve sıkıntılarının gidermesi için insani yardımlarının yapılacağına dair verdiği taahhüt ile çelişmektedir. Bu arada sivil topluma yüklenen canı ve mali hasar orantılık ilkeleriyle de uyuşmamaktadır.

11 Eylül olayının sanığı Afganistan halkı, Afganistan devleti, hatta Taliban bile değildir, Bin Ladin ve El- Kaide’dir; El Kaide’nin Afganistan’ın o dönemki hükümetiyle bütün ilişkilerine rağmen, bu iki tüzel şahısların farklı olmalarından dolayı hukuki yükümlülükleri ve sorumlulukları da aynı sayılamaz.

¹⁶⁴ Çağrı Erhan, Obama Afganistan İçin ‘Şerefli Ricat’ Borusu Çaldı, *Türkiye Gazetesi*, 8 Aralık 2009.

¹⁶⁵ Noam Chomsky, *11 Eylül*, İstanbul, OM Yayınevi, 2002, s.68.

¹⁶⁶ Topal, *a.g.e.*, s.231.

¹⁶⁷ Chomsky, *a.g.e.*, 2002, s.83.

Hiçbir yerde 11 Eylül olaylarından Afganistan devleti doğrudan sorumlu sayılmamıştır. Lakin söz konusu terörist olayın faturası Afganistan’da sivil insanlara kesilmiştir. Söz konusu terörist olaylarında eylemcilerin vatandaşlık bakımından 19 teröristten biri Mısır, biri Lübnan uyruklu, ikisi Birleşik Arap Emirlikleri, On beşi ise Suudi Arabistan vatandaşları olarak tespit edilmiştir.¹⁶⁸

ABD Afganistan’a saldırdığı gün BMGK’ye gönderdiği mektupta elinde El Kaide ve Taliban’ın 11 Eylül eylemlerinden sorumlu olduklarına dair elinde ciddi kanıtların olduğunu bildirmiştir. İlginçtir ki Chomsky’nin 2002’de yazdığı gibi¹⁶⁹ “Dünyanın çoğunluğu ABD’den Bin Ladin’in suçlu olduğuna ilişkin kanıt istemektedir”, ne yazık ki bu kanıt ABD tarafından sunulmamaktadır. Bu kanıt boşluğuna dayanarak bazıları bundan da daha ilerlemiş ve olayların komplo olma ihtimalini bile öne sürmüşlerdir.¹⁷⁰

Kısacası bu durumda uluslararası yapılageliş hukukunun devletlerin iddiasına ve kabulüne dayandığı, ABD'nin ileri sürdüğü meşru savunma hakkına ilişkin herhangi bir itiraz gelmemiş olmasının bu hakkın diğer devletlerin ülkelerinde silahlı saldırılarda bulunan terörist grupları destekleyen veya himaye eden yabancı devletlere karşı savunma nitelikli önlemlerde bulunabilecekleri şekilde genişlediğini görmekteyiz.¹⁷¹

b. Irak Savaşı

Afganistan Savaşı’nın ardından ABD, Saddam hükümetinin kitle imha silahlara sahip olduğu ve El Kaide’ye destek verdiği iddialarını öne sürerek, BM’nin yetkili makamlarının söz konusu silahları bulamamalarına rağmen, Irak’ı işgal etmiş ve Saddam Hüseyin rejimini devirmiştir. Bazı yazarlara göre Irak’ın 1990’da Kuveyt topraklarına girişi, ABD müdahaleciliğine kanıt sağlayan fırsatı oluşturmuş, yeni dünya düzeni Körfez savaşının arka planında ilan edilmiştir.¹⁷²

¹⁶⁸ Topal, *a.g.e.*, s.231.

¹⁶⁹ Chomsky, 2002, *a.g.e.*, s. 86.

¹⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Umut Sayın, *Gizli örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi*, İstanbul, Neden Kitap, 2006, sayfa 205 ve sonrası.

¹⁷¹ Anne-Marie Slaughter, ve William Burke White, "An International Constitutional Moment", Harvard, *International Law Journal*, Cilt 43, Sayı 1, 2002, s. 2.

¹⁷² Yasemin Özdek, *Uluslararası Politika ve İnsan Hakları*, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000, s. 87.

Irak İran'la sekiz yıllık beyhude savaşın sona ermesinden hemen sonra, Saddam savaşın nedenini İran devriminin komşu ülkelere ihracını engelleme zarureti üzerine Irak'ın Arap dünyası adına İran'la savaşa girdiğini öne sürdü, Kuveyt başta olmak üzere Arap devletler Irak'ın savaşta uğradığı mali zararlarını ödemeleri gerektiğini iddia etmiştir. Kuveyt bu isteği Irak'ın istediği gibi yerine getirmeyince bu ülkeye saldırarak kısa bir sürede Kuveyt'i işgal altına almıştır. Bu olay “Körfez Krizi” ismiyle tanımlanmaktadır.

Irak'ın bu davranışı uluslararası toplumun sert ve öfkeli tepkilerini ortaya çıkarmış ve Irak'ın aleyhine kuvvet kullanma izni anlamına gelen BMGK'nin 29 Kasım 1990 tarihli 678 sayılı kararının çıkmasına neden olmuştur.

Söz konusu kararda BM Antlaşması'nın VII. Bölümüne dayalı olduğu ifade edilmiş ama VII. bölümün hangi maddesinde olduğu belirsiz bırakılmıştır. Oysa Konseyin 41. madde ile 42. madde arasında hangisini kastettiği, bazı tartışmaları gündeme getirmiştir. Bozkurt'a göre: “Birinci olasılık; VII. Bölümün genel olarak hukuki dayanak alınmasıdır. İkinci olasılık; kuvvet kullanımının gerekli hale gelmesi nedeniyle 678 sayılı kararın 42. maddeye dayanmasıdır. Üçüncü olasılık ise meşru müdafaayı düzenleyen 51. maddenin hukuki dayanak olmasıdır. Burada son görüş daha uygundur.”¹⁷³

15 Ocak 1991 tarihine kadar Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi yönündeki Güvenlik Konseyi kararını yerine getirmemesi üzerine, BM koalisyonu ABD'nin öncülüğünde 17 Ocak 1991'de havadan ve 24 Şubat 1991'de karadan harekâta başlamışlardır. Kanlı bombalamalar BM 3 Mart 1991 tarih ve 686 sayılı kararında ateşkes şartlarını bildirmiştir. Söz konusu karar 6 Nisan 1991'de Irak'ın kabul etmesiyle resmen ateşkese neden olmuştur.

i. Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu

“11 Eylül olaylarından sonra ABD Irak'ı “şer eksen” sıralanmasında ilk sıraya yerleştirmiştir. ABD, 25 Ekim 2002'de, Irak'ın teröre yataklık ettiği ve edeceğini, kitle imha silahsızlanma konusundaki yükümlülüklerini ihlal ettiği ve elindeki kitle imha silahlarını sorumsuzca kullanacağını gerekçe göstererek BMGK'nin izni olmaksızın oluşturacak bir koalisyon ile Irak'a karşı kuvvet kullanabileceğini resmen açıklamıştır”.¹⁷⁴

¹⁷³ Enver Bozkurt, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanma*, Asil yayınevi, Ankara, 2003, s.119.

¹⁷⁴ Topal, *a.g.e.*, s.243.

ABD, başkan Bush'un terörizmle mücadelede düşmanı rahat bırakmayacağına dair ifade ettiği: “*Savaş alanını düşmanın bölgesine taşımalyız, daha ortaya çıkmasına fırsat vermeden planlarını çökertmeliyiz*”¹⁷⁵ gibi verdiği vadeyi yerine getirmek üzere Afganistan’da Taliban hükümetini ortadan kaldırdıktan sonra Saddam hükümetinin olası tehdidini ortadan kaldırmak için Irak dosyasını ele almıştır.

ii. Irak’ı Özgürleştirme Harekâtı’nın Gerekçeleri

Irak Savaşı’nın gerekliliğiyle ilgili olarak ABD ilk önce Irak’ın özgürleştirme meselesini öne sürmüş değildir. ABD Irak’ın BMGK’nin 29 Kasım 1990 tarihli ve 678 sayılı kararı, 3 Nisan 1991 tarihli 687 sayılı karar, 2 Mart 1999 tarihli 1154 sayılı ve özellikle 8 Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı kararlarına uymadığını ve sürekli bu kararların ihlaline yönelik hareket ettiğini öne sürmüştür.

ABD’ye göre Irak uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğundan dolayı, BMGK tarafından 678 sayılı kararında Irak’la ilgili “*üye devletlere, bölgede uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için tüm gerekli araçları kullanmaya*” izin verilmesi, 1141 sayılı kararda Irak’ın “*yükümlülüklerini sürekli ihlalden ötürü ciddi sonuçlarla karşılaşacağı*” açıkça ifade edilmesiyle tekrar geçerliliğini ele getirmiş¹⁷⁶ ve Irak’a müdahaleyi zaruri kılmıştır.

Aslında 678 sayılı karar Kuveyt’in özgürlüğü ile ilgili bir karardır. Bu kararın yukarıdaki meşhur “*Üye devletler, bölgede uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için...*” cümlesinin önündeki görmezden gelinen 7 kelime şudur: “*Kuveyt hükümeti ile işbirliği yapan üye devletler...*”.

Ne bu kararda ne de Irak’la ilgili olan 687, 707, 715, 1154, 1194, 1205 ve 1441 sayılı kararlarda ABD veya herhangi bir devlete Irak’a karşı kuvvet kullanma yetkisi verilmiş değildir. Esas olan bir müdahalenin gerekliliği söz konusu ise BM Antlaşması’nın 42. maddesi uyarınca bu tür müdahale Güvenlik Konseyi’nin yetkisi alanındadır. Dolayısıyla Irak’ın ihlalleri ABD’nin Irak’a karşı kuvvet kullanmasını meşru kılmaz.

¹⁷⁵ Bob Woodward, *Saldırı Planı*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s.137.

¹⁷⁶ Taşdemir, *a.g.e.*, s.245.

BMGK, 22 Mayıs 2003 tarihli 1483 sayılı kararında, Irak'ın işgalini zımni olarak uygun bulunduğu şeklinde yorumlanabilecek herhangi üsluptan kaçınarak, sadece ABD'nin ve İngiltere'nin işgal gücü olarak Irak'taki devam eden varlıklarını onaylamıştır.¹⁷⁷ Konseyin bu tarz sorunlu, iki yoruma da açık karar vermesi defalarca uluslararası hukukta tartışmalara neden olmuştur.

Saddam Hüseyin ve Taliban yönetimleri dikta yönetimleri olmalarına rağmen, bir ülke yönetiminin anti demokrat olması ya da kitle imha silahlarına sahip olması, hatta silahsızlanma koşulunun ihlali, hukuk açısından bir savaşın meşru kılınmasına yeterli değildir. Dolayısıyla demokratikleştirme amacıyla bir BM üyesi devletin, başka BM üyesi devletler tarafından hükümetlerini devirmeye kalkışması, söz konusu ülkenin iç işlerine müdahale ve devletlerinin özgürlük ve egemenlik haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Taşdemir'e göre "ABD'nin Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nu Bush Doktrini'nin öngördüğü "Önleyici Savaş Doktrini'nin" ilk somut uygulaması olarak değerlendirmek yerinde olacaktır".¹⁷⁸

B. Önleyici Savaş Doktrini ve Uluslararası Hukukun Kriterleri

1. Uluslararası Hukukta Egemenlik İlkesi

Egemenlik kavramı ilk kez resmi olarak Westphalia Barış Antlaşması sürecinde eşit egemen devletler kapsamında ortaya konmuştur. Egemenlik kavramı günümüzde, devletlerarası ilişkilerin hukuki eşitlik statüsüne dayanması anlamına gelir.¹⁷⁹ Özcan Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü'nde Cemil Bilsel'den şöyle aktarmaktadır: "*devletlerin iç ve dış politikalarında hâkimiyetini ve serbest hareket edebilmek salâhiyetini egemenlik olarak nitelendirmektedir*".¹⁸⁰

¹⁷⁷ U.N.Doc.S/RES/1483(2003),paragraf 4. Aktaran; Taşdemir, *a.g.e.*, s.259.

¹⁷⁸ Taşdemir, *a.g.e.*, s. 246, 251 ve 271 de aynı cümleyi en azından üç defa ifade etmiştir ama ÖSD kapsamında ilk somut uygulama Afganistan savaşı kapsamında 2001 yılında ortaya çıkan "Kalıcı Özgürlük Harekâtı"nın olması gerekir.

¹⁷⁹ Birleşmiş Milletler Şartı 2. maddesi : "Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve üyeleri, birinci maddede Beyan edilen amaçlara ulaşmak için aşağıdaki prensiplere uyarak hareket edeceklerdir: 1. Teşkilat bütün üyelerinin egemen eşitliği prensibine dayanır..." şeklindedir.

¹⁸⁰ Özcan, *a.g.e.*, s.195.

Egemenliğin iki yönü vardır. İç egemenlik yani devletin vatandaşları kumanda etme hakkı, dış egemenlik veya milleti temsil etmek ve onun diğer milletlerle anlaşmasını temin etmek hakkı demektir.¹⁸¹

İç egemenlik devletin yurt içindeki bölünmez ve sınırsız üstünlüğünü belirtmektedir.¹⁸² Diğer ifade ile iç egemenlik, devletin ülkesi üzerindeki bireylere ve topluluklara karşı üstün bir otoriteye sahip olması demektir. Devletin iradesi bütün bireylerin ve toplulukların iradelerinden üstün olup, ülke içerisinde devletin iradesi ile rekabet edebilecek hiçbir irade söz konusu olamaz.¹⁸³ Dış egemenlik bir devletin, başka bir devletin boyunduruğu altında bulunmaması, kendi kendini idare etmesidir.¹⁸⁴ Devletlerarası ilişkilerde egemenlik, devletlerin siyasi bağımsızlıkları anlamına gelir.

BM Antlaşması'nın 2. madde 4. fıkrasına göre: "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar".

Diğer devletlerin devrilmesine yönelik eylemlerde bulunmamakla ilgili önemli belgelerden birisi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21Aralık 1965 tarihli 2131(XX)sayılı kararıdır. "Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisi" olarak tanımlanan kararda "*Her devlet bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist yada silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik, tahrik etmekten, tolere etmekten, ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır.*" şeklinde bir hüküm bulunmaktadır.¹⁸⁵

BM Genel Kurulu'nun (24 Ekim 1970 Tarih) 2625 (XXV) Sayılı Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi uyarınca:

"Herhangi bir devletin milli yetkisine giren meselelere, Şart hükümleri gereğince müdahale etmeme görevi ile ilgili ilke hiçbir devlet veya devletler grubu, doğrudan veya dolaylı olarak, herhangi bir sebeple, diğer herhangi bir devletin iç işlerine veya dış işlerine müdahale etme

¹⁸¹ İlhan Lütem, *Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk*, Ankara, Sakarya Basımevi, 1947, s. 8.

¹⁸² Şeref Ünal, *Uluslararası Hukuk*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 118.

¹⁸³ Özman, M. Aydoğan, "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", Ankara, *AÜHFD*, Cilt. 21, 1964, s.59.

¹⁸⁴ Özcan, a.g.e., s.195.

¹⁸⁵ G.A.RES/2131, U.N.G.A.O.R., 20th Sess., Supp. No.14, UN.Doc.A/6221(1965).

*hakkına sahip değildir. Bundan dolayı silahlı müdahale ve diğer bütün müdahale çeşitleri veya devletin şahsiyetine karşı veya siyasi ekonomik ve kültürel unsurlarına karşı tehdit teşebbüsleri milletlerarası hukuku ihlal eder”.*¹⁸⁶

2.Önleyici Savaş Doktrini ve Egemenliğin İhlali

Egemenlik hakkının kolayca bir güvenlik veya insani sorun bahane edilerek ihlal edilmesi uluslararası hukukun barışçıl felsefesine aykırıdır. Örneğin “insani müdahale” kavramı üzerinde yapılan tartışmaların bir sonucu olarak, Kanada tarafından finanse edilen “Müdahale ve Devlet Egemenliği Üzerine Uluslararası Komisyonu” son raporunda, insani müdahale konusunda süregelen tartışmayı “müdahale hakkı” yerine “koruma yükümlülüğü” olarak nitelendirmiştir. Böylece koruma gücü üzerine odaklanılmış ve bu sorumluluğun öncelikle söz konusu devlete ait olduğu ve ancak o devlet görevini yapmayı istemez veya başaramazsa, uluslararası toplumun sorumluluğu haline geleceğine değinilmiştir.¹⁸⁷

ABD’nin egemenlik anlayışı ise uluslararası hukukta hâkim olan anlayışla esastan farklıdır. Onun için ulusal egemenlik, kendi hukukunu tüm devletlere uygulatma yetkisidir ve bu egemenlik anlayışı diğer devletlerin egemenliğini doğrudan reddeder.¹⁸⁸ Örnek olarak 1996’da Clinton döneminde ABD, Helms-Burton ve D’amato-Kennedy kanunlarını onayladı. Helms-Burton kanunu 12 Mart 1996’da Küba’yı ambargo altına almak ve Fidel Castro’nun hükümetini devirmek amacıyla Clinton tarafından imzalanmıştır. Bu amaç net olarak söz konusu kanunun 205 ve 206’ıncı bentlerinde “Küba’da demokratik hükümetin yapılandırması” kavramıyla beyan olmaktadır. Bu kanuna göre, Küba ile ticaret yapan her şahıs (özel ya tüzel olmak üzere), ABD’nin ulusal mahkemelerinde yargılandırılabilmektedir, üstelikle 1 Ocak 1959’dan sonra Küba tarafından mallarına el koyulmuş bütün ABD vatandaşları da bu şahıslara karşı bu mahkemelerde dava açabileceklerine vurgulanmıştır.¹⁸⁹

D’amato-Kennedy kanunu ise 15 Ağustos 1996’da İran ve Libya devletlerinin aleyhine ABD parlamentosu tarafından tasvip ve Clinton tarafından imzalanmıştır. Bu kanuna göre

¹⁸⁶ Gündüz Aslan, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler – Örnek Kararlar*, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s. 109–115.

¹⁸⁷ Dana H. Alin, “Debating intervention”, Kış 2002, [http://www.nato.int/docu/review/2002/issue4/english/art1.html]. (19/05/2008)

¹⁸⁸ Köchler, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁸⁹ Brice Clagett, “Title III of the Helms –Burton Act is consistent with international law”, *AJIL*., 1996 .p.434 ve Andreas Lowenfeld , “Agora: The Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act , Congress and Cuba :The Helms –Burton Act”, *AJIL* , 1996 , pp 422 -423.

ABD bu iki ülkenin doğal gaz ve petrol sektörlerinde ilk yıl 40 milyon dolar ve ikinci yıldan sonra, yılda 20 milyon dolar üstünde sermaye sarf eden (dünyanın hangi ülkesine ayıt olursa olsun) her şirket ya şahsı cezalandırabilmek hakkına sahip olarak belirlenmiştir.

Bu uygulama yönünde harcanan çabaların başarılı veya başarısızlığı söz konusu değil, belki bu devletin geleneksel hukuk anlayışından ne kadar uzak olduğu önemlidir. Yani ABD'nin bu tarz hukuk anlayışı, tıpkı Westphalia'dan önceki duruma uygun anlayışlar gibi her devletin egemen olup olmadığı veya egemenliğin sınırları o devletin sahip olduğu güce bağlıdır. Kissinger'e göre de G. W. Bush'un 1 Haziran 2002'de açıkladığı ÖSD politikası Westphalia Antlaşması'ndan bu yana süregelen uluslararası düzenin tüm kurallarını hiçe sayan devrimci bir kavramdır.¹⁹⁰ Bu düşünce Neo Realist yazarlar tarafından açıkça şöyle ifade edilmektedir: “*Savaş alanını düşmanın bölgesine taşımalyız.*”¹⁹¹ Bu düşünceye dayanarak Birleşik Devletler ÖSD'yi uygulama yönünde, Afganistan ve Irak'ı işgal altına almış ve hükümetlerini devirmiştir. Bu nedenle ÖSD bu ülkelerin devletlerini ortadan kaldırmakla, ülkenin siyasi bağımsızlığını da yok etmiştir. Böylece söz konusu ülkelerin iç ve dış egemenliğini de ihlal etmiştir.

Uluslararası hukukun ihlali son zamanlarda Wilsoncu amaçların öne sürülmesiyle güçlenmiştir. Bu yolda insani müdahale gibi insancıl değerleri gündeme getirerek, diğer devletlerin egemenlik haklarının ihlal edildiğini görmekteyiz. İnsani müdahale kavramı Avrupalı büyük devletlerin 19. yüzyıldaki riskli girişleri sırasında standart olarak kullandıkları bir terimdir. Daha önce “İnsani Müdahale” konusunda yayınlanan önemli bir kitapta 2. Dünya Savaşı'ndan hemen önce yapılan üç “insani müdahale”den bahsedilmektedir: Japonya'nın Mançurya'yı işgali, Mussolini'nin Habeşistan'ı işgali ve Hitler'in Sudetland'ı işgali.¹⁹² Bu örneklerle günümüzde gerçekleşen müdahaleler olarak Afganistan ve Irak işgali de eklenmektedir.

ABD son zamanlarda müdahalecilik diplomasisini beyan etmekten çekinmemiştir, bunun için kendi değerlerini ihraç etme ve demokrasini yayınlamaya ek olarak şer eksenleri devletler ve terörizme karşı savaşı da ilan etmiştir. Hatta ÖSD'yi uygulamakta hiçbir sınır tanımayacağı ve üçüncü devletlerin topraklarında olsa bile kendine düşman olarak belirlediği hedeflere

¹⁹⁰ Henry Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Ankara, Metu Press, 2001, s.346.

¹⁹¹ Bob Woodward, *Saldırı Planı*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s.137.

¹⁹² Noam Chomsky, *11 Eylül*, İstanbul, OM Yayınevi, 2002, s14.

yönelik askeri müdahalede bulunacağını açıklamasıyla, kendi önünde hiçbir devlet için egemenlik hakkını tanımadığını beyan etmektedir.¹⁹³

ABD'nin antidemokratik rejimlerden halklarını kurtarma çabaları, bir yeni uluslararası insani müdahale şeklini ortaya atmıştır. Bu doğrultuda Afganistan'da Taliban rejimi ve Irak'ta Baas rejimini değiştirmek somut bir örnek olmuştur. Bu eylemler kesin olarak, uluslararası hukuk ve BM'nin hükümlerine aykırıdır. Konu ile ilgili BM'nin Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 Tarih ve 2625 (XXV) Sayılı "Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi"nde net bir şekilde bu aykırılığı açıklamıştır:

"Hiçbir Devlet, diğer bir devletin rejimini zorla devirmeye yönelik yıkıcı, terörist veya silahlı faaliyetleri örgütleyemez, yardım edemez, teşvik edemez, finanse edemez, tahrik edemez veya müsamaha edemez veya diğer bir devletteki iç savaşa müdahale edemez".

Dolayısıyla bu tip anlayış geleneksel hukukun dışındadır hatta uluslararası diplomasi kurallarına bile bir aykırı anlayıştır. Bu konuda en yumuşak yorumda, Uluslararası Adalet Divanı: "uluslararası hukukun devletin yetkilerine getirdiği birincil sınırlama, aksini öngören müsaade edici bir kural bulunmadıkça, yetkilerini herhangi bir başka devletin ülkesinde kullanmamasıdır" demiştir.¹⁹⁴ Buna göre uluslararası düzenin koruması açısından devlet, yetkilerini diğer devletlerin yetkilerine tecavüz etmeyecek biçimde kullanılması gerekir.¹⁹⁵

Yanlış ihbar ve yanlış yorumlamalara dayalı önleyici savaş her zaman ortaya çıkabilir: ABD'nin Irak'a saldırısını haklı kılacak bir saldırı ya da yakın saldırı tehlikesi kanıtlanmış değildir. Üstelik meselenin trajik yanlarından biri de ortaya çıkan savaşın dayanağının yanlış ihbarlar olduğunun tespitidir. Başkan Bush son dönemlerde Irak'a savaş açılmasının temelini Irak'ın kitle imha silahlarıyla ilişkin yanlış ihbarlara dayandığını itiraf etmiş ve üzgün olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁶

Yanlış ihbarlara dayanarak savaşa girmek ve sonra da sadece bir üzümlük ifadesiyle savaşın doğuran dehşetli faciaların hukuki sorumluluğundan kaçabilmek, ÖSD'nin en tehlikeli ve güvensizlik ortam yaradan özelliklerindendir. Çünkü burada olasılıklara dayanan

¹⁹³ G. W. Bush, "Address to a Joint Session of Congress and the American People", 20 Eylül 2001, [http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/0920-8.html], (23/04/2008)

¹⁹⁴ Byres ve Nottle, *a.g.e.*, s.204-5.

¹⁹⁵ Esra Dardağan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2005, s.77.

¹⁹⁶ Başkan Bush: "En Büyük Üzümlüm, Irak İstihbaratının Hatalı Çıkması", Cihan Haber Ajansı, 1 Aralık 2008, [http://www.haberler.com/baskan-bush-en-buyuk-uzuntum-irak-istihbaratinin-haberi/]. (20/05/2009)

bir savaş doktrini söz konusudur, bir soyut tehlikenin ne kadar gerçek olup olmadığına dair hiçbir somut ölçüt yoktur, bu mesele ÖSD'nin mağdurlarına göre dezavantaj ve onu kullananlara göre avantaj sayılır. Diğer bir ifadeyle muhtemel suçun maddi unsurlarının gerçekleşmediği durumunda bir paranoyalı zihniyetle manevi unsurlara dayalı, muhtemel suçlunun infazını gerçekleştirmek hukuka aykırıdır.

Üstelik Irak savaşı ile ilgili yanlış ihbarlara dayanma olasılığı söz konusu olmasaydı bile, uluslararası hukuk açısından gerekçe olarak sunulan Irak'ı işgal etmek doğrultusunda istinat edilen BM'nin kararları, aslında yanlış yorumlardan kaynaklanmıştır. ABD 1991 yılındaki Irak'a karşı askeri müdahalesini izah etmek için, BMGK'nin Kasım 1990 tarihli 678 sayılı, hem de Nisan 1991 tarihli 687 sayılı kararlarına dayandırmıştır. Oysa birinci kararın amacı, Irak güçlerini Kuveyt'ten çıkarmak; ikincisinininki ise, ateşkes ile birlikte Irak'ın silâhsızlandırılmasını ve silâhlarının denetlenmesini güvence altına almaktır.¹⁹⁷

Kuveyt'in boşaltılması ve silâh denetçilerinin kontrollerini yapmasıyla bu kararlar işlevlerini yerine getirmiştir. Başka bir gerekçe olarak öne sürülen, BMGK (Kasım 2002 tarihli) 1441 sayılı kararında ise uzun tartışmalardan sonra Irak'ın silâhsızlanma yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve silâh denetçileriyle işbirliğine gitmemesi halinde “ciddi tedbirlerle” karşı karşıya kalacağına ilişkin verilen hüküm, Amerika ve savaş müttefikleri tarafından kuvvet kullanma hakkının dayanağı olarak gösterilmiştir. Ancak “ciddi tedbir” kavramından doğrudan doğruya bir savaş ilanı hali yorumunu yapmak BM'nin genel yapısı ve kuruluş felsefesiyle bağdaşmamaktadır. Göztepe'nin ifade ettiği gibi aslında ABD'nin iddiası, kendi belirlediği kıstaslara göre tehlikeli gördüğü her devlete karşı önleyici bir savaşa girişebileceğiydi.¹⁹⁸

ABD'nin terörizmle mücadele çerçevesinde uluslararası hukukun kuralları dışında davranışları bazen teröristleri güçlendirmiştir, Örneğin CIA 2005 yılında bir diğer gizli istihbarat değerlendirmesini yayınladı. Bu değerlendirme, Irak işgalinin terörizme karşı küresel savaşta kritik noktaya geldiğine vurgu yapmış, savaşın aslında Irak'ı teröristler için yeni bir kanlı sığınağa çevirdiğini ve El Kaide'nin Irak'ta daha büyük bir diriliş gösterdiğini

¹⁹⁷ Ece Göztepe, “ABD'nin ‘haklı savaşı’ ve Uluslararası Hukuk”, 21 Mart 2003, [http://www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/207177.asp?0m=-1MW]. (08/01/2010)

¹⁹⁸ Ece Göztepe, *a.g.e.*

yazmıştır.¹⁹⁹ Bunlar uluslararası terörizmle hiçbir devletin tek başına mücadele edemeyeceği dolayısıyla uluslararası toplumun kapsamında iş birlikleriyle hareket edilmesinin gerekli olduğunu kanıtlamaktadır.

Chomsky'nin ifade ettiği gibi, BM üyesi bir ülkenin, egemenlik, özgürlük ve toprak bütünlüğüne karşı askeri müdahalede bulunmasının meşru kılınması, sadece inanması zor olan bir iddia olabilir.²⁰⁰ Bunun için de Samir Amin'e göre, "Washington'un Irak'taki hedefi, oraya Amerikan sermayesinin çıkarı için diktatörlük yerleştirip, kaynaklarını yağmalamaktan başka bir şey değildir".²⁰¹

ABD'nin Afganistan ve Irak halklarını Özgürlük ve Demokrasi'ye ulaştırmak için yaptığı harçlarla ilgili Erhan'e göre: "Washington yönetiminin 2009 bütçesinde Afganistan ve Irak operasyonları için harcadığı para 175 milyar dolar olarak yer almıştır." Fakat gerçekleşen rakamın bunun kat be kat üzerinde olduğu yönünde yaygın bir kanaat vardır.

ABD Kongresince hazırlanan bir rapora göre, Irak ve Afganistan operasyonlarının ABD için toplam maliyeti 2015 yılına kadar 2, 7 ila 4, 5 trilyon dolar arasında gerçekleşecektir. Demek ki eğer ABD, Afganistan'da savaş için harcadığı paranın yüzde 10'unu Afgan halkı için harcamış olsaydı, bugün ortada ne Taliban ne de El Kaide'den eser kalmıştı."²⁰² Topal'ın vurguladığı gibi "Meşru müdafaa hakkına dayanarak gerçekleştirilecek bir harekât devletlerin üzerindeki egemenliği veya otoritesini hedef almamalıdır".²⁰³

Chomsky'e göre: "*Saldırı kavramı ABD Yüksek Mahkemesi üyesi ve ABD'nin Nuremberg'deki başsavcılarından biri olan Robert Jackson tarafından yeterince açık bir şekilde tanımlanmıştır. Kavram buyurucu bir Genel Kurul kararı ile de yeniden ifade edilmiştir. Jackson'in mahkemede sunduğu çerçeveye göre mütecaviz "önceden savaş ilan edilsin ya da edilmesin başka bir devletin topraklarını silahlı güçleri ile işgal etmek" gibi eylemleri ilk*

¹⁹⁹ James Risen, *Savaş Devletleri*, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2006, s.272.

²⁰⁰ Noam Chomsky, *ABD Müdahaleciliği*, İstanbul, Aram Yayıncılık, 6. baskı, 2003, s. 110

²⁰¹ Samir Amin, *Liberal Virüs: Sürekli Savaş ve Dünyanın Amerikanlaştırılması*, Ankara, Özgür Üniversite Kitaplığı, 2004, s. 21.

²⁰² Çağrı Erhan, "Obama Afganistan İçin 'Şerefli Ricat' Borusu Çaldı", 9 Aralık 2009, [http://www.usakgundem.com/yazar/1334/obama-afganistan-yüzdeC4yüzdeB0yüzdeC3yüzdeA7in-yüzdeE2yüzde80yüzde98yüzdeC5yüzde9Ferefli-ricatyüzdeE2yüzde80yüzde99-borusu-yüzdeC3yüzdeA7aldyüzdeC4yüzdeB1.html] (20/05/2010)

²⁰³ Topal, *a.g.e.*, s.256.

gerçekleştiren devlettir.” Bu yüzden önleyici savaş doktrinini saldırı hakkı olarak değerlendirmektedir.²⁰⁴

3.Hukukun Üstünlüğü İlkesinin İhlali

BMGK uluslararası barış ve güvenliği koruma kapsamında ekonomik ve siyasi ilişkileri kesmeye ve saldırgan devlete karşı askeri zorlama önlemleri almaya karar verebilir. Karar verirken, oy çoğunluğuna bakılır. 15 üyeden 9’unun oyu karar almak için yeterlidir. Ancak sürekli üyelerin hiçbirinin olumsuz oy kullanmaması gerekmekte, aksi takdirde oy çoğunluğuna bakılmaksızın karar alınamamaktadır.²⁰⁵

Ayrıca BM Antlaşması hiçbir devletin kendi başına, kuvvet kullanmayı haklı olarak uygulamayacağını açıkça madde 24’te ifade etmiştir. Bu maddeye göre: “*Birleşmiş Milletlerin üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi’ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi’nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.*”.

Hukukun temel amaçlarından biri, kişilerin birbirlerinin haklarına riayet etmelerini sağlayacak mekanizmalar tesis ederek toplumsal barış ve huzuru korumak, kişilerin adaleti kendi başlarına gerçekleştirmelerini önlemektir.²⁰⁶

ÖSD ise hukuka dayalı olan uluslararası güvenliğin tarafsız mekanizmasının yerine siyaset ve çıkarlar üzerinde yapılan ulusal güvenlik stratejisinin mekanizmasını oturtmaktadır. Dolayısıyla çok sayıda devletin üye olduğu konseyin içerisinde karar alınması gereken ortamın yerine, sadece tek başına karar alabileceği bir ortamın tercihinde bulunmaktadır. Bu mesele sadece uluslararası hukuka aykırılıkla sınırlı kalmamaktadır. Belki uluslararası toplumun sığınağı olan BM’nin iktidarının kökünü sarsmaktadır.

Uluslararası hukukun dayanağı olan BM Antlaşması’nın çiğnenmesi dünyada barış ve güvenliği arttırmayacaktır. 2004’te ABD’nin eski Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft’un da bulunduğu yüksek rütbeli bir BM heyeti şu sonuca varmıştır: “*Madde 51’in*

²⁰⁴Noam Chomsky, “Haklı Bir Savaş mı? Hiç Değil”, 20 Mayıs 2006, (Çeviren: Özlem Aslan) [http://www.zmag.org/turkey/tr.htm] (23/12/2009)

²⁰⁵BMA madde 27/3.

²⁰⁶Esra Dardağan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2005, s.75-79.

çoktan anlaşılmış olan kapsamının genişletilmesine ya da daraltılmasına gerek yoktur... Gizli tehditler ile dolu olduğu anlaşılan bir dünyada, küresel düzenin ve bu düzenin hala dayanmakta olduğu müdahale etmeme ilkesinin riske atılması pahasına ortaklaşa kararlaştırılmış eylemden farklı olarak tek taraflı önleyici eylemin yasallığının kabul edilmesi büyük bir kayıp olacaktır. Birine izin vermek hepsine izin vermektir.”²⁰⁷

ABD’nin BM ve uluslararası hukuktan daha üstün olduğunu ifade eden cümleler defalarca başkanları tarafından beyan edilmiştir. Örneğin G. W. Bush ÖSD’nin açıklaması sırasında şu sözleri söylemiştir:

“ABD liderlik edebilir ve etmelidir de; fakat biz BM ya da çok uluslu grupların katılımının mümkün olduğu yerlerde uyum içinde hareket edeceğiz. Uluslararası destek (kazanma) arzusu, eyleme geçmek için önkoşul olmamalıdır. Yine de bazen bir büyük güç, tek başına hareket etmek zorundadır.”²⁰⁸

Kissinger’in düşüncesine göre de: *“Amerika, dünyada en büyük ve en güçlü; fakat eşitler arasında birinci (primus inter pares) olan bir devlet olacaktır.”²⁰⁹* Bu anlayışın temelinde evrensel hukukun ilkelerinden olan eşit egemenlik kavramının yeri yoktur. Eşit olanlar ve eşit olmayanlar vardır. Üstelik uluslararası hukuk daha eşit olan devletin hükümdarlık alanı sayılmaktadır.

Uluslararası hukukun üstünlüğü düşüncesinin gereksiz sayılması doğrultusunda Brzezinski, *“ABD uluslararası sistemin nispeten zirvesindedir, neden gereksiz yere yasal olarak bağlamayı isteyeceği soru olabilir. Bu bağlar “Gulliver”i bağlamaya başka yolları olmayan “Dünya’nın Liliputları” içindir”* ifadesini kullanmaktadırlar²¹⁰.

Kösebalaban’a göre Neo Con’ların hukuküstü stratejilerini uygulamakla, uluslararası hukukun yerine güce dayalı bir düzenin kurulması gerektiği düşüncesinden dolayı bütün dünyayı bir savaş alanına çevirecek etkiler meydana getirecektir.²¹¹ Chomsky açısından “tarih uzmanı olan Arthur Schlesinger’ın de, Los Angeles Times gazetesinde (23 Mart 2003 tarihinde yayınlanan) söylediği gibi, ABD’nin Irak’a karşı kullandığı önleyici savaş yöntemin

²⁰⁷ Noam Chomsky, “Haklı Bir Savaş mı? Hiç Değil”, 20 Mayıs 2006, (Çeviren: Özlem Aslan), [http://www.zmag.org/turkey/tr.htm] (23/12/2009)

²⁰⁸ “President Bush Delivers Graduation Speech at West Point”, 1 Haziran 2002, [http://teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=916]. (02/12/2009)

²⁰⁹ Henry Kissinger, *Diplomasi*, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2002, s.786.

²¹⁰ Zbigniew Brzezinski, “The Dilemma of the Last Sovereign”, *American Interest*, No.69, 2005, s.30-34.

²¹¹ Hasan Kösebalaban, “Yeni ABD Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, *2023 Dergisi*, 29 Haziran 2002, s.34-38.

Japonya'nın Pearl Harbor saldırısıyla ABD'ye karşı açtığı savaşla benzerliği vardır. Üstelik 11 Eylül'den sonra Bush'un önerdiği yöntem ABD'nin kibirlilik ve militarizmine karşı nefret dalgaları arttırmış ve (bu yöntemin) barışa karşı yarattığı tehdidi Saddam Hüseyin'in tehdidinden daha tehlikeli bulunmaktadır".²¹²

Ne var ki mevcut olan hukuksuzluklara karşı sadece nefret beslemekle durum iyileşmeyecektir. Zira uluslararası toplum tarafından bu hukuksuzluğa karşı uygun tepki gösterilmeyince, mevcut durum uluslararası toplumun rızası olarak algılanacaktır. Dolayısıyla bu rızadan doğan meşruiyete dayanarak, diğer ülkelerin de ÖSD'yi kendi güvenlik stratejileri olarak uygulama talebinde bulunmaları gayet doğal sayılacaktır.²¹³ Örneğin Hindistan Pakistan'ın ya da İsrail İran'ın nükleer tesislerini, ileride kendi güvenliğine karşı tehdit oluşturacağını öne sürerek saldırabilir ve Önleyici Savaş Doktrinini referans gösterebilirler.

4. Uluslararası Hukuk'ta Yeni Örf ve Adet Uygulamalar

Örf ve adet hukukunun ilkel topluluklar bakımından geçerliliğinin temel nedeni bir şey daha önce belirli bir biçimde yapıldığı için o şeyin gelecekte de aynı şekilde yapılmasının gerekli olduğu inancıdır.²¹⁴ Aslında örf ve adet kuralları, yazılı olmayan ama uygulanan kurallar olarak çok eskilerden beri varlıklarına devam etmektedirler. Bu kurallar modern hukuktan çok önce var olmuştur bu yüzden bir nevi ilk kanunların örf ve adet kurallarından oluşturulduğu söylenebilir.

Güriz'e göre, bir örf ve âdetin kurallarının kabul edilmesi için bazıları zorunlu bazıları da zorunlu olmayan şartların varlığı üzerinde durulabilir. Bu şartlar şunlardır:²¹⁵

1. Kesinlik: Bu ilke örf ve adet kuralının anlam ve içeriği açısından tartışma olmamasını öngörür. Öyle ki örf ve adet kurallarının manası toplumun üyeleri tarafından tartışma götürmeyecek şekilde bilinmeli ve benimsenmelidir.
2. Akla uygunluluk: Örf ve adet kuralı akla aykırı olmamalıdır ve bu akla uygunluğu herkes hissedebilmelidir. Yoksa örf ve adet niteliğin kazanamaz.

²¹² Noam Chomsky , "Preventive War 'The Supreme Crime' Iraq: invasion that will live in infamy", <http://www.chomsky.info/articles/20030811.htm>, 11 Ağustos 2008.

²¹³ Bkz. Michael Byers ve Georg Nolte, *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2007, s.160. (Nico Kirsch'in, "Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD'nin Üstünlüğü" adlı yazısı bölümünde).

²¹⁴ Alf Ross, *On Law and Justice*, 1958, s.91 ve sonrası. Aktaran: Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003, s. 9.

²¹⁵ Güriz, *a.g.e.*, s.10-11.

3.Mevcut kanuna veya hukuk ilkeler ve aykırı olmamalıdır: Örf ve adet kuralının bir ülkede mahkemeler tarafından kabul edilip benimsenmesi için ülkede geçerli olan pozitif hukuka aykırı olmaması ve onun tarafından desteklenmesi gerekir.

4:Süreklilik: Örf ve adet kuralı kesintisiz uygulanmalıdır. Örf ve adet kuralının uygulanmasında kesinti olması onun etkinliği ve saygınlığını olumsuz etkiler.

5:Eskilik: Örf ve adet kuralının çok eski zamandan beri olması onu güçlü ve daha etkin kılar. İki örf ve adet kuralı birbiriyle çatıştığı zaman daha eski (kadim) olanın tercih edilmesi gerekir.

6: Genel inanç: Örf ve adet kuralının doğruluğuna toplum inanmalıdır zira örf ve adet kuralları zorla uygulanmamaktadır.

Uluslararası hukuk alanına örf ve adet kurallarının hukuk niteliğine sahip olup olmadığı ya da nezaket kuralı olarak değerlendirildiği bir tartışmalı konudur. Uluslararası hukukta örf ve adet kuralları eskiden teamül hukuku olarak son zamanlarda da yapılageliş hukuku olarak isimlendirilmiştir. Ama Pazarıcı'ya göre genel nitelikli toplumsal örf ve adet kurallarını hukuksal güce sahip yapılageliş kurallarından ayırmak gerekmektedir. Zira, yapılageliş kurallarına gelenek değerlerinin yanı sıra, bir hukuk kuralı oluşturdıkları inancı ile uyulduğu gözlenmektedir.²¹⁶ Her ne kadar yapılageliş hukuku ve örf ve adet hukukunun birbirinden ayırt etmenin hususunda görüşler sunulsa da bu iki kavramın aynı nitelikleri taşıdıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla yapılageliş hukukunun örf ve adet kuralları temelinde yapılmış ve gelişmiş olduğunu, diğer deyişle onun uzantısı olduğunu iddia edebiliriz.

Pazarıcı maddi öge ve psikolojik ögenin birleşmesinden temeli oluşan yapılageliş kuralını Şu şekilde tanımlamaktadır:

*“uluslararası hukuk kişilerinin tutum ve davranışları sonucu birlikte oluşturdıkları yazılı olmayan uluslararası hukuk kurallarının bütünüdür”.*²¹⁷ yapılageliş kuralının maddi ögesi bir davranış veya tutumun sürekli tekrarlanmasıyla toplumda ondan yana alışkanlık yaratmaktadır. Psikolojik öge ise bu davranışların hukukun bir gereği olarak zorunlu olduğuna dair toplumda inanç yaratmaktadır.

Önceden vurguladığımız gibi ÖSD'nin uygulanması sürecinde uluslararası toplumun gereken tepkileri göstermedikleri takdirde kuvvet kullanma ile ilgili yeni örf ve adetlerin oluşabileceği yönünde, Pazarıcı'nın aşağıdaki ifadesinden destek alabiliriz:

*“Evrensel bir yapılageliş kuralının oluşumunda sessiz kalmak bunu üstü kapalı olarak kabul etmek anlamında yorumlanmakta ve ancak açıkça ve kesin tutum ve davranışları ile karşı (Persistant objector) irade belirtilmesi durumunda bir devlet bu tür bir yapılagelişin kendisine karşı ileri sürülmesini engelleyebilmektedir.”*²¹⁸

²¹⁶Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Ankara, Turhan Kitabevi, 4.Bası, 2006. s.104.

²¹⁷ Pazarıcı, *a.g.e.*, s.104.

²¹⁸ Pazarıcı, *a.g.e.*, s.108.

Kısacası ÖSD'nin Afganistan ve Irak'ta uygulanması ve uluslararası toplum tarafından gereken ciddi eleştiriler ve tepkilerle karşılaşmaması bu doktrinin örf ve adet ya da yapılageliş hukuku çerçevesinde yer alabileceği gerçekten uzak değildir.

Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu günümüze kadar uzandığına göre, açıkça bir operasyon hatta zincir operasyonlar olmadığını, belki tam bir savaş olduğunu söyleyebiliriz. Dikkatle gerekçelere bakarsak, söz konusu olan Irak rejiminin (kitle imha silahları ile) yarattığı tehdit ve bu olasılık savaşı gerektiren delillerin temelini oluşturmaktadır. Kısacası Irak savaşı ÖSD kapsamında uygulanmış ve bu kapsamda uygulanan savaşlar “Klasik Uluslararası Hukukun” omurgasını oluşturan BM Antlaşması'ya ve onun kuvvet kullanım yasağı (md. 2/4) ya da istisnası (md.51) ile uyum sağlamamaktadır. Ancak ÖSD “Uygulanabilir Uluslararası Hukukunun” esasını teşkil eden örf ve adet hukuku ile uyum sağlamayı önemsemektedir. Çünkü bu görüş Neo Realizm ilkeleriyle daha fazla uyum sağlamaktadır.

Neo Realist görüşü benimseyen yazarlar bu konuda o kadar ileri gitmişler ki BM Antlaşması md.2/4 devletler tarafından sürekli ihlaller yüzünden uygulanamaz hale gelmiş olduğunu öne sürerek, artık kuvvet kullanma yasağının ortadan kalktığını bile iddia etmektedirler. Örnek olarak Arend'e göre:

“Bir hukuk kuralı sadece otoriter ve denetleyense, varsayılan bir normdur. Kuralın otoriter olması için, devletler tarafından hukuk olarak algılanması zorunludur, yani hukukun geleneksel söylemi içinde kural opinio juris'e sahip olmak zorundadır. Kuralın denetleyen olması içinse devletlerin fiili uygulamaları tarafından yansıtılması gerekir. Md 2/4'deki kuvvet kullanma yasağının gerçek norm sayılması için; otoriterliğini ve etkinliğini kanıtlaması gerekir... BM Antlaşması çerçevesi doğru şekilde devlet uygulamasını kontrol etmemektedir. Dolayısıyla md.2/4'ün yaşayan uluslararası hukuku yansıtmakta olduğu söylenemez.”²¹⁹

ÖSD bir Neo Realizm yaklaşımı olarak aynen yukarıdaki görüşü paylaşmaktadır. Bu tür görüşün özeti “hukuk yazılan değil uygulanan” cümlesi olabilir. Fakat bu bir hukuki görüş değil belki siyasi görüştür. Hukukun (BM Antlaşması ilkeleri dâhil) temel amacı da zaten bu uygulanabilir güce dayanan gerçeklerin yerine adalete dayanan gerçekler oturtmaktır.

²¹⁹ Taşdemir, a.g.e., s.251-252.

Bothe'e göre: "yapılageliş hukukunu değiştirmek için izlenmesi gereken şey, öncelikle mevcut hukuku ihlal etmek ve bu ihlali yeni bir hukuksal iddiayla meşrulaştırmaktır."²²⁰

Önceden de vurguladığımız gibi örf ve adet hukukunu oluşturmakta itiraz etmeyen toplumun da oldukça katkısı vardır. Nico Krisch'e göre: BM üyesi devletler 2001 yılında tasvip edilen 1373 sayılı karara itiraz etmemişler, bu yüzden uygulama ile daha önce bir çok kez olduğu gibi BM Antlaşması normları değişmiştir.²²¹

Bu tarz değerlendirmeler hukukun ruhuna uygun değildir. Zira bir hukuki örf ve adet ya da hukuksal normun oluşması için sadece bir otoriter devletin veya devletlerin herhangi bir görüş birliği yüzünden bir yöntemi uygulamaları kâfi değildir. Bir hukuki normun oluşması için bu uygulamalara ilaveten söz konusu yöntem veya eylemin temelinde hukuk kuralı uyguladığı inancı olması gerekir.

Buna rağmen uluslararası toplum, kamuoyu ve hukukçuların hukuksuz yöntemlerin uygulanmasına karşı pasif davranışlarının da bu hukuka aykırı normların oluşumunda etkisiz olmadığını kabul etmek gerekir.

5.Savaşın Normlaştırılması

ÖSD uluslararası ortamı öncelikle psikolojik bakımdan sonra da hukuki ve siyasi bakımdan, gerginlik ve istikrarsızlığa doğru itmektedir. Üstelik ismi bile dile alınmayan savaş, artık kuvvet kullanma değil tekrar savaş olarak sürekli ortaya atmaktadır. Böylece bu savaşın her an ortaya çıkabilmesinden yana uluslararası ortamda psikolojik bir hazırlık yaratmaktadır.

BM Antlaşması'nın 2. Md. üçüncü bendine göre: Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler. Söz konusu maddenin 6. bendine göre "Örgüt, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin de, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlar".

²²⁰ Michael Bothe, "Terrorism and the Legality of Pre-emptive Force", *EJIL*, Cilt 14, Sayı 2, 2003, s.236.

²²¹ Taşdemir, *a.g.e.*, s.256.

Güvenlik Konseyi, (BM Antlaşması md. 23/1 itibarıyla) uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi ve savaşın önlenmesi için gereken kararları verme yetkisine sahiptir. BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 Tarih ve 2625 (XXV) kararına göre:

“Bütün devletler, milletlerarası hukukun barış ve güvenliğin korunması ile ilgili olarak genellikle kabul edilmiş ilke ve kurallara iyi niyetle riayet edecekler ve Şart hükümlerine istinat eden Birleşmiş Milletler güvenlik sistemini daha müessir yapmak için çaba sarf edeceklerdir. Bahsi geçen paragraflarda yer alan hiçbir hüküm herhangi bir şekilde Şart’ın kuvvet kullanmanın hukuki olduğu durumlarla ilgili hükümlerinin alanını genişletecek veya daraltacak şekilde yorumlanmayacaktır”.

Yukarıdaki karara rağmen, ABD’nin terörizmle savaşı veya milli güvenlik anlayışı uluslararası hukukun temelini teşkil eden BM kararlarının alanını istediği kadar genişletmektedir. ÖSD ulusal güvenlik stratejilerini esas alarak açıkça savaştan bahsetmektedir, dikkat edilmelidir ki burada terörizme karşı operasyon, saldırı hatta kuvvet kullanım teriminden değil belki apaçık savaş teriminden yararlanmaktadır.

ABD’nin eski başkanı G. W. Bush, West Point’in Michie Stadyumu’nda mezun olmuş bin kadar harp okulu öğrencisinin ve ailesinin önünde ÖSD’yi izah etme kapsamında şöyle söylemiştir:

“Terörizme karşı savaş savunmada kalarak kazanılamayacak, Savaş alanını düşmanın bölgesine taşımamız, planlarını çökertmeliyiz ve daha ortaya çıkmasına fırsat vermeden, en kötü tedbirlerle böyle karşı karşıya gelmeliyiz, güvenliğe tek yol harekettir ve bu ulusu da harekete geçirecek”, “ulusumuzun davası, ülkemizin savunmasından daha büyüktür” ²²²

Bu doğrultuda ABD’nin ordusunun bütçesi son yıllarda hızla artmaktadır. Merkezi Stockholm’de bulunan Uluslararası Barış Çalışmaları Enstitüsü’nün (SIPRI) yayınladığı 2009 Yıllığı’na göre, dünyada askerî alan için harcanan para 2008 yılında 1 trilyon 464 milyar dolar olarak hesap edilmiştir. Bu rakam, bir önceki yıla göre yüzde 2, 4 ve 1999’a göre yüzde 45’lik bir artışı ifade ediyor. Bu harcamanın yüzde 41, 5’ini tek başına ABD yapmıştır. ²²³

Uluslararası hukukta saldırı, silahlı çatışma veya savaşın, her birisinin farklı anlamı olmak üzere “savaş” en geniş, şiddetli ve müddetli seviyede güç kullanımının örneği olarak

²²² Bob Woodward, *Saldırı Planı*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s.137.

²²³ Erhan, 2009, a.g.e.

tanımlanmaktadır, bu yüzden devletlerin ona başvurusu yasaklanmıştır. Hatta savaşı kınamakta o kadar ciddiyet ve ısrarda bulunmuş ki onun ismini geçirmekten bile kaçınarak yerine kuvvet kullanma kavramını oturtmuştur.

ÖSD ise en son çare olarak istisna koşullarını göz önüne almak şartıyla sınırlandırılmış olan kuvvet kullanmayı, en ön çare olarak geniş ve sınırsız biçimde, üstelik taktik değil strateji olarak seçmiştir. Bu nedenle kesinlikle uluslararası hukukun barışçıl ruhuna aykırıdır. Kısacası Başeren'in de ifade ettiği gibi: "BM Şartı'nın amaçları arasındaki hiyerarşiye bakarak yapılan değerlendirmede, insan haklarını tesis etmek için bile olsa kuvvet kullanılmasının en temel amaç olan uluslararası barış ve güvenliği koruma amacına ters düşmesinden dolayı hukuka aykırı olduğu ileri sürülmektedir".²²⁴

Başka bir gözden kaçan mesele ÖSD'nin tehditkâr dilidir. Uluslararası hukukun omurgasını oluşturan BM Antlaşması'nın md.2/4'ünde ve sairî kararlar ve bildirilerinde her zaman kuvvet kullanma yasağından bahsedilmişse, bunun eşi olarak kuvvet kullanma tehdidinin yasak olması da yanında öne sürülmüştür. Diğer bir ifadeyle silahlı saldırının suç olması kadar silahlı saldırıya başvurma tehdidi de suçtur.

²²⁴ Başeren, 2003, *a.g.e.*, s. 174.

III. Bölüm:

Terörizmle Mücadelede Uluslararası Kurumlar:

A. Uluslararası Kurumlar ve Terörizmle Mücadele

1. Mevcut Kurumların Yetkileri ve Potansiyelleri

ÖSD'nin temelinde bazı haklı nedenler de bulunmaktadır. Bu doktrinin ortaya çıkması şu soruyu da gündeme getirmiştir: Acaba uluslararası terörle mücadelede gerçekten terörizmi ortadan kaldırmak için ciddi organlar var mıdır? Cevap olumlu ise, onlar şu ana kadar neler yapmışlardır?

Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist saldırılar, ulusal ve uluslararası ceza hukuku mekanizmaları kapsamında mücadele edilmesi gereken bir suç olarak algılanmaktadır.²²⁵ Ama başka bir devletin terörizmle ilgili sorumluluğu ortada ise veya bu konuda güç kullanmaya gereklilik duyuluyorsa, konu BMGK'yi ilgilendirmektedir.

Terörizm sorunu 1972 yılındaki 27. toplantıdan itibaren her BM Genel Kurulu'nda gündeme getirilmiştir. BMGK 1979 ile 1999 yılları arasında, uluslararası terörizmi hedef alan 13 bildiri yayınlamış ve karar almıştır. Genel Kurul ayrıca 1973, 1977 ve 1979 yıllarında, uluslararası terörizm konusunda bir komitenin kurulmasını da kararlaştırmış, 1996 yılında da bu komite yeniden canlandırılmıştır. Bu komitenin amaçları; uluslararası terörizme karşı kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturacak bir sözleşme hazırlamak ve BM himayesinde terörizmin her türüne karşı uluslararası toplumun ortak tepkisini ortaya koyacak konferanslar düzenlemektir.²²⁶

BM Antlaşması Güvenlik Konsey'e, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğunu ve barışın tehlikede olduğunu kararlaştırma yetkisini vermektedir. Bu sorumluluk ve yetki BM şartının 41 ve 42. maddelerine göre, çeşitli diplomatik ve ekonomik önlemlerin alınmasını takiben, askeri güç kullanımına kadar uzanmaktadır. Uluslararası Ceza

²²⁵ Travalio, *a.g.e.*, s.98-100.

²²⁶ Türkiye Barolar Birliği, *a.g.e.*, s.359.

Mahkemesi Statüsü, Mahkeme ve BMGK arasında yapılan antlaşmalar çerçevesinde, uluslararası hukukun ve insan haklarının ihlal edilmesi durumunda Güvenlik Konseyi'ne dava açılması konusunda hak tanınmıştır.²²⁷

Uluslararası terörizmle mücadele konusunda BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi önemli kararlar almışlardır. Aşağıda konu ile ilgili kurumlar ve kararlardan birkaç tanesini gözden geçireceğiz.

a.BM Genel Kurulu'nda Terörizme Karşı Mücadelede Alınan Kararlar ve Bildiriler

BM'nin, terörizm konusunda alan önemli kararları ve yayınlanmış olan bazı bildirileri şunlardır:

1- Ekim 1970 Tarihli ve 2625 Sayılı Karar, bu kararda: *“Her devletin kendi ülkesinde, bir başka devletin topraklarındaki terörist faaliyetleri organize etmek, kışkırtmak, yardımcı olmak ve yer almaktan kaçınma görevi olduğu”* konusundaki prensip yinelemiştir. Böylece terörizm uluslararası hukuk açısından uluslar arası bir suç olarak tanımlanmış dolayısıyla karara göre bütün devletlerin terörizm konusunda direkt yada dolaylı geniş kapsamda sorumlu olduklarına vurgu yapılmıştır.

Kararın başka bir paragrafına göre *“Bütün Devletler, milletlerarası hukukun barış ve güvenliğin korunması ile ilgili olarak genellikle kabul edilmiş ilke ve kurallarına iyi niyetle riayet edecekler ve Şart hükümlerine istinat eden Birleşmiş Milletler güvenlik sistemini daha müessir yapmak için çaba sarf edeceklerdir”*.

BM Antlaşması'ndan sonra en önemli ve kapsamlı kararlardan biri bu karardır, çünkü güvenlik ve barış konusunda, kuvvet kullanma ve tehdidi konusunda, hem de egemenlik, eşitlik ve sair konuların hakkında, uluslararası hukuka bir önemli kaynak oluşturmuştur. Kronolojik bakımdan konuyla ilgili kararları şu şekilde sıralandırabiliriz:

- 2- 9 Aralık 1994 Tarihli Genel Kurul Kararı uluslararası terörizmle mücadele sürecinde daha da ilerlemiş ve uluslararası terörle mücadeleye azim gösterdiğine dair daha şeffaf ifadelerde bulunmuştur, bu karara göre : *“Uluslararası Terörizmi Ortadan Kaldırmak için Alınacak Önlemler”* başlıklı bir bildirge onaylanmıştır.

²²⁷ Yusuf Aksar, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri”, *AÜHF Dergisi*, cilt 52, Sayı 2, 2003, s.131.

- 3- 18 Aralık 1994 Tarihli Genel Kurul Kararında Terör “insan hakları ihlali” sayılmış ve üye devletler; uluslararası terörizmi reddetmeye, terör suçlarını önleme ve cezalandırma konusunda işbirliği yapmaya çağırılmıştır.
- 4- 5 Ekim 2001 Tarihli Kararı, BM'ye üye ülkeler terörizmle ilgili sözleşmelere taraf olmaya çağırılmıştır. Ayrıca aynı kararda, uluslararası terörizme karşı sözleşmelerin hazırlanması, Genel Kurul Hukuk Komitesi'nden bu konuda gelecek kararlarının uygulanması, hiçbir dinsel ve etnik grup ayrımı yapılmaksızın, terörizmin tanımını da yapacak bir medeniyetler arası diyalog ortamı yaratılması yolunda tavsiyelere yer verilmiştir.

BM'nin bu toplantısında terörizm konusunu araştırarak bir “Politika Çalışma Grubu” da kurulmuştur. Söz konusu grup terörizmle mücadelenin etkin ve sonuç alıcı biçimde yürütülebilmesi için kullanılabilecek uluslararası araçları değerlendirecek ve terörizmle mücadelenin, insan haklarına zarar verilmeden yürütülebilmesi için alınması gereken önlemleri tartışacaktır.²²⁸

BM ile ilgili olan kurumlarda da terörizme karşı birçok sözleşme ve protokol imzalanmıştır, Örneğin:

- 14 Eylül 1963 tarihinde Tokyo'da imzalanan, “*Uçak İçinde İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemler Hakkında Sözleşme*”: Bu sözleşme, uçak personeline ve yolculara bazı yetkiler vererek onları korumayı amaçlamıştır.
Uçak kaçırma veya patlatma her zaman uluslararası teröristlerin kolay hedefi olarak belirlenmiştir, bu yüzden bu sorunu önlemek, terörizmle mücadele sürecinde en önemli konulardan olarak nitelenmektedir. Uluslararası terörizmin en önemli örneği sayılan 11 Eylül 2001 saldırıları da uçak kaçırmakla gerçekleştirilmiştir.
- 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan “*Uçağın Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesinin Ortadan Kaldırılması Hakkında Sözleşme*”: bu sözleşmeye göre hava taşıtlarına kanunsuz el konulması suçunu tanımlamakla, sözleşmeye taraf olan ülkelere;
1) Hava taşıtlarına kanunsuz el koyanları cezalandırma veya suçu işleyenleri 3. şahıslara teslim etme, 2) Yolcuların ve mürettebatın yolculuklarını kolaylaştırmak, 3) Uçaktaki kargoyu gitmesi gereken yere ulaştırılması konusunda zorunluluklar getiriyor.
- 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan “*Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme*”: Tokyo ve Lahey Sözleşmelerinde sözü

²²⁸ Türkiye Barolar Birliği, *a.g.e.*, s. 262. Ayrıca Bkz. “Text and Status of the United Nations Conventions on Terrorism”, [http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp]. (31/07/2008)

geçmeyen ve sivil havacılığa tehlike oluşturan birçok kanunsuz harekete tanım getirip, sözleşmeye taraf devletlerin suçlular hakkında hukuki düzenlemeler yapmasını zorunlu kılıyor.

- 14 Aralık 1973 tarihinde New York'ta imzalanan “*Diplomatik Görevliler Dahil Uluslararası Alanda Koruma Altındaki Kimselere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme*”: Bu sözleşmeye taraf olan devletler, uluslararası olarak korunan kişilerin (diplomatlar, devlet başkanları, bakanlar, uluslararası teşkilatların başkanları ve onların aileleri) can ve mal güvenliğini korumak ve onlara karşı suç işleyenleri cezalandırmak konusunda yükümlüdürler.
- 17 Aralık 1979'da “*Rehin Almaya Karşı Uluslararası Sözleşme*”: Sözleşmeye taraf olan devletler, rehin alma işleminde yer alan suçluları yakalayıp daha sonra cezalandırarak, rehinelere sağa salım ülkelerine teslim etme konusunda yükümlüdürler.
- 03 Mart 1980'de “*Nükleer Materyallerin Fiziksel Korunmasına Dair Sözleşme*” : Taraf olan devletler, nükleer materyallerin korunması konusunda minimum önlemleri almak, nükleer materyalleri kullanarak suç işleyenlere karşı her türlü hukuki önlemi almak zorundadırlar.
- 24 Şubat 1988 tarihinde Montreal'de, 23 Eylül 1971 tarihinde (Montreal'de) imzalanan “*Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme*” ye ek olarak imzalanan protokol.
- 10 Mart 1988'de “*Sivil Havacılık Amacıyla Kullanılan Havaalanlarının Güvenliğine Karşı İşlenen Suçlar Hakkındaki Sözleşme*”: 1971 Montreal Sözleşmesi'nde belirtilen cezaları artırır.
- 10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan “*Kıta Sahaneliği Üzerine Yerleştirilmiş Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol*” deniz Ulaşımı Sözleşmesi'nde bulunan suçlara ilave olarak, deniz yatağında kurulu platformlara karşı işlenen suçları da ekler. Aynı tarihte Deniz Ulaşımının Güvenliğine Karşı İşlenen Suçlar Hakkındaki Sözleşme: Uluslararası sularda yolculuk yapan gemilere karşı işlenen suçlar konusunda, sözleşmeye taraf devletlere tutuklama ve cezalandırma konusunda yetki verir.
- 01 Mart 1991'de “*Plastik Patlayıcıların Bulunmasını Sağlamak İçin Bunların İşaretlenmesi Sözleşmesi*”: Taraf olan devletler, plastik patlayıcı üreticilerini bu patlayıcıları işaretlemekle yükümlü kılmak zorundadırlar. Aynı zamanda taraf devletler,

işaretlenmemiş patlayıcıların topraklarında dolaşımını engellemek ile yükümlüdürler. Sözleşme sayesinde patlayıcılar konusunda uluslararası bir komisyon da kurulmuştur.

- 15 Aralık 1997’de “*Terörist Bombalamaların Engellenmesine Karşı Uluslararası Sözleşme*”: Sözleşmeye taraf devletler, ölüme ya da yaralanmalara ya da büyük ekonomik kayıplara yol açacak maddelerin kamu alanlarında, toplu taşıma araçlarında taşınmasını, patlatılmasını yasal yollardan engellemek ile yükümlüdürler.
- 09 Aralık 1999’da “*Terörizmin Kaynaklarının Kurutulmasına Dair Uluslararası Sözleşme*”: Taraf olan devletleri, insanları öldürme amacıyla kullanılan banka hesaplarını ortaya çıkarma, dondurma ya da bu hesaplara el koyma konusunda yükümlü kılar.

Özet olarak Birleşmiş Milletler, 1972’deki 27. toplantısından beri genelde her toplantısında terörizmi Genel Kurul’un gündemine getirmiştir. 1979 ile 1999 arasında, BM Genel Kurulu, uluslararası terörizmi hedef alan 13 bildiri yayınlamış ama sadece 1 karar almıştır. Buna ek olarak, Genel Kurul, 1973, 1977 ve 1979’da raporlarını Genel Kurul’a sunan uluslararası terörizm konusunda bir komitenin kurulmasını da kararlaştırdı.

1996’da bu komite amaçlarını şöyle belirlemiştir:

“*Uluslararası terörizme karşı kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturacak bir sözleşme hazırlamak, BM himayesinde terörizmin her türüne karşı uluslararası toplumun ortak tepkisini ortaya koyacak konferanslar düzenlemek*”. Maalesef bu çabalar, terörizme karşı kesin sonuçlar almaya pek yardımcı olmamıştır.²²⁹

b. BM Güvenlik Konseyi’nde Terörizme Karşı Mücadele konusunda Alınan Kararlar

BMGK’de de terörizmle mücadeleyle ilişkin günümüze kadar çok sayıda karar alınmıştır. Bunlardan 1267, 1269, 1333, 1368, 1373 , 1390, 1455, 1526, 1566 ve 1624 sayılı kararlara işaret etmeliyiz.

BMGK’nin 1267 sayılı kararıyla devletler, Taliban’ın sahip olduğu dolaylı ya dolaysız olarak kontrol ettiği, mallardan elde ettiği veya sağladığı fonlarda dahil olmak üzere Komite tarafından tespit edilen fonlarını ve diğer mali kaynaklarını donduracaklardır. Ayrıca bütün devletler, herhangi bir uluslararası anlaşma veya sözleşme ile getirilen hak ve yükümlülükleri bulunsa bile bu karar hükümlerine harfiyen uyum göstermek zorundadırlar.

²²⁹ Brett D. Schaeffer, “Birleşmiş Milletler Antlaşmaları ve Konferansları Terörizmi Durdurmaya Yetmez”, 2 Aralık 2009, [http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/schaeffer_p.htm]. (02/12/2009)

1269 sayılı kararda “Devletlerin, iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalarla terörizmin önlenmesine yönelik karşılıklı işbirliğinin sağlanması, terörist faaliyetlerin planlanmasının ve finanse edilmesinin önlenmesi, terörist faaliyetleri planlayan, finanse eden veya gerçekleştirenlerin tutuklanması, soruşturulması veya iadesine ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması zorunluluğu” getirilmektedir.

1333 sayılı kararda ise, özellikle Taliban ve El Kaide örgütünü hedef almakla çok özel önlemler getirmektedir. Bu karar uyarınca:

“Devletler, Afganistan’da Taliban denetimindeki bölgelere askeri faaliyetlerle ilgili teknik görüş, yardım veya eğitim olanaklarının sağlanmasını önlemekle” yükümlü kılınmakta, ayrıca “kendi bölgeleri içinde faaliyet gösteren Ariana Afgan Havayolları da dâhil olmak üzere tüm Taliban bürolarını kapatmaları ve El Kaide örgütü de dâhil olmak üzere Usame Bin Ladin ve ona bağlı kişi ve kurumların, Komite tarafından belirlenen fon ve mali varlıklarını gecikmeksizin dondurmak üzere acil önlemler almaya davet” edilmektedirler.

Güvenlik Konseyi’nin 1368 sayılı kararında, daha öncekilerin çerçevesine oturmakla birlikte 11 Eylül’de, New York, Washington DC ve Pennsylvania’da gerçekleştirilen terörist saldırıları kınamak, bu saldırılarda zarar gören ve yakınlarını yitirenlere taziyelerini sunmak, terörist aktivitelerde bulunanlara yardım, yataklık ve destek sağlayanların adalet önüne çıkarılmalarını sağlamak için, uluslararası platformlarda mücadele edilmesi gereğini vurgulamak için alınmıştır. Bu kararda bir genel yaklaşımla terörizm kınanmış ama söz konusu eylemler, herhangi bir şahıs grup veya devlete yüklenmiş değildir.

BMGK’nin 28 Eylül 2001 tarihinde 1373 sayılı kararında da belli kişiler veya örgütler hedef alınmamıştır. Genel olarak terörist eylemlerin finansmanının önlenmesi ve cezalandırılması, terörist eylemleri işlemek için kullanılacağı bilinerek, mali kaynak temini ve toplanmasının suç haline getirilmesi, teröristlerin ve terör örgütlerinin malvarlıklarının dondurulması öngörülmüş ve üye devletlere işbirliği çağrısında bulunulmuştur. Bu geniş karara göre:

- a) *Terörizmin finansmanını önlemesi ve cezalandırması,*
- b) *Terörist eylemleri işlemek için kasten mali kaynak temini ve toplanmasını suça dönüştürmesi,*
- c) *Terörist eylemlerde bulunan, teşebbüs eden ve bunlara yardımcı olan, eylemleri kolaylaştıranların anaparaları, mali varlıkları ve ekonomik kaynaklarının dondurulması,*

- d) *Aktif ya da pasif, her ne şekilde olursa olsun terörist gruplara üye toplanmasını ve teröristlere mühimmat, silah, patlayıcı sağlanmasının cezalandırması, terörist eylemlerin işlenmemesi için istenilen bütün önlemlerin alınması ve özellikle bilgi değişimi yaparak diğer devletlere acil uyarıda bulunulması,*
- e) *Terörist eylemlere katılan, mali destek sağlayan, örgütleyen, destekleyen ve faillerine yataklık yapanlara sığınma hakkı tanınmaması,*
- f) *Terörist eylemlere mali kaynak sağlayan, örgütleyen, destekleyen ya da bu eylemleri yapanların, bu tür eylemleri diğer devletlere veya bir devletin vatandaşlarına karşı işlemek amacıyla topraklarını kullanmalarını engellemeye,*
- g) *Sınırlarda etkili denetimler icrası yolu ile teröristler ve terörist grupların hareketlerini denetlemeleri yükümlülüğü getirilmiştir.*²³⁰

Uluslararası terörle mücadele sürecini daha kapsamlı ve etkili şekilde geliştirmek doğrultusunda, ilerledikçe daha da ciddiye kararlar alınmıştır. Bu gerekçe ile BMGK'nin 1624 sayılı kararı çıkartılmıştır.

Söz konusu (14 Eylül 2005 tarihli) 1624 sayılı kararda, artık sadece teröristlerin değil terörizmi teşvik edenlerin de cezalandırılması için üye ülkeler yasal düzenlemeler yapmaya çağrılmaktadır. Ayrıca bu eylemlerin haklılığını savunanlara, mazeret bulanlara ve onları yüceltenlere karşı gerekli önlemlerin alınması ve bunun yanı sıra terörle ilişkisi saptananlara “güvenli bölgeler” yaratılmasının önlenmesi üye devletlerden istenmektedir. Karar, “terörün amacı ne olursa olsun, ne zaman olursa olsun ve kimin tarafından yapılsa yapılsın terörizm, güvenlik ve barışın bir numaralı tehdididir” ibaretiyle uluslararası terörizmle mücadele konusunun oldukça önemsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası terörizmle mücadele hakkında uluslararası toplumu temsil eden BM ve onun Güvenlik Konseyi, sadece kararlar, sözleşmeler ve protokoller imzalaştırmayla sınırlı kalmamış, bu mücadelenin somut örneği olarak bazı kurulları da şekillendirmiştir.²³¹ Bu kurumlar şu şekilde sıralanabilirler:

- I. *1267 sayılı kararın izlenmesi hakkında İzleme Grubu komitesi* : Konsey'in (15Ekim 1999 tarihli)1267 sayılı kararı ile kurulmuş , Taliban ve Bin Ladin'le ilgili olarak Konsey'in verdiği yaptırım kararlarını izlemekle yükümlüdür. Söz konusu kararla ilgili (31

²³⁰ Ercan Çitlioğlu, *BM Güvenlik Konseyi Kararlarında Terörizm*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005, s.217–222.

Ayrıca Bkz. [<http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>] (31/10/2009)

²³¹ Türkiye Barolar Birliği, *a.g.e.*, s.364 ve s 375–367.

Temmuz 2001 tarihli) 1363 sayılı Konsey kararı ile kurulan İzleme Grubu ise, 1267 sayılı Komite'ye yardımcı olmakla görevlendirilmiştir.

- II. *Terörizmle Mücadele Komitesi (CTC: Counter-Terrorism Committee)*: 28 Eylül 2001 tarihli ve 1373 sayılı Konsey kararıyla kurulmuştur. Komite, örnek yasaların hazırlanması dahil, terörizmle mücadele alanındaki en iyi uygulamaları saptama, değişik kaynaklarda bulunabilecek yardım yeteneklerinden yararlanma olasılıklarını belirleme ve benzer yardım programları arasında görevdeşlik yaratmak suretiyle, devletlerin uluslararası, bölgesel ve alt bölgesel kuruluşlarla işbirliği olanaklarını araştırma ve geliştirmekle görevlidir.
- III. *Analitik Destek ve Yaptırımları İzleme Ekibi (Monitoring Team)*: Güvenlik Konseyi'nin (30 Ocak 2004 tarihli)1526 sayılı kararına göre kurulan bu ekip, görev alanındaki ülkelerle yakın danışma ve işbirliği faaliyetleri içinde bulunmaktadır.
- IV. *Kitle İmha Silahları ile İlgili Komite*: Konsey'in (28 Nisan 2004 tarihli) 1540 sayılı kararı ile kurulmuştur. Görevi, kitle imha silahlarının yayılmasının ve özellikle de terör örgütlerinin eline geçmesinin önlenmesi için gereken önlemleri saptamaktır.
- V. *Çalışma Grubu*: Güvenlik Konseyi'nin (8 Ekim 2004 tarihli)1566 sayılı kararıyla kurulan bu grubun görevleri arasında, El Kaide ve Taliban konusunda çalışan diğer oluşumların görev alanına girmeyen hususlar ve terörizm mağdurlarının zararlarının tazmin edilebilmesi amacıyla özel bir fon oluşturulabilmesi imkânlarının araştırılması bulunmaktadır.
- VI. *Mali Eylem Görev Grubu (FATF: Financial Action Task Force)*: 27 Eylül 2001 tarihinde New York'ta imzalanan "Terörizmin Finansmanının Önlenmesi'ne Dair Uluslararası Sözleşme"ye istinat eden bu grup, terörizmin finansmanın önlenmesi alanında görev yapmaktadır.

Bu konuda grubun belirlediği şu başlıklardaki "8 Özel Tavsiye", terörizmle mücadele alanında önem ifade etmektedir, bu tavsiyeler şunlardır:

- 1- BM Belgelerinin onaylanması ve yürürlüğe konması,
- 2- Terörizmin, terörist eylemlerin ve terör örgütlerinin finansmanının suç haline Getirilmesi,
- 3- Terörist malvarlıklarının dondurulması ve müsaderesi,
- 4- Terörizmle ilgili şüpheli işlemlerin bildirimi,
- 5- Uluslararası işbirliği,
- 6- Alternatif havale yöntemleri,
- 7- Elektronik Transferin ve
- 8- Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Denetimi.

2.Terörizm ve Uluslararası Yargılama Sorunu

Gördüğümüz gibi uluslararası barış ve güvenliği korumak için terörizmle mücadelesini sürdüren BM, bütün siyasi ve hukuki eksikliklerine rağmen bu yönde devam etmeye kararlı gözükmektedir. Fakat uluslararası terör günden güne büyüyen uluslararası bir kurumdur bu nedenle teröre karşı mücadelede uluslararası toplumun günden güne artan somut adımlarıyla objektif sonuca ulaşabilmesi mümkündür. Bu imkânı yaratabilmek için BM kararlarının uygulanması zorunluluğunu gerçekleştirmesi gereklidir. Üstelik kararlara aykırı hareket edenlerin cezalandırılmaları kaçınılmaz şekle getirilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmesi için bir hukuk otoritesini yürüten güç lazımdır, bu güç kesinlikle bir uluslararası yargı kurumun sayesinde gerçekleşmesi mümkündür.

Dikkatle bakınırsa farazi bir durumda terörizmi destekleyen devletlerin ceza hukuku kapsamında cezalandırılmaları için, önce hukuk kurallarına uygun bir mahkemede adilce yargılanmaları gereklidir. Uluslararası teröristler veya destekçileri tutuklandıkları zaman, onların nasıl bir mahkemede yargılanacakları büyük bir sorun olacaktır. Genelde ulusal hukuka dayalı bir mahkemede uluslararası teröristlerin yargılanmaları siyasi hassasiyetlerden dolayı olumsuz tepkiler doğurur, bu durum olaylarla ilgili devletler arasında uyuşmazlıklara neden olacaktır.

Diğer taraftan, BM'nin yargılaması için ilgili bir özel mahkeme tesis etmesi sorunu çözme konusunda sadece geçici bir yöntem oluşturur. Bu yönde Uluslararası Ceza Divanı'nın yetki alanını daha genişletmekle birlikte uluslararası terörizm suçunun insanlığa karşı bir suç olarak tanımlaması ve teröristlerin Divan'de yargılanmalarını sağlamalıdır.

Uluslararası Ceza Divanı (UCD) direkt olarak BM'ye bağlı bir organ değildir, ama uluslararası hukuk ve uluslararası toplumla ilgili bir kurumdur, bunun için uluslararası suçlara karşı mücadelede en önemli kurumlardan sayılır. Günümüze kadar bu organ uluslararası terörizmle ilgili herhangi bir karar çıkaramadıysa bile, bünyesindeki potansiyellere göre bu alanda esas rol oynayabilecek kadar önem taşınmaktadır.

a.Uluslararası Ceza Divanı

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun çalışmaları doğrultusunda, 1993 yılında, Eski Yugoslavya'da savaş başlamış, bu savaşla birlikte insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım tekrar uluslararası kamuoyunun gündemine oturmuştur. BMGK sorumluları yargılamak için, olaya ilişkin özel bir mahkeme (*ad hoc*) olan Eski Yugoslavya Uluslararası Mahkemesini kurmuştur.²³² 15 Haziran 1998 ve 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında Roma'da Birleşmiş Milletler Tam Yetkililer Konferansı'nda Uluslararası Ceza Divanı Statüsü, yüz yirmi devletin olumlu, yedi devletin olumsuz ve yirmi devletin çekimser oylarıyla kabul edilerek 18 Temmuz 1998 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Temmuz 2002'den itibaren yürürlüğe girmiştir.²³³

Roma Statüsü Giriş kısmında, barış ve güvenliğin korunması hakkında, uluslararası kamuoyunu ilgilendiren ciddi suçların cezasız kalmaması, suçu işleyenlerin suçun cezasız kalacağını düşünmelerine son verilmesi, herhangi bir ülkenin bir diğerinin uluslararası ilişkilerine silahlı müdahalede bulunmasının gerektiğinin üzerinde durulması, bu statü ile kurulan uluslararası ceza mahkemesinin milli ceza yargılama yetkisine tamamlayıcı olmasının üzerinde görüş birliği, uluslararası adaletin son raddesine kadar uygulanmasının garanti altına alınması konusunda karara varılmıştır.²³⁴

Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin ifadesiyle, uluslararası cezai yargı, *jus cogens* normlar düşüncesine ve 1907 La Haye Sözleşmelerinin mirasına dayanmaktadır.²³⁵ Alpkaya'ya göre kendisini BMGK kararlarının hukuksallığını denetlemeye yetkili gören Mahkeme, yargı yetkisine giren konularda diğer uluslararası örgüt ve organlar bakımından da bağlayıcı karar almaktan çekinmemektedir.²³⁶

²³² Rifat Murat Önok, "Uluslararası Ceza Divanı", *İzmir Barosu Dergisi*, 2001/1: [www.izmirbarosu.org.tr/dergi_sayi01_08.htm]. (10/01/2010)

²³³ Elif Uzun, "Milletlerarası Ceza Mahkemesi Kapsamındaki Suçlar Bakımından Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Değerlendirilmesi", *Eskişehir Barosu Dergisi*, Sayı. 7, Haziran 2005, s. 207.

²³⁴ Bkz. International Criminal Court, Rome Statue of International Criminal Court, Public Information and the Documentation Section of ICC, Hague, A./CONF.183/9, 1998, s.7

²³⁵ Hans Köchler, (Çev: Funda Keskin / Erdem Denk), *Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı?*, İstanbul, Alkım Yay., 2005, s. 40.

²³⁶ Gökçen Alpkaya, *Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s.75.

UCD'nin faaliyete başlamasıyla birlikte, insancıl hukukun ağır ihlalleriyle ilgili, ulusal yargı yetkisini tamamlayıcı bir yetki türü olarak Mahkeme'ye tanınan yargılama yetkisi, evrensel bir yetki niteliğine sahiptir.²³⁷ Uluslararası Ceza Divanı Statüsü, Mahkeme ve BMGK arasında yapılan antlaşmalar çerçevesinde, uluslararası hukukun ve insan haklarının ihlal edilmesi durumunda Güvenlik Konseyi'ne dava açılması konusunda hak tanımıştır.²³⁸

Pazarcı'ya göre uluslararası hukuka kaynaklık eden mahkeme kararları sadece uluslararası mahkeme kararları olmayıp, hakem kararları ve ulusal mahkeme kararları da bu işlevi görebilmektedir.²³⁹ Lakin Türkmen'e göre UCD'nin, bazı yetki eksikliklerinden dolayı uluslararası hukuk alanında yeterince geniş davranabilmesi sınırlanmış bulunmaktadır. Fakat bu durum evrensel yargı olgusunun evrensel anlamda kabul gördüğü anlamına gelmemektedir.²⁴⁰

Divan'ın devletler üzerinde veya devletlerin sorumluluğuna yönelik yargı yetkisi bulunmamaktadır. Divan'ın yetkisine giren suçlar, uluslararası toplumu derinden etkileyen çok ağır suçlar olan "soykırım suçu", "insanlığa karşı işlenen suçlar", "savaş suçları" ve "saldırı suçu"dur (saldırı suçu henüz tanımlanmadığından bu konudaki yargı yetkisi, tanımın yapılmasına kadar askıdadır). Burada en önemli mevzu uluslararası terörizmin de insanlığa karşı bir suç olarak Divan'ın yetki alanına sokmaktır.

UCD, sadece bireylerle ilgili yargı yetkisine sahiptir.²⁴¹ Kesinlikle bu eksikliklerin giderilmesi önünde mani olarak bir siyasi irade bulunmaktadır. Mahkeme, sadece gerçek kişileri yargılama yetkisine sahip olmasından ötürü, örgüt ve grupları da yargılama yetkisine sahip bulunan Nürnberg Mahkemesinin gerisinde kalmakla eleştirilmiştir.²⁴²

Sınırlandırılmış olmasına rağmen Uluslararası Ceza Divanı'nın kuruluşu, "hukukun üstünlüğü ve evrensel insan haklarının gelişimi yönünde atılmış dev bir adım ve gelecek nesillere bir ümit kaynağı"²⁴³ olarak değerlendirilmiştir.²⁴⁴ Bu doğrultuda UCD, BM ve ona bağlı

²³⁷ Tezcan Durmuş, "Ulusal Mahkemelerin Evrensel Yargı Yetkisi ve Belçika Örneği", İstanbul, *Hukuk ve Adalet Dergisi*, Sayı. 1, Ocak-Mart 2004, s. 82.

²³⁸ Aksar, *a.g.e.*, s.131.

²³⁹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Ankara, Turhan Kitabevi, I. Kitap, 2004, s.255

²⁴⁰ Füsün Türkmen, *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, İstanbul, Okumuş Adam Yayınevi, 2006, s. 74-75.

²⁴¹ Yusuf Aksar, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış", Ankara, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Yıl.1, Sayı 3, 2005, s. 6.

²⁴² Canan Ateş Ekşi, *Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004, s. 32.

²⁴³ Statement by the United Nations Secretary-General Kofi Annan at the Ceremony Held at Campidoglio Celebrating the Adoption of the Statute of the International Criminal Court, 18 Temmuz 1998; UN Press

organlarla birlikte uluslararası hukukun daha etkin ve güvenilir duruma gelmesini sağlayabilir, yeter ki uluslararası toplum tarafından sadakat ve ciddiyetle desteklensin.

b. ABD'nin UCD ile ilgili Engelleyici Tavrı

Başta teröristler olmak üzere uluslararası suçluları yargılamak için, güçlü bir yargı organının tesis edilmesi gerekmektedir. Bu yönde terörizmden mağdur olarak ÖSD'yi gündeme getiren ABD'nin, gönüllü olarak her türlü yardımdan çekinmeden herhangi devletten daha öncü davranması gerekir.

ABD önce Uluslararası Ceza Divanı Statüsü'nü kabul etmiş ama sonra imzasını geriye almıştır, bu davranış uluslararası hukukta kötü örnek olmasından ziyade ABD'nin uluslararası suçlarla(terörizm dâhil) mücadelesi hususunda, samimi olup olmadığına dair ciddi şüpheler yaratmaktadır.

ABD Statüyü kabul etmemesi konusunda birkaç neden ortaya atmıştır. Ama böyle gözüküyor ki gerçekten temel nedeni, kendi istekleri doğrultusunda Güvenlik Konseyi'nin kontrolü altında hareket eden uluslar arası bir organın kurulamamasından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, dünyada en çok barış gücü askeri ve personeli bulunduran bir ülke olan ABD, Statüye taraf bir devlet veya Savcılık Makamı'nın re'sen başvurusu üzerine Amerikan vatandaşlarının aleyhine siyasi nitelikli davaların Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde açılabileceğini de gerekçe olarak göstermiştir.²⁴⁵

Aslında ABD'nin beyan ettiği muhalefetine yedi delil sıralandırabiliriz: Saldırı Suçunun tanımlanması, Mahkemenin Zorunlu Yargı Yetkisi, Mahkemenin Taraf Olmayan Devletlerin Vatandaşları üzerindeki yetki, Tamamlayıcılık İlkesinin Eksikleri, Savcının “proprio motu” Yetkisi, Mahkemenin Çekince Yasağı, Mahkeme ile ilgili BMGK'nin Konumu. Bu nedenleri özet olarak şöyle açıklayabiliriz:

Release L/ROM/23, "Secretary-General Says Establishment of International Criminal Court is Major Step in March Towards Universal Human Rights, Rule of Law", 18 Temmuz 1998.

²⁴⁴ Aksar, *a.g.e.*, s.131.

²⁴⁵ Aksar, *a.g.e.*, s.132.

i. Divan'ın Statüsünde Saldırı Suçu'na yer verilmesi²⁴⁶

Uluslararası Hukukta uyuşmazlıklar, çatışmalar ve savaşların ortaya çıkmasını önlemek için en önemli ilkelerden olan saldırı suçunun tanımlanması, bir türlü net olarak resmi şekilde gündeme gelememiş ve bu yüzden saldırgan tarafları yargılama imkânı yaratılamamıştır. UCD Statüsü bu problemi çözmek yönünde büyük bir adım atmıştır. Uluslararası hukukta bir fırsat olarak değerlendirilen adım, ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Statü ile ilgili ABD'yi rahatsız eden ilk konu, Statü'de saldırı suçuna yer verilmiş olmasıdır. Her ne kadar, bu suç hakkında yargılama yetkisinin fiilen kullanılabilmesi için, fiilin tanımının yapılıp Statü'ye dâhil edilmesi gerekiyor ve bunun gerçekleşme ihtimali oldukça düşük ise de, saldırının soyut olarak Statü kapsamında bulunması bile, ABD'yi hoşnutsuzluğa itmektedir.²⁴⁷

Nüremberg yargılamalarından beri, “uluslararası suçların zirvesinde” sayılan ve birçok kere statü kapsamındaki çoğu suçların da kaynağı olan saldırı fiilinin Statüde yer alması normaldir. Öte yandan, uluslararası barışı sağlamak, ona yönelik saldırıları önlemek, terörizmi engellemek, milli çıkarlarını korumak gibi gerekçelere, sıklıkla yurt dışında askeri operasyonlar düzenleyen ABD yönetiminin²⁴⁸, saldırı fiili hakkındaki hassasiyetini de anlamak mümkündür. Fakat herhalde, kendi devlet politikalarından kaynaklanan bu siyasi sıkıntılarını, Statünün zaafını ortaya koyan hukuki bir kanıt olarak değerlendirmek mümkün değildir.²⁴⁹

ABD'nin bu türlü muhalefetlerinin arkasında hukuki kaygılardan ziyade siyasi kaygılar gizlenmiştir, diğer bir ifadeyle terörist saldırıları dâhil her türlü saldırıya karşı yargılama ve cezalandırma yetkisine sahip uluslararası bir hukuk örgütünün varlığı, ÖSD gibi dış kaynaklı tehditler ve saldırılara karşı etkin bir uluslararası örgütün olmadığını gerekçe olarak gösteren stratejilerin de gerekçelerini ortadan kaldırmaktadır.

²⁴⁶ Bu kısımda konu ile ilgili çoğu yerde bilgiler Murat Önok'un *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı* adlı kitabından aktarılmıştır.

²⁴⁷ R.Murat Önok, *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003, s.302. Ayrıca Bkz.Chrstopher Joyner ve Chrstopher Posteraro, “The United States and the International Criminal Court: Rethinking the Struggle Between National İntrests and Justice”, *Criminal Law Forum*, Vol.10, 1999, s.365.

²⁴⁸ Örneğin 2003 tarihli son Irak krizi.

²⁴⁹ Önok, *a.g.e.*, s.302.

ii. Divan'ın Zorunlu Yargı Yetkisi

Uluslararası örgütlerin zirvesinde yer alan BM'nin büyük eksikliklerinden biri kararlarının çoğunlukla sadece tavsiye şeklinde olup taraf devletleri temkine doğru yönlendirememesidir. UCD uluslararası hukukta zorunlu yargı yetkisine sahip olmakla somut olarak küresel bir yargıcın gerçekleşmesi doğrultusunda yine de bir büyük adım atmış olmaktadır. Terörizmi barındıran suçlu devletlere sitem eden ABD'nin diğer bir sıkıntısı, Statü'ye taraf olan devletlerin, mahkemenin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiş olmalarıdır.

Bilindiği gibi, ABD, sadece soykırım suçu bakımından bu sonuca yer verilmesini, diğer suçlar bakımından, yargı yetkisinin kabulünün devletlerin iradesine bırakılmasını istemiştir. Özellikle savaş suçları bakımından zorunlu yargı yetkisinin kabulü halinde, yurt dışında görev yapan Amerikan askerinin siyasi maksatlı kovuşturmalara maruz kalabileceğini düşünmüştür.

Daha da ileri giden bazı yazarlar Amerikan dış politikasını doğrudan etkilemeyi başaramayan diğer devletlerin bu politikanın uygulanmasını sağlayan kimselere yönelmek suretiyle dolaylı yoldan bu amaçlarına ulaşmayı düşünebileceklerini savunmaktadırlar.

Örnek vermek gerekirse ABD'nin Irak'a askeri operasyon düzenlemesini engelleyemeyen bazı mihraklar bu operasyonlarda görev alan Amerikan askerlerini hedef alarak dolaylı olarak ABD'yi baskı altında tutabileceklerdir.²⁵⁰

iii. Divan'ın Taraf Olmayan Devletlerin Vatandaşları üzerindeki yetki

Uluslararası sözleşmelere dayanan kurumlarının kararları, genelde sadece taraf devletleri bağlamaktadır. Bu nedenle çoğu zaman bu kararlara uymak istemeyen devletler ya bu türlü sözleşmelere girmekten imtina etmekte ya da bazen söz konusu statülerden çekilmeye karar vermektedirler. Örnek olarak İsrail'in Uluslararası Nükleer Enerji Ajansına dâhil olmaması veya ABD'nin UCD statüsünden çıkması verilebilir. Öte yandan geçmişte kurulan (UAD gibi) uluslararası hukuk kurumları sadece devletler ve uluslararası örgütlerle ilgilenmekle özel kişiler veya taraf devletlerin vatandaşlarını muhatap almamaktadırlar.

²⁵⁰ Önok, *a.g.e.*, s.302-3. Ayrıca Bkz. William Lietzau, "International Criminal Law After Rome: Concerns from a U.S. Military Perspective", *Law and Contemporary Problems*, Vol.64, No.1, Winter 2001, s.135.

UCD ise bu geleneği devre dışına bırakmış ve taraf olmayan devletlerin vatandaşları üzerinde bile yargılama yetkisini kazanmayı hedef almıştır. Böylece artık taraf olan devletler değil, taraf olmayan devletler de, üstelik bu devletlerin özel kişileri olan vatandaşları bile mahkemeye sevk edebilmek yetkisine sahip olmaktadır. Bu mesele ABD gibi kendi vatandaşlarının diğer devletler karşısında bir nevi dokunulmazlıkları olmasından ötürü devletler tarafından hazmedilmesi çok zordur.

Aslında eskiden beri uluslararası ceza hukukuyla ilgili problemlerden biri böyle bir yetkiye sahip olan hukuk örgütünün olmamasıdır. Bu yokluğun uluslararası hukukta yaradan boşluğundan faydalanıp suç işleyerek kendi devletlerin tapınağına sığınanlar, hukukun üstün gücünü hiçe sayarak illegal hayatlarına devam etmiş, dolayısıyla hukukun daha da uluslararası toplumun hayatında etkisiz ve devre dışı kalması konusunda katkıda bulunmuşlardır.

Tabii ki hükümetlerin bu ayrımcılığa temayül göstermeleri, sırf ulusal bir siyasi pozisyon kapsamında, vatandaşın oy kazanabilmelerini sağlamak amacıyla oluşmaktadır, yoksa hukuk sisteminin üstünlüğüne inançta bulunan hiçbir devletin, uluslararası çevresinde suçlu veya zanlı bulunan bir vatandaşın adil bir uluslararası mahkeme tarafından yargılanması olasılığından rahatsız olmasına gerek yoktur.

ABD'nin UCD statüsüne karşı çıkmasının nedenlerinden biri de mahkemenin böyle bir yetkide bulunması ve suçlu Amerikan vatandaşlarını yargı altına alabilmesidir, hem de ABD'nin statüye taraf olmamasına rağmen. Bu şarta dikkat edersek, zaten ABD'nin statüyü kabul etmemesi politikası, söz konusu ilkenin kapsam dışına çıkabilmesi anlamına gelmez.

iv. Divan'ın Tamamlayıcılık İlkesinin Eksikleri

UCD ile muhalif olan bir Amerikan yazar, Amerikan halkının geçmiş tecrübeleri ve kültürel yapısı itibarıyla yeni tesis edilmiş bir kuruma, peşinen ve körü körüne inanmaya meyilli olmadığını belirtmektedir.²⁵¹ Böyle bir yaklaşım ancak çıkarların temelinde yapılan aşırı Neo Realizmden kaynaklanan muhafazakâr Amerikan yaklaşımıdır.

Önceki şıkta sözü geçtiği gibi statüye göre taraf olmayan devletlerin vatandaşları üzerinde de mahkeme yargı yetkisine sahip bulunmaktadır. Fakat ulusal mahkemelerin

²⁵¹ Önok, *a.g.e.*, s.305 ve Lietzau, *a.g.e.*, s.136 -137.

soruşturma ya da kovuşturma yaptıkları durumlarda, UCD'nin yargı yetkisi devreye girmeyecektir fakat ilgili devletin soruşturma ya da kovuşturma yapma konusunda isteksiz olması ya da gerçekten muktedir olmaması durumunda, divan devreye girebilecektir. “Non bis in idem” ilkesi açısından da, md. 20/3 teki durumlardan birinin varlığı halinde, UCD tarafından tekrar yargılama yapabilecektir.

v. Savcının “proprio motu” Yetkisi

Uluslararası ceza mahkemelerinin ulusal ceza mahkemelerine göre önemli farklarından biri, mahkemenin sadece mağdur kişi veya kişilerin mahkemeye başvurmaları ve şikayette bulunmalarıyla devreye girmeleridir. Yani ulusal mahkemelerde savcı (toplumun haklarını korumakla görevli olarak) bir suçun işlenmiş olduğuna dair kanaatta bulunursa kendi başına (re'sen) suçluya karşı şikâyetçi olarak iddianame hazırlayabilmektedir, uluslararası mahkemelerde ise sadece ulaşan şikâyetnameler üzerinden savcılık devreye girebilmektedir. UCM statüsünün özelliklerinden biri, yargılama sürecinin mahkeme savcısının tarafından uygun görüldüğü zaman da başlayabilmesidir.

ABD'nin diğer bir itirazı savcıya tanınan bu re'sen soruşturmaya girişme yetkisine ilişkindir. Geniş yetkilerle donatılmış bir savcının bu yetkisini kötüye kullanarak siyasi amaçlı kovuşturmalar yapabileceğinden korkulmaktadır. Oysa ki md. 15 de tanınan bu yetki statü sistemi içerisinde hiç de suiistimal edilmeye müsait değildir.

Statünün 42. maddesi uyarınca, en üst düzeyde yetkinliğe ve saygınlığa sahip bir savcının seçilecek olması, bu görevi ifa edecek kimsenin ahlaki bütünlüğü hakkında güvence sağlamaktadır. Görevini kötüye kullanacak bir savcı seçilse ve bu kişi, siyasi amaçlı bir kovuşturmaya girişse de, işlemlere devam edebilmek için, Ön Soruşturma Dairesinden izin almalıdır(md. 15/3).

Bu aşamada en azından ilk görünüm ispatı düzeyinde deliller getirilerek kovuşturma yapmanın gerekli olduğu kanıtlanmalıdır. Ön Soruşturma Dairesi de, böyle bir ispat sağlanamamasına rağmen, yine kötü niyetle hareket edecek olursa, BMGK devreye girecek, md. 16'daki yetkisi uyarınca soruşturma veya kovuşturmayı erteleyebilecektir. Bu yetki kullanılmasa bile, sanığın mahkûm edilmesi, önce ilk derece sonrada istinaf dairesinin vereceği karara bağlıdır. Bu kararlar dünyanın dört bir yanından gelmiş en yetkin

hâkimlerden oluşan, kurul şeklinde teşkilatlanmış daireler tarafından verilecektir. En şüpheli komplo teorisyenleri bile böyle bir teşkilatlanmanın gerçekleşebileceğini düşünemezler.²⁵²

vi. Çekince Yasağı

Statünün 120. maddesi statüye çekince koymak suretiyle taraf olma imkânını ortadan kaldırmıştır. Bu düzenlemenin sadece ABD'ye yönelik bir önlem olduğu öne sürülmüştür. Oysaki bu hiç de doğru değildir. Buradaki amaç görüşmeler sonucunda zaten birçok devlete verilen tavizler sonucunda gücü azalan mahkemenin ayrıca her bir devletin Statüye çekince koyması sonucunda, tümüyle işsiz bir hale getirilmesinden duyulan korkuyu gidermektir.²⁵³ ABD bu kısımla muhalefetinin gerekçesini statünün UCD ile işbirliğinin yükümlülüğünü getiren hükümlerinin kendi anayasasına uymadığını unvan etmiştir.²⁵⁴

vii. Güvenlik Konseyi'nin Konumu

Uluslararası hukukun gelişmesinde önemli bir rol oynayarak, hukuk üstünlüğünü küresel boyutlarıyla tekrar gündeme getiren bu statüye karşı muhalif devletler (Çin, Fransa ve ABD gibi BMGK'nin daimi üyeleri) tıpkı geçmişte ulusal çıkarlarına uygun olmayan kararları önlemek için Güvenlik Konseyi'ndeki veto haklarını kullanabilmek yönünde, UCD'ni Güvenlik Konseyi'nin çerçevesine dahil etmek istemişlerdir. Tabii ki bu şekilde eğer mahkeme saldırı suçunun tespiti (ve sair suçlar) hakkında geniş kapsamlı yetkilerine dayanarak güçlü devletlerin isteklerine aykırı karar alacaksa yargı süreci Güvenlik Konseyi vasıtasıyla engelleyebilecekti.

Bu bakımından, konseye bağlayıcı ve kesin yetkilerin tanınması ABD'nin en büyük arzusuydu. Lakin statünün bu arzusu aksine düzenlenmiş olması, bu devletin Statüyü kabul etmemiş olmasının en büyük sebebidir.²⁵⁵ ABD'nin UCD konusundaki tutum ve davranışları, sürekli bir kurum olan UCD'nin varlık nedenini inkâr etmekte ve tüm evrensel yargı sistemini çökertme tehlikesi oluşturmaktadır.²⁵⁶

²⁵² Önok, *a.g.e.*, s. 306. Ayrıca Bkz. Joyner, *a.g.e.*, s.372-373

²⁵³ Philippe Kirsch, "The International Criminal Court: Current Issues and Perspectives, *Law and Contemporary Problems*, Vol.64, No.1, Kış 2001.

²⁵⁴ Joyner, *a.g.e.*, s.376.

²⁵⁵ A.William Schabas, "Editorial-International Criminal Court: The Secret of Its Success", *Criminal Law Forum*, Vol.12, 2001. Bkz. Önok, s.309.

²⁵⁶ Köchler, *a.g.e.*, s. 40.

B. Uluslararası Hukukta Terörizmle Mücadelenin Sorunları

1. Terminolojik Sorunlar

Antlaşmalar hukukuna ilişkin Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesine göre, antlaşmalar yorumlanırken kelimelerin olağan anlamları, kendi bağlamında ve antlaşmasının konusu ve amacı ışığında ele alınmalıdır. Buna rağmen BM Antlaşması ile ilgili geniş yorum farklılıklarından kaynaklanan kavramsal tartışmalar kimi uyuşmazlıklara neden olmuştur.

11 Eylül'e kadar terörist saldırılar ulusal mahkemelerde cezalandırılacak ağır suçlar olarak değerlendirilmiştir.²⁵⁷ ÖSD'nin gündeme gelmesiyle birlikte ondan sonra meşru müdafaa kavramı eskisine göre daha geniş ve belirsiz bir kavram haline gelmiştir.²⁵⁸ Bu mesele devletlerin, meşru müdafaa hakkını ulusal güvenlik stratejilerine uygun yorumlarla hizmete alabilme olasılığını ortaya atmıştır.

BM Antlaşması madde7/2'ye göre: "*Gerekli görülebilecek yardımcı organlar işbu antlaşmaya uygun olarak kurulabilirler.* " Antlaşmanın 22. maddesinde de şöyle ifade olmaktadır: "*Genel Kurul, görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organları oluşturabilir.* " Bu yetki madde 29'da Güvenlik Konseyi için de geçerli olarak vurgulanmıştır.

2. Terörizmin Yorumlanması

Literatürde uluslararası terörizm kavramı ile ilgili bölümlerde şu ibareti görebiliriz: "Terörizmin genel kabul görmüş tek bir tanımı yoktur". Buna rağmen hem terörizm hem de uluslararası terörizmin tanımlarıyla ilgili hukuk yazarları tarafından binlerce sayfa yazılmıştır üstelik hepsinin arasında da çoğu yerde benzerlik ve uyum bulunmaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukta senelerce terörizm gibi önemli karakter ile yüz yüze geldikten sonra, onun yüzünden şeffaf bir resim elde etmek mümkündür.

²⁵⁷ Funda Keskin, *Birleşmiş Milletler ve Türkiye: Uluslararası Barış ve Güvenliğe ilişkin Sorunlar*, Ankara, Ekin Yayınları, 2005, s. 153.

²⁵⁸ Antonio Cassese, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *EJIL*, Cilt 12, Sayı 5, 2001, s. 997, [http://www.ejil.org/pdfs/12/5/1558.pdf]. (26/12/2009)

Terörizmin günden güne daha da genişlenmesinin en önemli nedenlerinden biri uluslararası hukukta ortak ve kesin, kapsayıcı ve menedici (câmi ve mâni) bir tanımlamaya varılamamasıdır. BM Antlaşması'nın kuvvet kullanma, silahlı saldırı ve terörizm gibi konularda ifade tarzı ve sorunlu kavramlardan doğan terminolojik boşluklar, teröristler ve destekçilerinin bu boşlukları kullanmalarına izin vermektedir. Bu sorunlu kavramlardan biri de “Self-Determinasyon” ya da “Halkların Kader Belirleme Özgürlükleri”dir.

Terörizmin yorum sorunuyla karşılaştığımız zaman, milli çıkarların üzerinden hukuk yapmayı düşünürsek asıl ve öncelikli soru şu olacaktır: Bana karşı terörizm mi? Yoksa düşmanıma karşı terörizm mi? Cevaba göre de teröristin mahiyeti değişebilmektedir, suçlu terörist ya da kahraman direnişçi olmak, yapıldığı eyleme değil seçildiği hedefe göre yorumlanmaktadır.

Noam Chamsky, Alexander George, Michael McClintok, Richard Falk gibi uzmanlar, terörizmi barındırmada batılı devletlerin, İsrail'in, özellikle de ABD'nin sorumluluğunun çok fazla olduğunu vurgularken, diğer taraftan aralarında Paul Wilkinson, Walter Laqueur, Yonah Alexander'in da olduğu uzmanlar, terörist eylemlerinin temel olarak Batı ve Batılı demokrasileri hedef aldığını öne sürmektedirler.²⁵⁹

Bu tür yorumlamalar genellikle Soğuk Savaş Dönemi'nden miras kalan siyasi suçlamalardır. Siyasi yorumlar adalet ve hukukla ilgilenmez sadece siyasi bir görüş ya da düşünceyi haklı göstermeye çalışır. Siyaset, güç ve çıkarları sağlamak, korumak ve arttırmak kaygısındadır. Lakin hukuki bir yorumlama kapsamında terörizm, kimin tarafından kime karşı yapıldığı, hangi niyet ve görüşe dayandığı önemli olmayan, ancak cezalandırması gereken bir suçtur. Böyle olması gerektir, yoksa uluslararası terörizm daha da büyümeye devam edecektir. Üstelik terörizm sistematik adam öldürme, yok etme, hukuka aykırı bir şekilde hapsetme, rehin alma, dehşet yaratma, işkence, zulüm gibi filleri içeren, kesinlikle insanlığa karşı bir suç²⁶⁰ olarak değerlendirilmelidir.

²⁵⁹ Güzel, *a.g.e.* s.13.

²⁶⁰ Cengiz Başak, *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*, Ankara, 2003, s.132-166.

3.Uluslararası Hukukta Eşitsizlik Sorunu: BM Güvenlik Konseyi’nde Veto ve Daimi Üyelik Hakkı

Eskiden beri özellikle Soğuk Savaş döneminde kutuplaşma durumundan kaynaklanan mücadelede iki kutbun liderleri karşı taraf ve ya yandaşları ile silahlı çatışmada bulunan terörist örgütleri bir nevi desteklemişlerdir. Örneğin eski Sovyetler Birliği Güney Amerikalı, Afrikalı ve ya Filistinli silahlı örgütlere veya ideolojik bağlantıları olan hükümetlere lojistik ya siyasi destek sağlamaya çalışmıştır. ABD ise dünyanın dört köşesindeki anti demokrat ve devlet terörizmi yöntem olarak kullanan hükümetleri örneğin Şili’de destek vermiştir.

Söz konusu siyasi destekler Güvenlik Konseyi’nde bu hükümetler veya örgütlere karşı karar çıkmaması için veto hakkını kullanmayı da kapsamaktadır. Bu yönde yakın örnek Gazze’deki İsrail ambargosu altında yaşayan insanlara yardım amacıyla yola çıkan Mavi Marmara gemisine karşı, İsrail hükümetinin devlet terörizmini uygulayarak sivil insanları öldürmesi sonucunda, AB dahil çok ülkeler bu saldırıyı kınarken besbellidir ki BMGK’nin her türlü İsrail’e karşı olası kararının alınmaması yönünde tıpkı geçmişteki gibi ABD veto hakkını kullanacaktır.

Söz konusu durumda veto hakkına sahip devletin kimi uluslararası silahlı örgütleri desteklemekle birlikte, bu destekten dolayı kendine karşı olumsuz kararları da veto edebilmesinden dolayı bir türlü dokunulmazlık hakkına sahip olmasından söz edilebilir. Bu yüzden uluslararası terörizm ve özellikle devlet terörizmine veya devlet destekli terörizme karşı Güvenlik Konseyi’nin özgürce davranabilmesi için veto hakkı bir engel olarak nitelendirilebilir. Diğer ifade ile veto hakkından dolayı uluslararası hukuk’ta eşitlik sorunu öne çıkmaktadır.

BM Antlaşması’nın 2. madde 1. fıkrası itibariyle “*Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.*” Uluslararası hukukta en önemli aynı zamanda en önemsenmeyen kavramlardan biri eşitlik kavramıdır. Bu kavram egemenlik kavramıyla birlikte, eşit egemen devletler olarak Westphalia Barış Anlaşması’nda uluslararası sistemin öne çıkmasının

esasidir. 1648’i önemli kılan, uluslararası hukuka modern karakterini vermesi, yani ilişkileri düzenlenen birimleri “egemen eşit” olarak tanımlamasıdır.²⁶¹

Egemen eşitlik kavramı uluslararası hukukta kabul edildiği zaman, bugün olduğundan çok daha tutarlı ve anlamlıydı. Avrupa’da, Kutsal Roma İmparatorluğu’nun hâkimiyetinin gerilemesi ve Hristiyanlığın parçalara ayrılmasıyla tümünü kapsayan bir hükümdara tabiiyetlerinden sayılan bağımsız devletlerin doğduğu ve hepsinin arzuladığı eşit egemenliği diğerlerinin reddedemeyecekleri zaman gelişmişti.²⁶² Yirminci yüzyılın sonunda doktrin, bu ilkenin esas olarak bir devletin hâkimiyet tasarrufu (Jure imperii) eylemlerine ilişkin olarak bir diğerinin resmen yetki kullanımını yasakladığı kararını vermiştir.²⁶³ 1945 San Francisco Konferansı’nda, tüm devletlerin “hukuken eşit” olduklarına dikkat çekilmiş²⁶⁴ ve 1970 Dostane İlişkiler Bildirisi devletlerin “Eşit hak ve görevlere sahip” olduklarını telaffuz etmiştir.²⁶⁵

Aslında eşitlik sadece uluslararası hukukta değil iç hukukta da hukuk ve adaletin önemli temelleri ve dayanaklarından belirlenen unsurdur. Eşitlik, müsavat anlamında, iç hukukta kişilerin kanun karşısında aynı şekilde muamele görmeleri, devletlerarası hukukta, devletlerin uluslararası toplulukta eşit haklara ve ödevlere sahip olmasıdır.²⁶⁶ Yani bütün yasal kuralların karşısında bütün şahıslar eşit haklar ve eşit sorumluluğa sahiptir. Devletlerarası ilişkiler eşitler arası nitelik taşımakla birlikte, devletler hukuku bir kamu hukuku disiplini özelliğine sahip bulunmaktadır.²⁶⁷

20. yüzyıl boyunca egemen eşitliğin somutlaşmasının geniş kapsamlı azalmasına rağmen, eşitlik kavramı yine de terk edilmedi. Çoğu devlet, özellikle de daha güçsüz olanlar, bu fikre bağlı kaldılar; çünkü somut kuralların zalim gerçeğini aşan bir hayalî amacı içermekteydi. Birçok devlet, egemen eşitlik kavramına daha uygun, daha elle tutulur bir

²⁶¹ Erdem Denk, “Uluslararası Hukuk(t)a Neler oluyor?”, Uluslararası Hukuk(t)a Neler Oluyor?" Yeni İmparatorluk Çağı, der. Murat Kayıkcı ve R. Özgür Dönmez, İstanbul, Say Yayınları, 2008, s. 95- 142.

²⁶² Pieter H.Kooijmans, *The Doctrine of the Legal Equality of States*, Leyden; A.W.Sythoff, 1964, ss.52-57. Ayrıca Bkz. Edwin D.W.Dickinson, *The Equality of States in International Law*, Harvard University Press, 1920, s. 68.

²⁶³ Ian Blownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford, Clarendon Press, 1998, s.328-335.

²⁶⁴ UNCIO VI, s457, Doc.944, 1/1/34(1).Bkz. [<http://www.jstor.org/stable/2200460>]

²⁶⁵ BM’nin Genel Kurulu’nun 2625 (XXV) sayılı kararı, 24 Ekim 1970.

²⁶⁶ Özcan, *a.g.e.*, s.218

²⁶⁷ Güriz, *a.g.e.*, s.93.

anlam vermek için çok çalıştı; ama geleneksel içeriğinin ötesinde bir şey üzerinde anlaşmaya varılamadı.

Hukuki davranışı sağlamak için adaletin gözleri tarafların kimliğine kapalı olması gerekçesiyle önemsenen taraf ülkelerin eşitlik hakkı, BM kuruluşunda büyük devletlerin veto hakkına sahip olmalarıyla ihlal edilmiştir. Bu durumda devletler eşit olmayanlar, eşitler, daha eşitler ve başatlar gibi sınıflandırılmalarla karşılaşmaktadır. Bu sınıflandırmaların bir gelenek olarak diğer devletler taraflarından kabul edilmesiyle uluslararası hukukta eşitsizlik normal ve hukuki bir mesele olarak yer almış ve uluslararası hukukun önemli kararları BM'nin hukuki kurumlarının görüşmeleri sonucunda değil koridorlarındaki diplomatik pazarlıklardan etkilenmektedir. Egemen eşitlik böylece çifte bir anlam kazanmıştır: Ziyadesiyle belirsiz, ümit verici bir ilke ve oldukça kısıtlayıcı, somut kurallar dizisi.²⁶⁸

Terminoloji bakımından veto, kabul veya tasdik etmeme, reddetme anlamına gelmektedir. Genel olarak hukuk dilinde, yetkili kişi ve kurullarda bir kararın veya bir kanunun geri çevrilmesi anlamında kullanılır. Veto uluslararası toplumda eşitlik hakkına aykırıdır. Öncede ifade edildiği gibi güçlü devletler uluslararası hukukun içine eşitsizlikler sokmaya çalışırlar, uluslararası hukukun genişlemesi eşitsizliğin meşrulaştırılması ihtiyacına yol açar. Egemen eşitlik kavramı güçlü devletler için daima bir rahatsızlık kaynağı olmuştur.²⁶⁹

Uluslararası hukukta imtiyazlı konumun baş örneği BMGK'dır. ABD son on yılda Konseyi giderek daha çok kullanmıştır, bu da Konsey'in gerçekten bir uluslararası organdan ziyade ABD dış politikasının bir vasıtası olarak hizmet ettiği yolunda ciddi suçlamalara yol açmıştır.²⁷⁰ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra BM'nin yapılandırması sürecinde, galip devletler veto hakkını kendilerine sağlamakla bu eşitlik unsurunu daha başından yeni uluslararası sistemden silmişlerdir. Bu "hak" olarak vurgulanan "üstünlük, " bir hukuki organizasyon içerisinde sair devletler tarafından imzalamasıyla bir hukuki değer kazanmış ve uluslararası hukukta meşru tanımlanarak yer almıştır.

²⁶⁸ Martti Koskenniemi, "From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument" , Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1989.

²⁶⁹ Byres ve Nottle, *a.g.e.*, s.151.

²⁷⁰ David D.Caron, "The Legitimacy of the Collective Authority of the security Council", 87 *AJIL* 552-88, 1993, s. 562-5.

Veto hakkının temeli başat olmaktadır. Böylece 5 ülke veto hakkına sahip olmakla birlikte, BMGK’de sürekli üyelik hakkına sahip olarak kendilerine “dokunulmazlık hakkı” icat etmişlerdir. Veto hakkı olan devletler, veto hakları olmayan devletler ile eşit sayılmaktan çıkmış, başat olarak tanınmışlardır. Bu sebeple uluslararası sistemin hukuksal temelleri sarsılmış ve uluslararası sistem siyasal değerlerin üzerinde yeniden inşa olmuştur. Hukuksal sistemde esas alınan “meşruiyet” ve “hukuk”tur; lakin siyasal sistemde esas olan “güç” ve “diplomasi”dir. Hukuk “hak” unsuruna, siyaset ise “güç” unsuruna dayanır.

Devletlerarası hukukta ve diplomasi alanında vetonun uygulandığı en önemli yer BMGK’dır. BM Antlaşması’ya göre, Konsey’den usul hakkındaki kararlar on beş üyenin dokuzunun kabul etmesiyle çıkabilir. Alınan kararları yedi üye reddettiği zaman karar yürürlüğe girmez. Usul dışındaki kararlarda ise daimi üye olan ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin’den biri karara olumsuz oy verirse veto etmiş sayılır. Bu veto hakkı Güvenlik Konseyi’nde birçok önemli kararın alınmasını engellemektedir. ABD ve Rusya bu haklarını çoğu kez siyasi sebeplerle kullanmışlardır. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler Teşkilatı fonksiyonunu tam olarak icra edememiş ve inandırıcılığını kaybetmiştir.

Uluslararası meşruiyet sorununun en büyük nedeni, hukukun esas alınmamasıdır. Veto ve daimi üyelik avantajı “hak” sayılarak beş güçlü devlete verilmiş ve onlara “dokunulmazlık hakkı” tanınmış, dolayısıyla eşitlik unsuru BM yapısında ayaklar altına alınmıştır. Veto hakkı Westphalia’da gerçekleşen uluslararası hukuk sisteminin siyasileşmesine sebep olmuş ve güçlü devletlere “dokunulmazlık” hakkını vermiştir. Böylece uluslararası alandaki çoğulluk milletlerin eli kolu bağlanmıştır. Bu veto haklı güçlü devletler tarafından yeni savaflara yol açarak barışı sürekli tehlike altında yaşatmaktadır.

4.Uluslararası Terörizmle Mücadelenin Küreselleşme Sorunu

Terörizmin uluslararası niteliğini kazanmasına neden olan faktörlerden bunları sıralandırabiliriz: iletişim ve ulaşım, silah ve teçhizatların, teknoloji ve araçlarının son yıllardaki çok hızla gelişmeleri ve teröristlerin bunlardan faydalanabilmeleridir. Alkan günümüzde terörizmin en önemli yanını uluslararası niteliğini kazanması olarak

değerlendirmektedir. Zira artık teröristler sadece içinde bulundukları ülkede değil diğer ülkelerdeki teröristlerle de bağlantı kurup destek sağlamaktadırlar.²⁷¹

Teröristler için kişisel bilgisayar ve internet gibi küresel araçlar bir çeşit terör aracı haline gelmiştir. Nitekim Dünya Ticaret Merkezi'ni usta bir şekilde bombalayan Ramzi Ahmed Yusuf, mesajlarını göndermek için interneti kullanmıştır.²⁷²

Bilimsel veya sosyal yaşamı kolaylaştırma amacıyla yapılan araçları illegal hedeflerle kötüye kullanılmaları gerçi etik açıdan kınalanan hareketlerdir, lakin hukuk açısından da net olarak tanınmaları ve cezalandırmaları öngörülmalıdır.

Yüksek teknolojik sistemler ve bunların getirdiği yenilikler, “Siber Terörizm” gibi teknolojik terörü bir varsayım olmaktan çıkarmıştır. Çağımızda bir siber teröristin hava trafik kontrol sistemine saldırarak iki sivil uçağın çarpıştırması, ilaç üreticilerinin tıbbi formüllerini uzaktan değiştirmesi, acil servislerden havalimanlarına, hastanelere yönelik ölümcül siber saldırılarda bulunması teorik olarak mümkün hale gelmiştir.²⁷³

Küreselleşme, teknolojinin bütün dünyayı etkileyebilecek kadar gelişmesinin sonuçlarından biridir. Bu sonuçlar itibariyle iletişim araçları öyle bir devirmeci boyutlara ulaşmış ki, onların dalgalarından etkilenmek kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu teknolojik gelişmelerin etkisi hayatımızın diğer boyutlarının gelişimine yardımcı olmuş ve kalkınma sürecini hızlandırarak medeniyetlerin birbirini bu yönde rekabet etmek zorunluluğunda bırakmıştır, artık her şeyin ölçütü büyümüş durumdadır, ülkelerin ilerleme ve geride kalmalarından oluşan mesafeler dâhil. Buna göre söz konusu ülkenin komşu ülkeden bir sene geride kalmasını, kolayca onu yakalamasını zor kılar. Gelişmiş teknolojinin sayesinde ekonomi ve kültür de bu gelişimin yarattığı fırsatlarından faydalanıp, hızla gelişmeyi başarmışlardır.

Örneği eskiden bir yazarın düşüncelerini literatüre sunması ya da halkla paylaşması için, yazısını kitap, dergi ve gazete biçiminde yayınlanmak zorundaydı ama günümüzdeki teknolojinin gelişiminden dolayı internet, söz konusu yazarın yazılarının muhataplarını oldukça arttırmış ve yayın alanını genişletmekle birlikte erişim imkânlarını da

²⁷¹ Necati Alkan, *Söz Bitmeden (Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri)*, Ankara, USAK, 3. baskı, 2009, s.122.

²⁷² Taşdemir, a.g.e., s.1.

²⁷³ Anthony Lake, *Altı Kabus*, (çeviren Cem Küçük), İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2003,s.26, 36-54.

kolaylaştırmıştır. Diğer bir ifadeyle küreselleşmiş teknoloji, kendisiyle küreselleşen kültür, küreselleşen ekonomi, küreselleşen sanat, vs. özellikle küreselleşme imkânını dünyaya armağan etmiştir.

Bazı hukuk düşünürlere göre uluslararası hukukun küreselleşmesi Westphalia Barışı sonrası ortaya çıkan “Avrupa Kamu Hukuku” düşüncesiyle hız kazanmıştır. 1789 Fransız Devrimi dahi, bir takım evrensel değerlerden bahsederek, halkın egemenliği fikrinin, hukukun küreselleşmesi yönünde etki yapması sonucunu doğurmuştur.

Küreselleşme kaçınılmaz ve durdurulmaz bir süreçtir, bu süreç kapsamında (gereken teknolojiden yararlanma konusunda) uluslar eşit değildir. zengin halklar için bu koşul avantaj sayılırken yoksul halklara dezavantaj sayılabilir, bunun için bazıları küreselleşmeyi kapitalistlerin yarattığı bir prosedür olarak nitelendirmekle onu kınamaktadırlar. Tabii ki küreselleşmenin olumsuz etkileri de vardır.

Küreselleşmenin olumsuz etkilerinden biri, cinayetlerin daha büyük boyutları kapsayabilmeleridir. Ne yazık ki kitle imha silahları ve terörizm de bu süreçte teknolojiden yararlanarak faciaların boyutlarını küreselleştirmeyi başarmışlardır. Modern teknoloji teröristlere pek çok yeni imkân, hedef ve silaha donatmaktadır.²⁷⁴ Eğer eskiden teröristler bir şehir içerisinde sadece yakın mesafeden tabanca veya tüfikle kurbanlarını hedef alabiliyorlarsa, bugün dünyanın bir tarafından (oturdukları yerlerinden) başka köşesinde bomba patlatabilirler.

Kısacası eğer suç küreselleşmişse, hukuk da küreselleşmek zorundadır, yoksa ziyan eder. Yoksa hukukun sayesinde barış ve güvence temenni eden toplumlar da ziyan ederler. Diğer bir ifadeyle küreselleşen suçlar uluslararası suçlar kavramını, küreselleşen hukuk ise Uluslararası Ceza Hukuku kavramını ortaya çıkarmaktadır. Maalesef uluslararası terörizmin kendini hızla geliştirmesinin karşısında, uluslararası hukukun kendini geliştirmesi oldukça yavaş ilerlemektedir.

Uluslararası ilişkilerde hukuku her şeyden üstün tutmak küreselleşme şartlarını iyi yönde kullanmayı sağlamaktır. Uluslararası ortamda güvenlik ve barış, sadece uluslararası medeni bir toplumu gerçekleştirmekle mümkündür. Eğer BM uluslararası örgüt şeklinden uluslararası

²⁷⁴Güzel, *a.g.e.*, s.189.

devlet olabilmeye doğru yönlendirilirse, uluslararası gerçek g ve meşrutiyeti bir arada toplayarak, dünyada güvenlik ve adaletli istikrarı gerçekleştirmenin hizmetine alınabilir. Bu takdirde uluslararası demokratik bir devlet, ideal şeklinde muhakkak olur, egemenlik, eşitlik, güvenlik ve barış kavramları gerçek anlamını bulur.

Bu ideaları gerçeğe dönüştürebilmenin mümkün olduğunu düşünüyorsak ilk adım olarak dünyada demokrasiyi gerçekleştirmek zorundayız; çünkü şu ana kadar uluslararası hukukun daima uluslararası diplomasinin etkisi altında bir araç olarak kullanılması, adaletin g baskısı altında susturulması ve SD gibi hukuki uydurmalar, uluslararası toplum tarafından suskunlukla karşılanıyorsa hepsinin temel nedeni demokrasinin yokluğudur.

Bir anarşik durumda, hegemonik bir g bir ölçüde düzen ve denge sağlayabilir.²⁷⁵ Hatta yönetimsel işlevlerin belli bir devlet ve belki de ABD gibi “iyi” bir süper güç tarafından yerine getirilmesi istenebilir bile, ama o zaman, bu devletin eşit olduğu iddia edilmemeli, bunun yerine konumu eşitsizlik üzerine kurulan bir politik kurum gerekçesiyle savunulmalıdır.²⁷⁶ Günümüzde BM’nin üyelerinin çoğu, özellikle gelişmiş olmayan ülkelerin yönetimleri, demokratik koşullarda iktidar olmadıkları için, büyük devletlere bağımlı olarak, onlara uyarak hükümet olabildikleri için kendi uluslarının gerçek temsilcileri olamazlar. Bu nedenle söz konusu devletler, her konuda BM’deki (perde arkasındaki diplomatik uzlaşmaların sonucunda) oy pazarlıkları yaparak uluslararası hukuka aykırı eylemlere göz yummakta ve BM’nin apaçık yetersizlikleri ve başarısızlıklarını görmezden gelmektedirler.

Demokrasiyi kreselleştirmek uluslararası kamuoyunun uluslararası hukuka hâkimiyetini sağlamaktır. Böylece şimdiki devletlerarası ilişkiler ve devletlerarası hukukun yerini gerçekten uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alacaktır, yani uluslararası demokratik toplumu oluşturmak, uluslararası kamuoyunun gerçek temsilcileriyle küresel hukuksallaşma sürecini olumlu şekilde, şimdiki hukuksuzluğa son verilmesi için atılması gereken en önemli adımdır.

²⁷⁵ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, UK, Cambridge University Press, 1981, s.31.

²⁷⁶ Byres ve Nottle, *a.g.e.* s.196.

SONUÇ

11 Eylül 2001’de ABD’nin ekonomik, siyasi ve askeri önemli simgelerine²⁷⁷ yönelik gerçekleşen terörist saldırılarından sonra gündeme gelen Önleyici Savaş Doktrini, BM Antlaşması’nın 51.maddesi kapsamında, uluslararası terörizm ve onu barındıran devletlere karşı meşru müdafaa hakkına dayanmaktadır. Bu mevzu 7 Ekim 2001 tarihinde, Taliban’a karşı gerçekleştirilen Kalıcı Özgürlük Harekâtı’nın ilk gününde ABD tarafından BMGK’ye gönderilen bildiride de açıklanmıştır.²⁷⁸

BM Antlaşması md. 51’e göre Meşru müdafaa hakkı ancak bir silahlı saldırının gerçekleşmesi sürecinde uygulanabilir. BM Genel Kurulu’nun 14 Aralık 1974 Tarihli 3814 (XXIX) Sayılı kararından anlaşılan, 51. maddenin kastettiği silahlı saldırı ancak devlet aktörü tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle devlet başka bir devletin tarafından silahlı saldırıya maruz kalırsa söz konusu mağdur kalan devlet, iç egemenliği, siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü korumak için BM Antlaşması, gereklilik, aciliyet ve orantılık kriterlerine uygun şekilde tehlike ortadan kalkana kadar, BMGK’ye bildiride bulunarak, bireysel ya kolektif meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabilir.

ÖSD, uluslararası teröristler ve onları destekleyen devletlere karşı, vuku muhtemel saldırıların önlemesi amacıyla, diğer ülkelerin topraklarında olsa dahi, gerekirse tek başına tam kapasiteli savaş açabilmesini bir meşru müdafaaya dayalı doğal hak olarak nitelendirmektedir.

Meşru müdafaayı gerektiren silahlı saldırının orantısı önem arz eder. Söz konusu silahlı saldırının, devletin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne zarar verebilecek seviyesinde gerçekleştirebilmesi, bir örgütün kapasitesinin ötesindedir. Dolayısıyla ancak bir devlet bu ölçüde eylem yapabileceği için, bir terör örgütü BM Antlaşması’nın 51. maddesinin kastettiği silahlı saldırının aktörü olamaz.

ÖSD’nin sınırsız orantıda olası terörist eylemlere karşı, savaş kapsamında kuvvet kullanmak, uluslararası hukukun barışçıl felsefesine aykırıdır. Irak ve Afganistan’a karşı

²⁷⁷ New York’ta Manhattan’daki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington’da Savunma Bakanlığı’nın binasına yapılan saldırılar, Pentagon’a uçakla kamikaze saldırıları, aynı günde Washington Mall, Capitol Hill’deki kongre binası ve Dışişleri Bakanlığı binalarının önünde bomba patlatması.

²⁷⁸ U.N. Doc. S/2001/1946, 7 October 2001.

açılan savaşlar sonucunda bu ülkeler yabancı devletlerin askeri işgaline uğramış, devletlerinin egemenlik ve bağımsızlıkları tehlikeye atılmış, üstelik ABD'nin müdahalesi ve orantısız kuvvet kullanması nedeniyle söz konusu rejimler bizzat ortadan kaldırılmıştır. Bu savaşlar BMGK'nin izni dışında gerçekleşmiş, dolayısıyla BM'nin 2. maddesinin 4. fıkrasının ihlaline neden olmuşlardır.

Afganistan ve Irak'ta kaç yıl süren, günümüzde bile devam eden savaşlar sonucunda, kullanılan orantısız güç ve sivil insanlara yüklenen ağır canı, psikolojik ve mali hasar, ABD'nin 11 Eylül'ün bir günlük eyleminde üstlenen hasarla nitel ve nicel bakımdan mukayese edilemez.

Meşru müdafanın temeli devletin kendi evinde kendisini korumasıdır, başka devletin evinde ona saldırmak değildir. Yoksa bu meşru müdafaa değil silahlı saldırı olarak nitelendirilmeli ve bu saldırıya maruz kalan devlete meşru müdafaa hakkı tanınmalıdır. ÖSD “bizimle değilseniz bizim düşmanımızsınız ve düşmanımızı evinde vuracağız” gibi ifadelerle resmen diğer devletlere karşı tehditte bulunmaktadır. Kuvvet kullanma yasağı kadar kuvvet kullanma tehdidi de BM Antlaşması md.2/4 kapsamında yasak ve sonuç itibarıyla suçtur. Bush Doktrini esas itibarıyla hukuksal bir doktrin değildir; BM Antlaşması'nın ruhuna ve lafzına aykırı siyasi bir doktrindir.²⁷⁹

Bu aykırılık, uluslararası hukuk, barışçıl yöntemlere başvurmayı önerirken, orta çağdaki otoriter devletlerin savunduğu haklı savaş ilkelerini tekrar gündeme getirme talebinden kaynaklanmaktadır. Daha da kötüsü örf ve adet hukukuna yeni prensipler eklemek yönünde mevzu, bu sefer “Haklı Savaş” değil, “savaş hakkı”dır. Kısacası Öneyici Savaş Stratejisi, BM Antlaşması'nın birinci ve yedinci bölümü hükümleri ve BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 Tarih ve 2625 (XXV) Sayılı Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisiyle açıkça çelişkedir. Chomsky'e göre “*önleyici savaş yöntemi Nürenberg mahkemesinde bir büyük suç olarak yargılanmış ve sonuç itibarıyla ret edilmiştir*”.²⁸⁰

ÖSD'nin reddedilmesi, ABD'nin antidemokratik ve totaliter devletlerin kendi ulusları veya uluslararası topluma karşı terörizm üretmeleri, barındırmaları ve kullanmalarına karşı strateji

²⁷⁹ Richard, Falk, “Why International Law Matters: Pre-Emptive War Flagrantly Contradicts the UN's Legal Framework”, *Nation*, Cilt 276, Sayı 9, 2003.

²⁸⁰ Noam Chomsky, “Preventive War 'The Supreme Crime' Iraq: Invasion That Will live in Infamy”, [http://www.chomsky.info/articles/20030811.htm] (04/11/2009)

üretmemesinin gerektiği anlamına gelmez. ABD de bütün devletler gibi milli güvenlik stratejilerini planlamak ve terörizmle mücadele etmekte haklı, üstelik görevlidir, fakat bu yönde uluslararası hukukun ruhu ve lafzıyla uyum sağlamak ön sırada yer alan şart sayılmaktadır. Taliban rejiminin irticai ve insanlığa karşı tavırları, Saddam devletinin hayat boyunca neden olduğu İran ve Kuveyt savaşları ve neden olabileceği daha tehlikeli savaşlar tahammül edinebilir gerçekler değildir.

Kesinlikle Talibansız, El Kaide'siz ve terörsüz dünya daha güzel olacaktır. Fakat bu güzelliği gerçekleştirmek ABD veya herhangi bir otoriter devletin tarafından tek başına ya kolektif olarak, uluslararası hukuka aykırı yöntemlerle, gerçekleştirilemez. Ancak bunların yerini başka ama daha korkunç diktalar alacaktır. Çünkü devletleri dikta yapan hukuksuzluktur. ABD hedefi doğru seçmiş fakat stratejisini yanlış yapmıştır. Diğer bir ifadeyle terörizmle mücadele konusunda Uluslararası Hukuk Doktrini'nin yerine, Önleyici Savaş Doktrini'ni veya BM yerine ABD aktörlerini yerleştirmiş, böylece oyunun kurallarını ve hakemlerin yerini değiştirmekle, sonucun meşruiyetini de ortadan kaldırmıştır.

Kısacası uluslararası terörizmi yok etmek ve barış, güvenlik ve hukuk üstünlüğünü sağlayabilmek, sadece uluslararası demokratik toplumun gerçekleşmesi ve BM'nin vesilesiyle mümkündür. Lâkin BM ve uluslararası hukukun mevcut durumu ile böyle bir ortam yaratmak gerçekçilikten uzaktır.

Dolayısıyla dünyada barış ve güvenliğin sağlanması için, sistem adalet temeline oturtulmalıdır, zira adaletsiz barış sadece güçlülerin güvenliğini sağlar, bu durum bir politik sistemin sonucudur. Çalışmanın üçüncü bölümünde göstermeye çalıştığımız gibi, BM ve BMGK'nin terörizmle mücadele konusunda çok gayret sarf etmiş ama somut sonuca ulaşmakta başarılı olamamışlardır.

Mevcut olumsuz durumu olumlu durumla değiştirme yönünde, bu değişimi istemeyen otoritelerin engelleyici tepkilerinden kaçınmak amacıyla pragmatik bir süreç planlanmalıdır. Bu yüzden sistemi geliştirmede öncelik devrimci yöntemlere değil onarıcı yöntemlere verilmelidir. Başka deyişle BM gibi mevcut kurumları ortadan kaldırmak veya onları etkisiz hale getirmekle değil onları onarmak hem de BM'ye bağımlı etkin organlar tesis etmekle, uluslararası hukuk ve adalet çerçevesinde yola çıkılmalıdır, kısacası uluslararası sistem politik bir sistemden hukuksal sisteme dönüştürülmelidir.

Uluslararası hukukun güçlü bir yargı organına ihtiyacı vardır. Mevcut kurumlardan UCD bu görevi yapabilecek potansiyellere sahiptir.²⁸¹ Bu kurumun yetki alanlarını genişletmek, uluslararası terörizmin insanlığa karşı bir suç olarak tanınmasını sağlamak ve teröristlerin bu kapsamda bir iç mahkemede hatta geçici özel uluslararası mahkemede değil, sürekli bir uluslararası ceza mahkemesinde yargılanma ve cezalandırılmalarını gerçekleştirmek için somut, uluslararası bir hukuk gücü yaratmak atılması gereken en önemli adımdır.

Özetle, Önleyici Savaş Doktrini gibi ulusal güvenlik stratejilerinin uluslararası hukuka rağmen uygulanmasını önlemek üzere, uluslararası toplumun yeni küresel şartlarından doğan tehditleri fırsata çevirebilmesi için en azından birkaç kavramsal, hukuksal, kültürel, iktisadi ve siyasi adımların atılmasına dair öneri olarak aşağıdaki faktörlere önem verilmesi gerekir:

- 1- Kavramsal anlaşmazlıkları gidermek, kararlar ve bildirimlerin uluslararası hukuka uygun olmayan ya da uyuşmazlık yaratan yorumlamaları önlemek için gerekli organlar tesis edilmelidir.
- 2- Uluslararası hukukun temelini oluşturan uluslararası egemenlik ve eşitlik ilkeleri ciddiyetle ihya olmalı, bu doğrultuda veto haksızlığı ortadan kaldırılmalıdır.
- 3- Küresel demokratikleşme, terörizmi destekleyen dikta rejimlerin ortadan kalkmasıyla ilgili en önemli sürecidir. Bu yönde barışçılık ruhunu güçlendiren kültürel faaliyetler, ciddi şekilde artmalıdır.
- 4-BM'nin kararları sadece öneri veya tavsiye biçiminde sınırlanmamalı, zorlayıcı niteliğine de sahip olmaları yönünde yeni organlar ve mekanizmalar üretilmelidir.
- 5- Uluslararası terörizm dâhil, uluslararası suçları yargılama amacıyla, uluslararası topluma ait olan daimi yargı organlarını yapılandırma doğrultusunda Uluslararası Ceza Divanı geliştirilmeli ve yetki alanına uluslararası terörizm suçu da eklemelidir.
- 6- BM'nin birkaç malum devlete mali ve askeri bağımlılığına son vermek üzere, kendine özgü mali ve askeri kaynakların üretilmesi kaçınılmazdır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, bir kutbun çöküşüyle beraber yeni bir dünya düzeninden söz edilmeye başlanmıştır. “Yeni Dünya Düzeni” kavramı, ilk olarak ABD eski başkanı G. Bush tarafından Körfez savaşı sonrasında Washington’da düzenlenmiş olan bir

²⁸¹ Bu yüzden çalışmada UCM’ye önemli bir yer verilmiştir.

basın toplantısında dile getirilmiştir.²⁸² Bu düzenleme fırsatını uluslararası toplumun değerlendirmemesi için hiçbir aşınılmaz neden yoktur.

²⁸² Hikmet Erdoğan, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.122.

Kaynakça

A. Kitaplar:

- ALPKAYA, Gökçen , *Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.
- AMİN, Samir , *Liberal Virüs: Sürekli Savaş ve Dünyanın Amerikanlaştırılması*, Ankara , Özgür Üniversitesi Kitaplığı, 2004.
- ARAL, Berdal , *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Kırıkkale, Siyasal Kitabevi, 1999.
- AREND, Anthony Clark ve BECK, Robert j., *International Law and the Use of Force*, New York, Routledge, 1993.
- ARI, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler*, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1997.
- ARI, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2002.
- ARİBOĞAN, Deniz Ülke, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998.
- ARSLAN, B. , Yılmaz, R. , *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2005.
- ASLAN, Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler – Örnek Kararlar*, İstanbul, Beta Yayınları, 2003.
- AZARKAN, Ezeli, *Nuremberg'ten La Haya'ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri*, İstanbul, Beta Yayınları. , 2003.
- BAŞAK, Cengiz, *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslar arası Suçlar*, Ankara , Nobel Yayınları, 2003.
- BAŞEREN, Sertaç Hami, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.
- BAŞEREN, Sertaç Hamdi. *Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm, Dünyada ve Türkiye'de Terör içinde*, Ankara, T.C.Merkez Bankası Yayınları, 2002.
- BLOWNLİE, Ian , *Principles of Public International Law*, Oxford, Clarendon Pres, 1998.

- BLUM, William ve Hope Kiling, : *US Military and CIA Interventions Since World War*, Tahran, Ettelaat Books, 2007.
- BOZKURT, Enver, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Ankara, Nobel Yayınları, 1999.
- BOZKURT, Enver, *Devletler Hukuku Mevzuatı*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2004.
- BRIERLY, James L. & Waldock, Humphrey, *The Law of Nations*, New York, Oxford university Press, 1963.
- BRIERLY, J. L., *The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace*, Oxford, Clarendon Press, 1950.
- BROWN, Chris, *Sovereignty, Rights and Justice*, Cambridge, Polity Press, 2002.
- BYRES, Michael & Nottle, Georg(ed.), *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, çev. Erdem Denk, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2007.
- CARSTEN, Stahn, *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security versus Liberty? (Nicaragua Is Dead, Long Live Nicaragua - The Right to Self-Defense under Art. (51 UN Charter and International Terrorism)*, Berlin, Heidelberg, 2003.
- CARTER, Ashton B, ve Perry, William J. , *Preventive Defence: A New Security Strategy for America*, Washington D. C , Brooking Institution Press, 1999.
- CHİSTİNE Gray, *International Law and the Use of Force*, New York, Oxford niversity Pres, 2000.
- CHOMSKY, Noam, , *ABD Müdahaleciliği*, İstanbul, Aram Yayıncılık, 6. baskı, 2003.
- CHOMSKY, Noam , *11 Eylül*, İstanbul, OM Yayınevi, 2002.
- CHOMSKY, Noam , *Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi*, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2000.
- CHOMSKY, Naom , *Terörizm Efsanesi, Silinen Yüzler Karşısında Terörizm*, Ankara , Ayraç Yayınevi, 1999.
- CHOMSKY, Noam, *Western Sate Terrorism*, UK, Polity Pres, 1991.
- CLARK , Arend Anthony ve Beck, Robert J. , *International Law and the Use of Force*, New York, Routledge, 1993.
- ÇAYCI, Sadi , *Silahlı Kuvvet Kullanılması*, Ankara , Genelkurmay Basımevi, 1995.
- ÇINAR, M. Fatih, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı*, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayımevi, 2004.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan, *BM Güvenlik Konseyi Kararlarında Terörizm*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005.

- DARDAĞAN, Esra, *Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2005.
- EKŞİ, Canan Ateş, *Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004.
- ERDOĞDU, Hikmet, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- ERHAN, Çağrı, *Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002.
- FUKUYAMA, Francis, *Neo Con'ların Sonu*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006.
- GEORGE, Bruce & Watson, Timothy, *European Terrorism & Tomorrow*, Denis A. Pluchinsky's (US)Ins, USA, 1992.
- GİLPİN, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1975.
- GÜRİZ, Adnan, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003.
- GÜZEL, Cemal, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002.
- İRFAN KAYA, Ülger, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu*, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2002.
- KALABALIK, Halil, *İnsan Hakları Hukuku Ders Notları*, İstanbul, Değişim Yay. 2004.
- KARAOSMANOĞLU, Ali L, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, İstanbul, Gözlem Matbaacılık, 1981.
- KESKİN, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998.
- KESKİN, Funda, *Birleşmiş Milletler ve Türkiye: Uluslararası Barış ve Güvenliğe ilişkin Sorunlar*, Ankara, Ekin Yayınları, 2005.
- KİSSİNGER, Henry, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Ankara, Metu Press, 2001.
- KİSSİNGER, Henry, *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2002.
- KOOIJMANS, Pieter H., *The Doctrine of the Legal Equality of States*, Leyden; A. W. Sythoff, 1964.

- KOSKENNİEMİ, Martti , *From Apology to Utopia:The Structure of İnternational Legal Argument* , Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1989.
- KÖCHLER, Hans , *Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı?*, (Çev: Funda Keskin / Erdem Denk), Alkım Yay. , İstanbul, 2005.
- LÜTEM, İlhan , *Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk*, Ankara, Sakarya Basımevi, 1947.
- MC.CLİNTOCK, Michael , *Western State Terrorism*, UK, Polity Press, 1991.
- MERAY, Seha L. , *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler* , Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.
- OPPENHEİM,Lassa, *International Law*, Londra, Longman pablish, 1920, 8. dipnot
- ÖNOK, R. Murat , *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*, Ankara. Turhan Kitabevi, 2003.
- ÖZCAN , Hüseyin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara , Seçkin Kitabevi, 1985.
- ÖZDEK, Yasemin , *Uluslararası Politika ve İnsan Hakları*, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000.
- PATRİCK, Stewart , *Multilateralism and İts Discontents;The Causes and Consequences of US Ambivalence*, London, Lynne Rienner Poblishes, , 2001.
- PAZARCI, Hüseyin , *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Ankara, Turhan Kitabevi, I. Kitap, 2004.
- PAZARCI, Hüseyin , *Uluslararası Hukuk*, Ankara, Turhan Kitabevi, 4.Bası, 2006.
- RİSEN, James , *Savaş Devletleri*, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2006.
- SÖNMEZOĞLU , Faruk , *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul, Der Yayınları, 2002.
- TACAR, Y. Pulat , *Terör ve Demokrasi*, Ankara , Bilgi Yayınevi , 1. Basım, 1999.
- TAŞDEMİR, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara, USAK, 2006.
- TOLUNER, Sevin , *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, İstanbul, Beta Yayınlan, Genişletilmiş, 2004.
- TOPAL, Ahmet Hamdi. *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlerine Karşı Kuvvet Kullanma*, İstanbul, Beta Yayınları, 2005.
- Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye ve Terörizm* (Rapor), Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006.

- TÜRKMEN , Füsun , *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, İstanbul, Okumuş Adam Yayınevi, 2006.
- UMUT SAYIN, *Gizli örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi*, İstanbul, Neden Kitap, 2006.
- NAL, Şeref , *Uluslararası Hukuk*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.
- VON GEUSAU , Alting, *The Security of Western Europe*, London, Sheerwood Press, 1985.
- WALLACE , Rebecca , *International Law*, London , Sweet & Maxwell Ltd., 1997.
- WILLIAMS, Howard , Moorhead Wright ve Tony Evans(ed.) , *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi zerine Bir Derleme*, Ankara , Siyasal Kitabevi, 1996.
- WOODWARD, Bob , *Saldırı Planı*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004.
- ZAFER, Hamide , *Ceza Hukukunda Terörizm*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999.

B. Makaleler:

- ACER, Yücel, “Terörizm Kavramı Açıısından Ermeni Terörü”, *Ermeni Araştırmaları*, Cilt 2, Sayı 8, 2003.
- AKSAR, Yusuf , “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri”, *AÜHF Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, 2003.
- AKSAR, Yusuf, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, Ankara, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Yıl. 1, Sayı 3, 2005,
- ALİBABA, Arzu, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu”, Ankara , *AÜHF Dergisi*, Cilt. 49, 2000.
- AYDOğAN, zman, M. , “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, Ankara, *AÜHF Dergisi*, Cilt. 21, 1964.
- BAKER, Philip J. , “The Doctrin of Legal Equality of States”, *British Year Book of International Law*, No.12, (1923-4) .
- BAŞEREN, Sertaç Hamdi. “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Yıl 1, 2003.

- BAŞEREN, Sertaç Hamdi, “Uluslar arası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletlerinde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Prof.Dr.Vecit Aral’a Armağan*, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2001.
- BETTS, Richard K. , “Ölüm Korkusundan İntihar Etmek?”, *Foreign Affairs*, Cilt 82, No:1, 2003.
- BOTHE, Michael , “Terrorism and the Legality of Pre-emptive Force”, *EJIL*, Cilt 14, Sayı 2, 2003.
- BRZEZİNSKI, Zbigniew , “The Dillema of the Last Sovereign”, *American Intrest*, No. 69, 2005.
- BYRES, Michael , “Terrorism, the Use of Force and İnternational Law after 11 September”, *International and Comparative Law Quarterly* 51, 2002.
- CARON, David D. , “The Legitimacy of the Collective Authority of the security Cuncil”, *AJIL*, 1993.
- CASSESE, Antonio , "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *EJIL*, Cilt 12, Sayı 5, 2001.
- CHOMSKY , Noam, “Preventive War 'The Supreme Crime' Iraq: invasion that will live in infamy”, *Information Clearing House*. , 2002.
- CLAGETT , Brice , “Title III of the Helms –Burton Act is consistent with international law”, *AJIL*. , 1996 .
- CLARK, Anthony, “International Law and the Preemptive Use of Military Force”, Washington , *The Washington Quarterly*, Cilt 26, No. 2, 2003.
- DE VASCONCELOS, Alvaro, “Security as Component of Comprehensive Policy”, *Perceptions*, Cilt 8, No. 2 June- August 2003.
- DELBRUCK, Jost, "The Fight Against Global Terrorism: Self-Defense or Collective Security as International Police Action? Some Comments on the International Legal Implications of the War Against Terrorism”, *German Yearbook of International Law*, Cilt 44, 2001.
- DENK, Erdem, “Uluslararası Hukuk(t)a Neler Oluyor?" Yeni İmparatorluk Çağı, der. Murat Kayıkçı ve R. Özgür Dönmez, İstanbul, Say Yayınları, 2008, s. 95- 142.
- DURAN, Hasan, “Yeni Bir Müdahale Şekli: İnsani Müdahale” , *Süleyman Demirel Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi*, Cilt 6, Sayı1, 2001.

- DURMUŞ, Tezcan, “Ulusal Mahkemelerin Evrensel Yargı Yetkisi ve Belçika Örneği”, İstanbul, **Hukuk ve Adalet Dergisi**, Sayı 1, Ocak-Mart 2004.
- ERHAN, Çağrı, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **AÜSBF Dergisi**, No. 56–4.
- ERHAN, Çağrı, Obama Afganistan İçin ‘Şerefli Ricat’ Borusu Çaldı, **Türkiye Gazetesi**, 8 Aralık 2009.
- ERSOY, Ertan, “11 Eylül saldırıları sonrası Kafkaslar, Hazar Havzası ve Orta Asya da Değişen dengelerin Petrol ve Doğalgaz Politikalarına yansımaları”, **Jeopolitik Dergisi**, Sayı 1, Kış 2002 .
- FALK, Richard, “Why International Law Matters: Pre-Emptive War Flagrantly Contradicts the UN’s Legal Framework”, **Nation**, Cilt 276, Sayı 9, 2003.
- FRANCK, T. M. , ‘Who Killed Article 2(4)?’ (1970) 64 **AJIL** 809, 835.
- GADDİS , John Lewis, “Grand Strategy in the Second Term”, USA, **Foreign Affairs** 84, No 1, 2005.
- GARWOOD GOWERS, Andrew, “Self Defence against Terrorism in the Post-9/11 World”, **Queensland University of Technology Law Journal**, Cilt 4, Sayı 2, 2004.
- GOLUB, Philip S. , “Amerikan İmparatorluğu Gücünün Nereden Alıyor”, Çev : G. B. Coşkun, **İnternette Yayınlanmış: www.aciksite.com**.
- GORRY, John. “‘Just War’ or The Future(s) of a Tradition”, **Politics**, Cilt XX, No.3, 2000.
- GREENWOOD , Christopher, “The Concept of War In Modern International Law”, **International and Comparative Law Quarterly**, volume 36 (April) , 1987.
- HALATCI, Ülkü, 11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No.7, 2006.
- JACKSON, Nyamuya Maogoto "War on the Enemy: Self-Defense and State-Sponsored Terrorism", **Melbourne Journal of International Law**, Cilt 4, 2003.
- JOYNER , Christopher ve Posteraro, Chrstopher , “The United States and the International Criminal Court: Rethinking the Struggle Between National İntrests and Justice, **Criminal Law Forum**, Vol.10, 1999.
- KARAKEHYA , Hakan , “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, Ankara, **AÜHF Dergisi** , Cilt 57 Sayı 2 , 2008.
- KAYA, İbrahim, "11 Eylül Saldırıları ve Sonrası: Uluslararası Hukukta Askeri Müdahale", **Stratejik Analiz**, Cilt 2, Sayı 19, 2001.

- KIRSCH, Philippe, “The International Criminal Court:Current Issues and Perspectives, *Law and Contemporary Problems*, Vol. 64, No. 1, Winter 2001.
- KINGSBURY, Benedict, “Sovereignty and Inequality”, *European Journal of International Law*, 1998.
- KÖSEBALABAN, Hasan, “ Yeni ABD Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, *2023 Dergisi*, 2002.
- LIETZAU, William, “International Criminal Law After Rome: Concerns from a U. S. Military Perspective”, *Law and Contemporary Problems*, Vol. 64, No. 1, Winter 2001.
- LOWENFELD, A. , “Congress and Cuba:the Helms-Burton Act”, *American Journal of International Law* , Cilt 90, 1996.
- MAOGOTO JACKSON, Nyamuya, "War on the Enemy: Self-Defense and State-Sponsored Terrorism", *Melbourne Journal of International Law*, Cilt 4, 2003.
- *Meydan Larousse*, Cilt.12, 1973.
- ÖNOK, Rifat Murat , “Uluslararası Ceza Divanı, ” *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl:66, Sayı:1, Ocak 2001
- RADLEY, Kurt Rene, The Palestinian Refugees: The Right to Return in International Law, *The American Journal of International Law*, Vol. 72, No. 3 (Jul., 1978), s. 586-614
- SCHABAS, A. William, “Editorial-International Criminal Court: The Secret of Its Success”, *Criminal Law Forum*, Vol. 12, 2001.
- SLAUGHTER, Anne-Marie ve Burke White, William, "An International Constitutional Moment", Harvard , *International Law Journal*, Cilt 43, Sayı 1, 2002.
- STAHN, Carsten, “What They Say and What They Do Not Say?”, *Security Council Resolutions* 1368 & 1373, 2001.
- TEZKAN, Yılmaz , “Yeni Bir Savaş Türü : Asimetrik Savaş” *Türkiye ve Dünyada Yarın Dergisi*, 21 Aralık 2004.
- THOMAS, Franck, "Terrorism and the Right of Self-Defence”, *American Journal of International Law*, Cilt 839, 2001.
- TRAVALIO, Greg & Altenburg, John, "State Responsibility for Sponsorship of Terrorist and Insurgent Groups: Terrorism, State Responsibility and the Use of Military Force", USA, *Chicago Journal of International Law*, Cilt 4, 2003.

- ULFSTEIN, Geir, "Terrorism and Use of Force", *Security Dialogue*, Cilt 34, Sayı 2, 2003.
- ULUSOY, Hasan, " Collective Security in Europe", *Perceptions*, Cilt 7, No.4, December 2002/February 2003.
- UZUN, Elif, "Milletlerarası Ceza Mahkemesi Kapsamındaki Suçlar Bakımından Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Değerlendirilmesi", *Eskişehir Barosu Dergisi*, Sayı. 7, Haziran 2005.

C.Belgeler:

- ABD temsilcisinin 20 Ağustos 1998 tarihli mektubu, BM, S/1998/780.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması.
- BM Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 Tarih ve 3814 (XXIX) Sayılı Saldırının Tanımlanması Hakkındaki Kararı.
- BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 Tarih ve 2625 (XXV) Sayılı Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi.
- Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, *I. C. J. Reports* 1986, para. 194.
- Cuban Liberty and Democratic solidarity(Libertad) Act , Congress and Cuba :The Helms –Burton Act", *AJIL* , 1996.
- International Criminal Court, Rome Statue of International Criminal Court, *Public Information and the Documentation Section of ICC*, Hague, A. /CONF. 183/9, 1998.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), *I. C. J. Reports*, 2004, para. 139.
- Statement by the United Nations Secretary-General Kofi Annan at the Ceremony Held at Campidoglio Celebrating the Adoption of the Statute of the International Criminal Court, *UN Press Release L/ROM/23*, 18 Temmuz 1998.
- Songür, Mustafa , "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", Ankara, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi Ankara Üniversitesi, 2007.

- United States Code Congressional and Administrative News, 98. Kongre, İkinci Oturum, 1984, 19Ekim, 2. Cilt; par. 3077, 98STAT. 2707 (West Publishing Co. , 1984).
- UNCİO VI, s. 457, Doc. 944, 1/1/34(1).
- White House, “The National Security Strategy of the United States of America”, USA, September 2002.

D. Elektronik Kaynaklar:

- Acer, Yücel, “Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri”, Kış 2003, [<http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik&IcerikNo=141>]. (05/01/2010)
- Arı, Tayyar, “Uluslararası Terörizm: Amaç Mı Araç Mı?”, [http://www.tayyarari.com/download/eskiyazi/uls_terorizm.doc]. (03/02/2009)
- “Başkan Bush: En Büyük Üzüntüm, Irak İstihbaratının Hatalı Çıkması”, Cihan Haber Ajansı, 1 Aralık 2008. [<http://www.haberler.com/baskan-bush-en-buyuk-uzuntum-irak-istihbaratinin-haberi/>]. (20/05/2009)
- BM Antlaşması, [http://www.un.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf]. (18/11/2009)
- Brett, D. Schaeffer, “Birleşmiş Milletler Antlaşmaları ve Konferansları Terörizmi Durdurmaya Yetmez”, [http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/schaeffer_p.htm]. (02/12/2009)
- “Bush, geleceğin savaşlarını anlattı”, Deutsche Welle, 10 Aralık 2008, [<http://www.dw-world.de/dw/article/0.3862385.00.html>]. (03/02/2009).
- Bush, G.W., “Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union”, 29 Ocak 2002, [<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29644>]. (03/02/2009)
- Bush, G.W., “Address to a Joint Session of Congress and the American People”, 20 Ekim 2001, [<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>]. (03/02/2009)
- Cassese, Antonio, “Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Crategories of International Law”, EJIL 2001, [http://www.ejil.org/forum_WTC/NY-Cassese.pdf]. (20/02/2009)

- Gilmore, Gerry J., “Pentagon Begins New Quadrennial, Defense Review, Nuclear Posture Review”, 23 Aralık 2009, <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=54054>. (03/02/2009)
- Göztepe, Ece, “ABD’nin Haklı Savaşı ve Uluslararası Hukuk”, 21 Mart 2003, [\[http://www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/207177.asp?0m=-1MW\]](http://www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/207177.asp?0m=-1MW). (08/01/2010)
- Hocaoglu, Durmuş, “Savaş ve Barış Üzerine”, Genetik Bilimi Nereye Gidiyor? Yaz 2003, 83. Sayı, [\[http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=146\]](http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=146). (20/02/2010)
- Kaufman, Stephen, “United States ‘Ready to Lead Once More’ at United Nations”, 14 Ağustos 2009, [\[http://www.america.gov/st/peacesec_english/2009/August/20090814-134131_esnamfuak0.6851007.html\]](http://www.america.gov/st/peacesec_english/2009/August/20090814-134131_esnamfuak0.6851007.html). (10/01/2010)
- Karakehya, Hakan, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, AÜHFD Cilt: 57 Sayı: 2, 2008, [\[http://www.izmirbarosu.org.tr/dergi_sayi01_08.htm\]](http://www.izmirbarosu.org.tr/dergi_sayi01_08.htm). (25/12/2009)
- Kirgis, Frederic L., “Israel's Intensified Military Campaign Against Terrorism, Aralık 2001, [\[http://www.asil.org/insigh78.cfm\]](http://www.asil.org/insigh78.cfm). (22/01/2010)
- “Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory”, International Court of Justice, 9 Haziran 2004, [\[http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=mwp&case=131&k=5a\]](http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=mwp&case=131&k=5a). (05/01/2010)
- Monterey, David Yost., “Debating security strategies”, Kış 2003, [\[http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/english/art4.html#top\]](http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/english/art4.html#top). (03/02/2009)
- “Önleyici savaş hakkımız”, BBC, 16 Mart 2006, [\[http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/03/060316_us_strategy.shtml\]](http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/03/060316_us_strategy.shtml). (05/01/2010)
- “President Bush Delivers Graduation Speech at West Point”, 1 Haziran 2002, [\[http://teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=916\]](http://teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=916). (02/12/2009)
- Rumsfeld, Donald H., “Transforming the Military”, Mayıs-Haziran 2002, [\[http://www.foreignaffairs.com/articles/58020/donald-h-rumsfeld/transforming-the-military\]](http://www.foreignaffairs.com/articles/58020/donald-h-rumsfeld/transforming-the-military). (03/02/2009)
- “Quadrennial Defense Review Report”, USA Department of Defense, 30 Ekim 2001, [\[http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/QDR2001.pdf\]](http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/QDR2001.pdf). (03/02/2009)
- “Text and Status of the United Nations Conventions on Terrorism”, [\[http://www.untreaty.un.org/English/Terrorism.asp\]](http://www.untreaty.un.org/English/Terrorism.asp). (31/10/2009)

- “The National Security Strategy of the United States of America”, Information Clearing House, 17 Ekim 2002, [<http://www.informationclearinghouse.info/article2320.htm>]. (05/01/2010)
- United Nations Document, Resolution 1378 (2001), Adopted by the Security Council at its 4415th meeting, 14 Kasım 2001, [<http://www.daccess-dds ny.un.org/doc/UNDO-C/G EN/N01/ 638/57/PDF/ N0163857.pdf>]. (23/05/2009)
- Vantran, K.L., “Dynamic Response ’07 Succesful say Rumsfeld”, 8 Ekim 2003, [<http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=28360>]. (03/02/2009)
- Yavuz, Celalettin, “Yeni Afganistan Stratejisi’nin Ana Hatları”, 03 Aralık 2009, [<http://www.turksam.org/tr/a1875.html>]. (10/01/2010)

ÖZET

21. yüzyılın ilk yılında ABD'ye karşı gerçekleştirilen 11 Eylül terörist saldırıları, hem uluslararası terörizme hem de uluslararası terörizmle mücadeleye yeni boyutlar kazandırmıştır. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush vasıtasıyla uluslararası topluma sunulan Önleyici Savaş Doktrini, uluslararası terörizme karşı yeni yöntemler ve yeni bir milli güvenlik anlayışını gündeme getirmiştir.

Söz konusu doktrin, devletlerin uluslararası terörizme karşı meşru müdafaa haklarını savunarak, kendi topraklarında herhangi bir eylem gerçekleşmemiş olsa da diğer devletlerin topraklarına müdahale edebileceklerini öne sürmektedir. Bush Doktrini olarak da bilinen bu strateji, uluslararası hukukta ciddi tartışmalara yol açmıştır.

Bunlardan en önemlisi, söz konusu doktrinin, uluslararası hukukun temel ilkeleri ve özellikle meşru müdafaa hakkına uygun olup olmadığı tartışmasıdır.

Çalışmanın amacı bu tartışmaları, uluslararası hukuk açısından değerlendirmektir.

Üç bölümden oluşan çalışma, ilk bölümde Önleyici Savaş Doktrini'ni, ikinci bölümde 11 Eylül Sonrası Önleyici Savaş Doktrini'nin uygulanmasını ele almış, üçüncü bölümde ise Terörizmle Mücadelede Uluslararası Kurumların durumlarını ve potansiyellerini değerlendirmiştir.

Anahtar sözcükler: Önleyici savaş, uluslararası terörizm, uluslararası hukuk, meşru müdafaa, silahlı saldırı, terörizmle mücadele.

ABSTRACT

The September 11 terrorist attacks, which was made against the USA in the first year of the 21. Century, has contributed new dimensions both to international terrorism and to the fight against international terrorism.

The Preventive War Doctrine, which was presented to the international community by the US President George W. Bush, has brought new methods and new national security concept against the international terrorism.

The doctrine enounces that even though there has been no attack to their land, in order the states to defend their self-defense rights, they may interfere to other states. The strategy that is also known as the Bush Doctrine, gave rise to important discussion in the international law. The most important discussion is whether the doctrine is legal or not.

The aim of this work is to evaluate these discussions in terms of international law.

This study is composed of three chapters. The first chapter discusses the Preventive War Doctrine; the second chapter analyses the implementation of the Preemptive War Doctrine and the last chapter argues out the conditions and the potentials of the international institutions in combating terrorism.

Key words: Preventive War, international terrorism, international law, legitimate right of self defence, armed attack, the fight against terrorism.